

Науково-практичний
круглий стіл

**Сучасні виклики для
міграційної політики:
правові, освітні та історичні
аспекти**

Co-funded by
the European Union

Суми 2023

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет

**СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ДЛЯ МІГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ:
ПРАВОВІ, ОСВІТНІ ТА ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ**

Матеріали
науково-практичного круглого столу
(Суми, 24 червня 2023 року)

Суми
Сумський державний університет
2023

Редакційна колегія:

В. М. Завгородня, кандидат юридичних наук, доцент;
А. М. Куліш, доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України;
А. В. Гончаренко, кандидат історичних наук, доцент;
М. В. Плотнікова, кандидат юридичних наук, доцент
А. С. Славко, кандидат юридичних наук;
А. Л. Чернявський, кандидат юридичних наук, доцент;
О. А. Швагер, кандидат юридичних наук

Видання рекомендоване до друку рішенням вченої ради
Навчально-наукового інституту права СумДУ
(протокол № 2 від 7 вересня 2023 року)

С 91	Сучасні виклики для міграційної політики: правові, освітні та історичні аспекти : матеріали науково-практичного круглого столу, Суми, 24 червня 2023 р. / ред. колегія: В. М. Завгородня, А. М. Куліш та ін. – Суми : Сумський державний університет, 2023. – 70 с.
------	--

До збірника увійшли наукові статті та повідомлення викладачів, студентів, учених та аспірантів ЗВО і наукових установ, викладачів закладів вищої та фахової передвищої освіти, вчителів шкіл, виголошені під час проведення науково-практичного круглого столу «Сучасні виклики для міграційної політики: правові, освітні та історичні аспекти», присвяченого актуальним питанням європейської міграційної політики, історії та права і проведеного в межах реалізації освітнього проєкту «101098859-EU4Migration-ERASMUS-JMO-2022-HEI-TCH-RSCH-UA-IBA / ERASMUS-JMO-2022-HEI-TCH-RSCH «Міграційна політика та право ЄС у контексті цілей сталого розвитку» напрямку «Жан Моне» програми Еразмус +».

Позиція організаційного комітету не завжди збігається з міркуваннями, висловленими учасниками. В збірнику збережено авторські орфографію, пунктуацію та стилістику. Відповідають за достовірність даних та додержання принципів академічної доброчесності учасники науково-практичного круглого столу.

The European Commission's support for the production of this publication does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

ЗМІСТ

<i>Бичай Р. Р.</i> ДЕРЖАВНА МІГРАЦІЙНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ	4
<i>Drakokhrust T. V., Parashchuk V. I.</i> LEGAL STATUS OF CITIZENS WHO WERE DISPALED WITHIN THE TERRITORY OF UKRAINE DURING THE WAR: THREATS AND CHALLENGES. 7	
<i>Гончаренко А. В.</i> МІГРАЦІЙНА ПОЛІТИКА ФРАНЦІЇ ПІД ЧАС «КРИЗИ БІЖЕНЦІВ» 2015–2017 РР.	10
<i>Гуляєва Л. П.</i> ПІДПРИЄМНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКИХ ЖІНОК- ВИМУШЕНИХ МІГРАНТОК В УКРАЇНІ ТА ПОЛЬЩІ	13
<i>Дегтярьов С. І.</i> УКРАЇНЦІ-МІГРАНТИ У КРАЇНАХ ПІВНІЧНОЇ ТА ПІВДЕННОЇ АМЕРИКИ: ДОСВІД САМООРГАНІЗАЦІЇ (КІНЕЦЬ ХІХ – ПОЧАТОК ХХ СТ.)	17
<i>Завгородня В. М.</i> РОЛЬ РІШЕННЯ ЄСПЛ У СПРАВІ «СЗУРОВЕЦ ПРОТИ УГОРЩИНИ» У ФОРМУВАННІ МЕДІА-ПОЛІТИКИ ЩОДО ПРОБЛЕМ МІГРАЦІЇ	20
<i>Качур В. О.</i> ДО ПИТАННЯ ПРО МІЖДИСЦИПЛІНАРНІ ПІДХОДИ У ДОСЛІДЖЕННІ ТЕОРІЇ МІГРАЦІЇ	23
<i>Корнева Т. В.</i> ФІНАНСОВІ ІНСТРУМЕНТИ ДЛЯ ПОСЛІДОВНОГО ВІДНОВЛЕННЯ І ТРАНСФОРМАЦІЇ СИСТЕМИ ОСВІТИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ. 25	
<i>Кузьмін Д. В., Весперіс С. З.</i> СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ТА ВИКЛИКИ ЗАХИСТУ ПРАВ НЕПОВНОЛІТНІХ МІГРАНТІВ ПРИ ОТРИМАННІ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ	28
<i>Lukianets-Shakhova V. S.</i> CURRENT CHALLENGES TO EU MIGRATION POLICY	31
<i>Лук'янихіна О. А.</i> ВИКЛИКИ МІГРАЦІЇ ТА МОЖЛИВОСТІ ПРОГРАМ ОСВІТНІХ ОБМІНІВ ЄС	34
<i>Міщенко М. В.</i> ГЕНДЕРНІ АСПЕКТИ СУЧАСНОЇ МІГРАЦІЇ З УКРАЇНИ ДО ЄС	38
<i>Протсавицька Л. С.</i> ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНІ ОСОБИ ТА ЗАХИСТ ЇХ ПРАВ В УКРАЇНІ	42
<i>Рассохіна А. М.</i> МЕДІЙНИЙ ПОРТРЕТ УКРАЇНСЬКИХ БІЖЕНЦІВ У ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ: АНАЛІТИЧНИЙ ОГЛЯД	44
<i>Сіньова Л. М.</i> ОКРЕМІ АСПЕКТИ ЗАХИСТУ ПРАВ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ	48
<i>Славко А. С.</i> ПОНЯТТЯ «СЕРЬОЗНОЇ ТА ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ЗАГРОЗИ» В МІГРАЦІЙНОМУ ПРАВІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	51
<i>Славко О. О.</i> ПРАВО ВПО НА ОСВІТУ: ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ	54
<i>Товстий В. О.</i> ІМПЕРСЬКИЙ НАРАТИВ У СЕРЕДОВИЩІ СУЧАСНОЇ РОСІЙСЬКОЇ ЕМІГРАЦІЇ	56
<i>Швагер О. А.</i> ДО ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ЗМІСТУ ПОНЯТТЯ «ВИМУШЕНА МІГРАЦІЯ»	60
<i>Тодоров І. Я.</i> ЄВРОПЕЙСЬКА БЕЗПЕКА В КОНТЕКСТІ МІГРАЦІЙНИХ ВИКЛИКІВ	62
<i>Циватий В. Г.</i> КОНЦЕПТ «МІГРАЦІЯ» І МІГРАЦІЙНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ В МОНДІАЛІЗОВАНОМУ СВІТІ ХХІ СТОЛІТТЯ: ІСТОРИЧНИЙ, ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНИЙ І МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТИ	65

ДЕРЖАВНА МІГРАЦІЙНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ

Бичай Р. Р.

*здобувач ступеня доктора філософії з політології,
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»*

Початок повномасштабної війни російської федерації (рф) проти України 24.02.2022 р. спричинив інтенсифікацію міграційних процесів в Україні. Поряд з виїздом окремих категорій населення за кордон зросли масштаби вимушеної внутрішньої міграції в межах адміністративних кордонів України. Для забезпечення національної безпеки та захисту населення від спричинених війною наслідків постала необхідність вироблення та впровадження ефективної міграційної політики з боку держави. Водночас державна міграційна політика під час війни обумовлена особливістю правового режиму воєнного стану в країні, основних аспектів її регулювання, які включають контроль за міграцією населення через державний кордон, режим внутрішнього переміщення, особливості правового статусу біженців, внутрішньо переміщених осіб (ВПО) тощо.

Для розуміння масштабів міграційних процесів спричинених російською агресією проти України звернемося до статистичних даних наведених на офіційному веб-ресурсі Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН). Станом на 19.06.2023 р. у Європі зафіксовано 5 млн. 958 тис. 800 біженців з України, 6 млн. 303 тис. 500 – у всьому світі. Необхідно зауважити, що УВКБ ООН використовує термін «біженці» щодо українців узагальнено, маючи на увазі всіх осіб, які покинули Україну через війни [1]. Кількість офіційно зареєстрованих ВПО в Україні, за даними Міністерства соціальної політики України, наразі досягає 4 млн. 900 тис. [2].

Президент України В. Зеленський 24.02.2022 р. своїм указом ввів воєнний стан в Україні [3]. Верховна Рада України прийняла Закон «Про затвердження Указу Президента України “Про введення воєнного стану в Україні”» [4]. Зауважимо, що строк дії воєнного стану в Україні вже сім разів продовжувався Законом України (останній раз – до 18.08.2023 р.). Військова агресія рф проти України спричинила необхідність проведення загальної мобілізації з метою забезпечення оборони держави. Необхідні нормативно-правові акти були прийняті негайно. Як наслідок, на період дії правового режиму воєнного стану, чоловікам – громадянам України у віці від 18 до 60 років, а також жінкам – військовозобов'язаним, обмежено виїзд за межі України.

Така політика держави є логічним кроком, відповідно до якої військовозобов'язані громадяни мають забезпечити захист власної держави. Проте така заборона не є абсолютною, потребує чіткого визначення владою різних категорій населення для яких вводяться обмеження свободи пересування, їх ранжування. Перетнути кордон мають право чоловіки, яких віднесено до окремих категорій, які визначено Законом України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» [5] та «Правилами перетинання державного кордону громадянами України» (розроблені Державною прикордонною службою України, затверджені Постановою Кабінету Міністрів України (КМУ) від 27.01.1995 р. № 57 з наступними змінами) [6]. Перелік категорій громадян зазнає постійних змін під час дії правового режиму воєнного стану в Україні.

На практиці спостерігаються окремі проблеми реалізації державної міграційної політики щодо категорії військовозобов'язаних осіб під час воєнного стану. Система надання дозволів військовозобов'язаним чоловікам на виїзд з України за умов загальної мобілізації під час воєнного стану в багатьох аспектах є недосконалою, чим

користуються так звані «ухилянти» – особи, які прагнуть уникнути від призову за мобілізацією. Невідповідність законодавчого та нормативного регулювання зазначеної сфери призводить до відсутності належного контролю, що, в свою чергу, породжує значну кількість корупційних ризиків на кожному окремому етапі надання дозволу на виїзд за кордон.

Прикладом високого рівня корупційної складової у системі надання дозволів на виїзд військовозобов'язаних чоловіків за кордом є Єдиний комплекс інформаційних систем – «Шлях», адміністратором якої є центральний орган виконавчої влади – Державна служба України з безпеки на транспорті. Зазначимо, що система «Шлях» була створена в травні 2022 р. з метою спрощення перетину державного кордону для водіїв, які везуть вантажі гуманітарної допомоги, медичні вантажі автомобільними транспортними засобами для потреб Збройних Сил України (ЗСУ), інших військових формувань, а також населення України. Проте, дану ініціативу почали використовувати військовозобов'язані особи з метою ухилення від загальної мобілізації. Звіт Тимчасової слідчої комісії Верховної Ради України (ТСК ВРУ) показав, що за період з 24.02.2022 р. по 31.12.2022 р. уповноважені службові особи внесли до системи «Шлях» 160 тис. 616 записів, які стосуються 96 тис. 442 чоловіків призовного віку. Із загальної кількості 96 тис. 442 чоловіків успішно скористалися наданим дозволом на виїзд за кордон 66 тис. 374 особи. Слід зазначити, що велика кількість чоловіків призовного віку, які після спливу термінів перебування за кордоном не повернулися в Україну. Кількість таких осіб становить 9 тис. 373 особи, або 11,17 % загальної кількості [7, с. 45-47].

Ще однією категорією військовозобов'язаних осіб, які згідно Постанови КМУ від 27.01.1995 № 57 «Про затвердження Правил перетинання державного кордону громадянами України» [6] мають право на виїзд за межі України під час дії правового режиму воєнного стану є спортсмени, тренери та інші фахівці, що обслуговують спортсменів за рішенням Міністерства молоді та спорту України. Механізм прийняття рішення щодо надання дозволу на перетин державного кордону передбачає отримання від Міністерства молоді та спорту України підтвердних документів спортсменами, тренерами, іншими фахівцями спортивної сфери, які надають їх під час перетину кордону представникам Державної прикордонної служби України (ДПСУ). Зазначимо, що дозвіл на перебування за кордоном даної категорії осіб надається на термін до тридцяти днів, але може бути і збільшений за дозволом Міністерства. Відповідальність за порушення взятих зобов'язань щодо термінів повернення на територію України після закінчення спортивного заходу відсутня. В травні 2023 р. на офіційному веб-порталі Міністерства молоді та спорту України опубліковано список з більш ніж 200 спортсменів, які знехтували встановленими правилами, що демонструє недосконалість нормативно-правового забезпечення державної міграційної політики щодо даного її напрямку [8].

Також до осіб, яким тимчасово надається сприяння щодо отримання дозволу на перетин кордону під час дії правового режиму воєнного стану належать діячі сфери культури та інформації, які мають на меті виїзду захист та популяризацію інтересів держави України на міжнародній арені, з обов'язковим поверненням в країну. Видання дозволів на перетин державного кордону даній категорії осіб знаходиться у сфері повноважень Міністерства культури та інформаційної політики України (МКІП). Показовим прикладом зловживань дозволом виїзду за кордон, що викликало суспільний резонанс, стала ситуація з українським стендап-коміком, який публічно заявив, що виїхав за кордон за дозволом МКІП попри численні повістки Територіального центру комплектування та соціальної підтримки (ТЦК та СП) [9]. Офіційною відповіддю профільного міністерство щодо даної ситуації, стала заява, в якій йдеться, що «з метою запобігання подібним наступним ситуаціям, МКІП разом з

правоохоронними органами буде ініціювати посилення відповідальності за порушення правил виїзду та повернення до України чоловіків призовного віку» [10].

З метою забезпечення дотримання встановлених правил перетину кордону та повернення в Україну військовозобов'язаних чоловіків, які отримали дозвіл на виїзд за кордон під час дії правового режиму воєнного стану в Україні, КМУ розглядав можливість створення послуги «Відродження», змістом якої стала можливість військовозобов'язаних чоловіків перетинати кордон у зв'язку з поїздкою у відрядження після сплати грошової застави – своєрідного депозиту [11]. Проте, згодом український уряд відмовився від запровадження механізмів даної системи («Відродження»).

Отже, з моменту введення 24.02.2022 р. правового режиму воєнного стану на всій території України, присутні проблеми з реалізації державної міграційної політики щодо категорії військовозобов'язаних осіб, що призводить до виникнення корупційних ризиків та зловживання правилами перетину державного кордону під час дії правового режиму воєнного стану. Нормативно-правове регулювання в даній сфері є недосконалим та характеризується відсутністю відповідальності за порушення встановлених правил, що мають на меті впорядкувати виїзд за кордон та своєчасне повернення в Україну військовозобов'язаних осіб. Таким чином, необхідний ретельний аналіз процесів перетину кордону, виявлення головних недоліків, схем і корупційних ризиків, прогалин в законодавчому регулюванні та прийняття негайних рішень для їх усунення.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Ukraine Refugee Situation. *UNHCR, the UN Refugee Agency* : web-site. URL: https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine#_ga=2.228732760.514168680.1646989952-176134281.1646551413
2. Внутрішньо переміщені особи. *Міністерство соціальної політики України* : веб-сайт. URL: <https://www.msp.gov.ua/timeline/Vnutrishno-peremishcheni-osobi.html>
3. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24.02.2022 р. № 64/2022. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>
4. Про затвердження Указу Президента України “Про введення воєнного стану в Україні” : Закон України від 24.02.2022 р. № 2102-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2102-20#Text>
5. Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію : Закон України від 21.10.1993 р. № 3543-XII. *ВВР*. 1993. № 44. Ст. 416; поточна ред. – Ред. від 31.03.2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3543-12#Text>
6. Про затвердження Правил перетинання державного кордону громадянами України : Постанова Кабінету Міністрів України від 27.01.1995 р. № 57; поточна ред. – Ред. від 16.06.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/57-95-%D0%BF#Text>
7. Про попередній звіт Тимчасової слідчої комісії Верховної Ради України з питань розслідування можливих порушень законодавства України у сфері отримання, розподілу, транспортування, зберігання, використання за цільовим призначенням гуманітарної та іншої допомоги, а також неефективного використання державного майна, яке може бути використане для тимчасового розміщення внутрішньо переміщених осіб та забезпечення інших потреб держави : Постанова Верховної Ради України від 11.04.2023 № 3044-IX. Додаток. 160 с. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3044-20#n14>

8. Спортсмени, які не повернулись із-за кордону. *Міністерство молоді та спорту України* : веб-сайт. URL: <https://mms.gov.ua/sport/sportsmeny-iaki-ne-povernulys-iz-za-kordonu>

9. Просять посилити відповідальність: Мінкульт прокоментував заяви коміка Щегеля, який виїхав до Туреччини попри повістки. *Суспільне* : веб-сайт. URL: <https://suspilne.media/404066-minkult-prokomentuvav-zaavi-komika-segela-akij-viihav-do-tureccini-popri-povistki/>

10. Позиція МКІП щодо ситуації, що склалась з порушенням правил перетину державного кордону та повернення в країну стендап коміка Андрія Щегеля. *Міністерство культури та інформаційної політики України* : веб-сайт. URL: <https://mkip.gov.ua/news/8739.html>

11. Виїзд чоловіків за кордон під заставу: в Україні можуть встановити нові правила. *ТСН* : веб-сайт. URL: <https://tsn.ua/ukrayina/viyizd-cholovikiv-za-kordon-pid-zastavu-v-ukrayini-mozhut-vstanoviti-novi-pravila-2177011.html>

LEGAL STATUS OF CITIZENS WHO WERE DISPALED WITHIN THE TERRITORY OF UKRAINE DURING THE WAR: THREATS AND CHALLENGES

Drakokhrust T. V.

*doctor of legal sciences, docent
West Ukrainian National University*

Parashchuk V. I.

*PhD-student
West Ukrainian National University*

In the conditions of the war with Russia and as a result of active hostilities in some Ukrainian cities, thousands of Ukrainian citizens automatically became internally displaced persons in their state. According to border guards, more than one and a half million people left for European countries. There are probably no exact statistics on citizens who fled the war to other regions of the country, but it is definitely no less than those who went abroad.

Currently, there are no mechanisms for working with such citizens in the state, and this is a certain problem. First of all, it is the lack of accurate and objective data on the number of such persons, their personal data, etc. Secondly, law enforcement agencies cannot clearly identify and verify such persons, which is very important in the conditions of martial law. The security of the host communities depends on such checks, because saboteurs who plan to destabilize the situation can get into them along with real migrants. In addition, such resettled people should receive appropriate guarantees from the state, as they currently need state support.

In order to formulate proposals regarding the specified problem, it is necessary to analyze several clusters:

- 1) consider what position regarding such internal displacement is contained in the norms of international humanitarian law;
- 2) outline the status of such citizens at the current stage;
- 3) propose mechanisms for regulating procedural aspects of work with internally displaced persons.

in the norms of international humanitarian law, the key difference between refugees and displaced persons is the fact of crossing the state border and entering the territory of another state. Thus, a displaced person, according to the position of international legal

norms, is a person who left his home, but remained within the state borders of his country. It can be concluded that in international law, the status of an internally displaced person is tied to the fact of displacement as a result of the temporary occupation of the state's territory. Therefore, the situation that has developed in Ukraine does not contradict the norms of international humanitarian law. This means, that our emigrants can receive the appropriate status in case of moving to another region.

Moreover, the norms of international humanitarian law indicate that these citizens are under the jurisdiction of their state, that is, Ukraine, which is obliged to protect them. In essence, providing guarantees to internally displaced persons is a constitutional duty of the state. In this case, under protection should be understood not only the guarantee of safe conditions for life, but also the provision of a number of social, legal and other guarantees. There is no clear list of such guarantees, because they are contained in various international legal acts. However, there is a condition that the scope of such guarantees must correspond to the basic human needs, which are guaranteed by the Universal Declaration of Human Rights and the Convention on the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms. International law gives states the right to independently determine all procedural aspects related to the granting of such status and guarantees. But the violation of the specified rights of internally displaced persons may be a reason to appeal to the European Court of Human Rights. This is a guarantee of international legal protection of migrants [1].

Citizens of Ukraine, who are forced to leave for other regions of the country during the war, from a legal point of view acquire the characteristics of an internally displaced person. Of course, we are talking about the interpretation of this status, which is provided in the current legislation of Ukraine, in particular in the Law of Ukraine "On Ensuring the Rights and Freedoms of Internally Displaced Persons". We would like to remind you that we are talking about the following definition: an internally displaced person is a citizen of Ukraine, a foreigner or a stateless person who is in the territory of Ukraine on legal grounds and has the right to permanent residence in Ukraine, who was forced to leave or leave his place of residence as a result of or in order to avoid the negative consequences of armed conflict, temporary occupation, widespread manifestations of violence, violations of human rights and emergency situations of a natural or man-made nature [2].

In general, this definition fully corresponds to the context that exists in Ukraine today. However, the problem is that the Law of Ukraine "On ensuring the rights and freedoms of citizens and the legal regime in the temporarily occupied territory of Ukraine" clearly defines what constitutes such a territory (Article 3):

1) the land territory of the Autonomous Republic of Crimea and the city of Sevastopol, the internal waters of Ukraine of these territories;

2) internal sea waters and the territorial sea of Ukraine around the Crimean Peninsula, the territory of the exclusive (maritime) economic zone of Ukraine along the coast of the Crimean Peninsula and the continental shelf of Ukraine adjacent to the coast, which are subject to the jurisdiction of the state authorities of Ukraine in accordance with the norms of international law, the Constitution and laws of Ukraine;

3) the subsoil under the territories specified in clauses 1 and 2 of this part, and the airspace above these territories.

Today, the entire territory of Ukraine has become a war zone, so the terms "internally displaced person" and "temporarily occupied territory" should be revised. Otherwise, citizens of Ukraine will not be able to obtain the appropriate status. The complexity of the situation lies precisely in determining the grounds for obtaining such a status for issuing relevant guarantees and keeping records of such persons. However, we note that it is possible to settle this issue only through a combination of rule-making at the legislative and sub-legal levels.

All procedural aspects should be regulated at the level of normative legal acts of local self-government bodies. Internally displaced persons must arrive in the region and follow certain rules. First, such persons must register with volunteer organizations, which will later provide such data to the social security administration and law enforcement agencies. The former will deal with issues of providing social guarantees to such persons, and the latter will deal with the verification of belonging to self-proclaimed republics, the Russian army and other criminal groups.

Secondly, men of conscription age who have arrived in another region must be registered at the military commissariats, this also applies to conscripted women. In the future, on the basis of such checks and accounting, persons will be granted the status of an internally displaced person. To work with such citizens in each oblast, it is necessary to create coordination centers at the level of local executive bodies and regional state administrations - military-civilian administrations. They will work together with volunteer organizations and public associations. Their main tasks should be: organizing the provision of guarantees for internally displaced persons, documenting the facts of violations by the Russian army, systematizing information about the destroyed or damaged housing of such displaced persons, summarizing and analyzing the basic needs of such persons.

In the structure of local executive bodies and regional state administrations, subdivisions have already been created that deal with issues of social protection of internally displaced persons, have experience in such work, so they can be involved in the procedures for developing and adopting local programs, orders that will regulate work on humanitarian and social issues at levels of cities and regions.

The urgent need at this time is the creation of official headquarters for the registration of persons who have moved to a new place of residence/residence and the resolution of their social and humanitarian issues.

Such headquarters should be assigned the following functions:

- analysis of the needs of the displaced population,
- communication with state executive bodies and local self-government bodies on humanitarian and social issues,
- determination of official places of resettlement of internally displaced persons,
- daily exchange of data on cities of settlement of registered persons between headquarters and volunteer centers, executive authorities to generalize information on the number of persons entering the regions,
- daily exchange of information about registered persons between headquarters and law enforcement agencies - National Police and Security Service Directorates, military commanders, regional military-civilian administrations and local self-government bodies, social security departments for the purpose of accounting for persons of a privileged category: persons with disabilities, including children, large families, etc.,
- keeping records of persons who have moved,
- ensuring compliance with the rights of displaced persons,
- organization of work on documenting war crimes (survey of internally displaced persons) [3].

The coordination headquarters should establish a hotline and coordinate work to meet the needs of displaced persons. The headquarters should include authorized representatives of regional and district state administrations, regional councils, military and territorial defense committees, the prosecutor's office, the police, and the security service of Ukraine.

The tasks of the headquarters, the structure and the distribution of the work areas of the persons who are part of it must be fixed by the orders of the head of the Regional State Administration.

REFERENCES

1. Chy vyrishuie vlada problemy liudei, yaki vtekly vid viiny na Zakhid Ukrainy? [Does the government solve the problems of people who fled the war to the West of Ukraine?] URL: <https://www.helsinki.org.ua/articles/chy-vyrishuie-vlada-problemy-liudey-iaki-vtekly-vid-viyny-na-zakhid-ukrainy-analytika/> (data zvernennia 04.07.2023) [in Ukrainian]
2. Pro zabezpechennia prav i svobod vnutrishno peremishchenykh osib: Zakon Ukrainy № 1706 vid 20.10.2014 r. [On ensuring the rights and freedoms of internally displaced persons: Law of Ukraine] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text> (data zvernennia 04.07.2023) [in Ukrainian]
3. Pro status hromadian, yaki v umovakh viiny byly peremishcheni v ramkakh terytorii Ukrainy - Pravozakhysna hrupa "SICH" [On the status of citizens who were displaced within the territory of Ukraine during the war - Human Rights Group "SICH"]. URL: <https://sich-pravo.org/pro-status-gromadyan-yaki-v-umovah-viiny-peremishheni-v-ramkah-terytoriyi-ukrayiny/> (data zvernennia 04.07.2023) [in Ukrainian]

МІГРАЦІЙНА ПОЛІТИКА ФРАНЦІЇ ПІД ЧАС «КРИЗИ БІЖЕНЦІВ» 2015–2017 РР¹.

Гончаренко А. В.

*кандидат історичних наук, доцент
Сумський державний університет*

Протягом двох останніх століть міграція постійно допомагала Франції вирішувати демографічну проблему, компенсуючи старіння населення країни. Дослідники припускають, що якби не мігранти, населення Франції нараховувало близько 45 млн. осіб (сьогодні більше 60 млн.). Завдяки трудовій міграції Франція забезпечила собі потужне економічне зростання наприкінці 50–60-х рр. ХХ ст. Що стосується сучасності, то в 2015 р. Франція очікувала 65000 прохань про надання притулку. Прохання, переважно, надходили від мешканців Африки – Еритрея, Судан, Сомалі. Зауважимо, що багато мігрантів не прагнули закріпитися у Франції унаслідок високого рівня безробіття, браку житла та інших проблем (наприклад, мігранти не можуть працювати в країні, поки вивчається їх досьє, і цей процес може тривати до 9 місяців).

Мігранти, які опинилися у Франції, не могли знайти престижну та прибуткову роботу. Згідно з статистичними даними, на ринку праці влаштувалося лише 57% іммігрантів активного віку (для порівняння – 65% корінних французів). Третина мігрантів жила на рівні відносних злиднів. Проте варто відзначити толерантне ставлення до мігрантів з боку корінного населення.

У вересні 2015 р. у багатьох містах Франції відбулися мітинги солідарності з сирійськими біженцями. Одночасно з цим, відповідно до вересневих опитувань, 55% французів висловилися проти спрощення умов надання мігрантам статусу біженців, 62% зазначили, що продукції не вважають за необхідне надання преференцій сирійським біженцям, 70% респондентів відзначили, що 24000 мігрантів, яких Франція мала прийняти відповідно до домовленостей з ЄС на 2 роки – це розумна кількість, яку не треба переглядати [3].

¹ Дослідження проведено на виконання міжнародного проекту в сфері освіти «Міграційна політика та право ЄС у контексті цілей сталого розвитку (101098859)» (спільний проект СумДУ, Еразмус+ Жан Моне Фонду та Виконавчого агентства з питань освіти та культури за підтримки ЄС). Підтримка Європейською комісією випуску цієї публікації не означає схвалення змісту, який відображає лише думки авторів, і Комісія не може нести відповідальність за будь-яке використання інформації, що міститься в ній.

Опитування свідчили, що французи не згодні з діями свого уряду та керівництва Європейського Союзу щодо врегулювання міграційної кризи: 66% респондентів відповіли, що незадоволені; 78% вважають, що керівництво ЄС не відреагувало на «кризу біженців» належним чином. Поряд з цим, міграція спровокувала цілу низку негативних наслідків. Перш за все, зріс рівень злочинності, а також з'явилися складності цивілізаційної взаємодії. Нова хвиля міграції до Європи серйозно не зачепила Францію. Одна з основних причин цього – соціальні умови у ній гірші, ніж у Німеччині, Австрії, Великої Британії та Швеції. На початку «кризи біженців» у 2015 р. у країні опинилося лише декілька тисяч мігрантів.

Франція та Німеччина спільно підготували план розвитку прийому біженців, який передбачав встановлення рівня розмірів квот з метою розподілу мігрантів між країнами Європейського Союзу. Президент Франсуа Олланд (2012–2017 рр.) виступав проти політики будівництва стін від мігрантів усередині Європи. Керівництво Франції критикувало позицію Угорщини, яка висловилася проти плану Європейської комісії щодо розвитку розподілу біженців усередині країн ЄС. У своїй промові в Європейському парламенті 7 жовтня 2015 р. Ф. Олланд зазначив, що відмова від Шенгенських угод, про що почали говорити багато європейських політиків, була б «трагічною помилкою» [1]. Президент Франції виступав за розвиток та зміцнення Шенгенських угод шляхом створення єдиної прикордонної служби ЄС як корпусу сухопутних і прибережних прикордонників. Наголошувалося, для того щоб здійснити повноцінну політику надання притулку, а також надати сприяння країнам ЄС, які були кордонах Європейського Союзу.

Раніше, виступаючи на даних саміті ЄС у Брюсселі 24 вересня 2015 р., Ф. Олланд обіцяв виділити з бюджету Франції 100 млн. євро на допомогу потенційним біженцям, які перебувають за межами Європи. Він також відзначив, що Франція готова прийняти протягом 2 років 24000 тис. біженців [5]. Крім того, були вжиті інші заходи, наприклад, для того, щоб зменшити неприязнь до мігрантів значної частини французів, уряд Франції закликав муніципальні органи влади прийняти у кожному місті нових мігрантів, пообіцявши виділити на кожен прийняту сім'ю 1000 євро державної допомоги. До цієї пропозиції включалися тільки біженці, не економічні мігранти, яких передбачалося відправити до своїх країн.

Серія жахливих терористичних актів у Парижі, здійснена організацією «Ісламська Держава» 13 листопада 2015 р., яка позбавила життя 129 осіб, посилила негативні настрої у французькому суспільстві щодо мігрантів. Посилили ці настрої заворушення, які мігранти влаштували у таборі поблизу міста Кале, який був організований французькою владою для тих, хто намагався переправитися до Великої Британії. Наприкінці січня 2016 р. глава французького регіону Нор-Па-де-Кале К. Бертран навіть закликав уряд ввести війська у це місто, оскільки поліція вже здатна була впоратися з мігрантами [6].

Влада Франції чудово роботи розуміла небезпеку для Європи, що виникла внаслідок «кризи біженців». Під час зустрічі з французькими і зарубіжними дипломатами 21 січня 2016 р. президент Ф. Олланд зазначив, що майбутнє Європи залежить від того, яким чином та в які терміни буде врегульовано міграційну кризу. Міграційна політика Франції найчастіше координувалася з міграційною політикою Німеччини. В лютому 2016 р. президент Франції Франсуа Олланд та канцлер Німеччини Ангела Меркель під час зустрічі в Страсбурзі, передбачаючи нову хвилю біженців навесні 2016 р., домовилися про найважливіше значення прийнятого раніше плану Європейської комісії. Цей план передбачав допомогу Греції у розвитку прикордонного контролю, а також комплекс заходів щодо боротьби з нелегальними перевізниками мігрантів. Лідери обох країн підтримали пропозицію Європейського

Союзу, яка передбачала виділення фінансової допомоги Туреччини та Греції щоб зупинити потік біженців до Європи.

Для уряду соціалістів імміграція була серйозною проблемою. Справа в тому, що більше половини французів, а саме 55%, були проти політики «відчинених дверей». Проблема міграції хвилювала їх сильніше (34%), ніж стан рівня економіки (30%). Тим не менш, відмова Франції від прийому біженців спровокувала б серйозні розбіжності не лише всередині ЄС (передусім з Німеччиною), але і всередині партії соціалістів.

Щоб заручитися підтримкою французів, соціалісти збирали у країні масові мітинги на підтримку мігрантів. Один із таких мітингів відбувся в Парижі 8 вересня 2015 р. Виступаючи на ньому, перший секретар Соціалістичної партії Франції Ж.-К. Камбаделіс (2014–2017 рр.) зазначив, що питання прийому біженців – це точка об'єднання всіх гуманістичних сил [4]. Проте, серед соціалістів були представники протилежної думки, наприклад, міністр закордонних справ Франції Л. Фабіус (2012–2016 рр.), який відкрито визнав, що ЄС не може зберегти відчиненими двері для прийому всіх бажаючих, оскільки у цьому випадку потік стане неконтрольованим, що призведе до ще більшої радикалізації суспільства і краху європейської системи.

Плюси від цієї ситуації отримала ультраправа партія Національний фронт, яку очолювала Марін Ле Пен. Вона зазначила, що міграційні потоки у Франції вийшли з-під контролю, і влада в країні, підірвана серією криз, не в силах з ними впоратися. Правоцентристська партія республіканців опинилася у скрутному становищі, оскільки не підтримувала Національний фронт, який виступав проти міграційної політики німецько-французького тандему.

23 квітня 2017 р. у Франції відбувся перший тур президентських виборів, відповідно до результатів якого 24,01% голосів виборців отримав Емманюель Макрон, 21,3% Марін Ле Пен, 20,01% Франсуа Фійон [2]. У другому турі президентських виборів у Франції засновник руху «Вперед» Е. Макрон переміг з результатом 66,1%, М. Ле Пен отримала 33,9% [7]. Обирати із запропонованих кандидатур відмовилося 4 млн. французів, 3 млн. залишили бюлетені порожніми, а 1 млн. зіпсував їх. У країні, в якій десятиліття домінувала традиційна право-ліва політична структура, стало ясно, що виборці готові до змін.

Е. Макрон запропонував врегулювати «кризу біженців» за допомогою «вхідного відбору» шляхом збільшення кількості віз, які надавалися талановитим людям та професіоналам, для того, щоб полегшити доступ до трудового ринку студентам. У контексті цього володіння французькою мовою мало стати головним критерієм при ухваленні рішення про надання громадянства. Знання рівня законів та прийняття цінності П'ятої республіки також повинні були враховуватися. Для захисту від нелегальної міграції Емманюель Макрон пропонував зміцнити кордони держави.

ЛІТЕРАТУРА:

1. ЕС перед вызовом миграционного кризиса. Позиции европейских стран. Под ред. Н.К. Арбатовой, А.М. Кокеева. Москва: ИМЭМО РАН, 2016. 52 с.
2. Макрон і Ле Пен боротимуться за посаду президента Франції у 2 турі. 27 квітня 2017 р. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2017/04/24/7142075/>
3. Мигранты / Беженцы. URL: <http://en-rus.co.uk/migranty-bezhency.html>
4. Политический ветер с востока: миграционный кризис обостряет борьбу партий во Франции. 24 сентября 2015. URL: http://russiancouncil.ru/analytics-andcomments/analytics/politicheskiy-veter-s-vostoka-migratsionnyy-krizis-obostryae/?sphrase_id=12179105
5. Asylum and migration in the EU: facts and figures. European Parliament News. 30 June 2017. URL:

<http://www.europarl.europa.eu/news/en/headlines/society/20170629STO78630/eu-migrant-crisis-facts-and-figures>

6. General election 2017: Could UKIP's immigration policy work? BBC News. 8 May 2017. URL: <http://www.bbc.com/news/uk-politics-39847685>

7. Résultats de l'élection présidentielle 2017. URL: [https://www.interieur.gouv.fr/Elections/Les-resultats/Presidentielles/elecresult_presidentielle-2017/\(path\)/presidentielle-2017//FE.html](https://www.interieur.gouv.fr/Elections/Les-resultats/Presidentielles/elecresult_presidentielle-2017/(path)/presidentielle-2017//FE.html)

ПІДПРИЄМНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКИХ ЖІНОК-ВИМУШЕНИХ МІГРАНТОК В УКРАЇНІ ТА ПОЛЬЩІ

Гуляєва Л.П.

кандидат економічних наук, доцент

Академія праці, соціальних відносин і туризму

стипендіатка,

Польський інститут перспективних досліджень (PIAST)

Військова агресія Росії проти України у 2022 році перетворила питання вимушеної міграції на глобальний виклик. Терміном «вимушений мігрант» називають особу, яка зазнає міграційного руху під впливом факторів примусу, такі як загроза життю та засобам існування [1]. Вимушеними мігрантами можуть бути як внутрішньо переміщені особи (ВПО), так і ті, хто переміщуються в зарубіжні країни. Нині в Україні на обліку перебувають 4 млн. 792 тис. українців, що отримали офіційний статус ВПО [2]. Серед зарубіжних країн надає прихисток найбільшій кількості українців Польща, де зараз перебувають 1, 605 млн. українських громадян, які отримали статус тимчасового захисту [3].

Більшість українців-вимушених мігрантів, як в Україні, так і в Польщі, – це жінки з дітьми. Тікаючи від війни, жінки змушені адаптуватися до життя в нових громадах, шукати нове місце на ринку праці приймаючого регіону/країни, формувати нові джерела доходів. Одним з варіантів самореалізації жінок-вимушених мігранток та формування їх фінансової незалежності від різних форм підтримки може стати підприємницька діяльність. Шляхом заснування власного бізнесу, жінки мають можливість стати самостійними економічними агентами, розвивати свої підприємницькі навички та забезпечувати себе і свої сім'ї власним доходом. Підприємницька діяльність надає жінкам можливість контролювати свою кар'єру та розкрити свій потенціал, а також створює можливості для підтримки інших вимушених мігрантів.

У листопаді-грудні 2022 року в рамках наукового проекту «Economic and social situation of Ukrainian women -forced migrants in Ukraine and Poland» (IWM-PIASt Fellowship Programme) [4] нами було проведено опитування 1009 українських жінок – вимушених мігранток, що перебували в Україні та Польщі: 589 українських жінок-ВПО, які після 23 лютого 2022 року покинули місце свого постійного проживання в Україні та змушені, втікаючи від війни, переїхати в інші регіони України (незалежно від того, чи отримали офіційний статус ВПО); 420 українських жінок- вимушених мігранток, що після 23 лютого 2022 року покинули місце свого постійного проживання в Україні та перебували на момент опитування у Польщі (незалежно від того, чи оформляли статус біженки або статус тимчасового захисту ЄС).

Опитування було проведено онлайн за допомогою форми Google як інструменту збору даних методом випадкової вибірки. Анкета опитування містила запитання для

оцінки залученості жінок до підприємницької діяльності та самооцінки їх готовності до побудови кар'єри у приймаючій громаді шляхом створення власного бізнесу.

Порівняння реалізації права на підприємницьку діяльність українськими жінками до війни засвідчує наявність відмінностей між показниками двох груп жінок-вимушених мігранток. У групі жінок, що під час війни стали ВПО та залишилися в Україні, маємо нижчу частку жінок, що займалися підприємницькою діяльністю: 8,32% жінок були самозайнятими або фрілансерами без оформлення статусу фізичної особи підприємця (ФОП), 7,81% жінок були зареєстровані як ФОП, 2,21% були власницями бізнесу, оформленого як юридична особа (табл.1). У групі жінок, що під час війни переїхали у Польщу, частка осіб, що займалася підприємницькою діяльністю у всіх вказаних у табл.1 формах, була вищою, особливо серед самозайнятих та ФОП. Отже, можемо зробити висновок, що за кордон під час війни переїхала найбільш активна частка жінок, що займалися підприємницькою діяльністю.

Таблиця 1

Позиції жінок -вимушених мігранток в економіці до та після війни: самозайнятість, фізична особа -підприємець та бізнес у формі юридичної особи

Відповіді респондентів	Відсоток відповідей	
	Україна	Польща
<i>Якими були ваші позиції на ринку праці в Україні до війни?</i>		
Самозайнята особа /фрілансер (без оформлення статусу підприємця).	8.32%	12.14%
Фізична особа – підприємець в Україні	7.81%	12.62%
Власниця бізнесу-юридичної особи/робота у власній компанії	2.21%	2.62%
<i>Які ваші позиції на ринку праці України (для респонденток -ВПО в Україні)/ Польщі (для респонденток – вимушених мігранток у Польщі) на момент опитування?</i>		
Фізична особа – підприємець в Україні / Польщі	5.94%	1.90%
Самозайнята особа /фрілансер (без оформлення статусу підприємця) в Україні / Польщі	2.89%	3.10%
Власниця бізнесу-юридичної особи/робота у власній компанії в Україні / Польщі	0.17%	0.95%

Вплив війни після 23 лютого 2022 року на залученість українських жінок, що стали вимушеними мігрантками, до підприємницької діяльності був прогнозовано негативним. Під час війни як українські жінки, що залишилися в Україні, так і ті, хто переїхав у Польщу, показали зниження участі у всіх формах підприємництва. Відсоток самозайнятих осіб та ФОП-ів особливо стрімко скоротився серед українських жінок, що знайшли прихисток у Польщі. Водночас залученість жінок до володіння комерційними юридичними особами скорочувалась в обох групах жінок приблизно однаковими темпами. Вказані відмінності можна пояснити наступним чином. В Україні жінки-ВПО при переїзді в інший регіон проживання не потребували відкриття нового суб'єкта підприємництва, могли будувати з початку або продовжувати підприємницьку справу в приймаючій громаді. Однак, жінки, що переїхали у Польщу, переважно змушені були припинити або тимчасово призупинити підприємницьку діяльність в Україні, однак, не всі з них наважилися й знайшли ресурси для створення нового суб'єкта підприємництва у новій для них країні.

Незважаючи на негативний вплив війни, українські жінки-вимушені мігрантки мають високу готовність та мотивацію до власної справи, як в Україні, так і в Польщі [5]. 41,59% респонденток в Україні та 41,19% у Польщі вже мають власну справу або готові зайнятися підприємництвом (табл.2). 27,5% в Україні та відповідно 30,95%

респонденток у Польщі потенційно зацікавлені у започаткуванні власної справи, якщо матимуть для цього знання та ресурси (відповідь «Ні, не маю знань, ресурсів»).

Таблиця 2

Чи хотіли б ви зайнятися власною справою, підприємництвом?

Відповіді респондентів	Відсоток відповідей	
	Україна	Польща
Ні, не маю бажання.	15.28%	13.81%
Ні, не маю знань, ресурсів.	27.50%	30.95%
Так.	37.35%	38.33%
Я вже маю власну справу.	4.24%	2.86%
Важко відповісти.	15.62%	14.05%
Разом	100%	100.00%

Фінансова підтримка для відкриття власної справи та консультації, навчання можуть стати важливими чинниками для поліпшення економічного та соціального становища жінок -вимушених мігранток. На запитання «Яка підтримка особисто вам потрібна для поліпшення вашого економічного та соціального становища?», 22,41% респонденток в Україні та 21,43% в Польщі повідомили про потребу у фінансовій підтримці для відкриття власної справи. Потребують консультацій та навчання щодо відкриття власної справи 14.77% респонденток в Україні та 25,24 % в Польщі.

Відмітимо високу готовність українських жінок до зміни професії та сфери діяльності в новому приймаючому регіоні/громаді/країні (табл.3). Високу готовність до змін (відповіді «Впевнена, що так.» та «Скоріше так.» демонструють 64,14% жінок-вимушених мігранток в Україні та 75,72% в Польщі. Вищу готовність жінок до змін у Польщі можемо пояснити, зокрема тим, що деякі професії, в яких жінки мали досвід роботи в Україні, не так затребувані на ринку праці Польщі або, що частіше, вимагають додаткової кваліфікації в Польщі (просунутий рівень володіння польською мовою, визнання документів про освіту тощо). Тому жінки у Польщі можуть відчувати необхідність змінити професію або навчатися новим навичкам, щоб пристосуватися до місцевого ринку праці.

Таблиця 3

Чи готові ви за потреби змінити професію, сферу діяльності?

Відповіді респондентів	Відсоток відповідей	
	Україна	Польща
Впевнена, що так.	29.37%	42.62%
Скоріше так.	32.77%	33.10%
Важко відповісти.	23.26%	13.81%
Скоріше ні.	10.36%	7.86%
Точно ні.	4.24%	2.62%
Разом	100%	100.00%

У табл.4 наведено показники самооцінки респондентками рівня своїх можливостей розвивати кар'єру, мати стабільний дохід, стати фінансово незалежною, досягти успіху та займатися підприємництвом. Рівень впевненості жінок у своїх можливостях для розвитку є помірним як в Україні, так і в Польщі, не перевищуючи межу за середнім показником 3 балів з 5 максимально можливих за жодним з критеріїв оцінки. Серед жінок-вимушених мігранток у Польщі спостерігаємо вищі середні оцінки рівня можливостей за всіма критеріями (табл.4).

Таблиця 4

Оцініть рівень ваших можливостей, досягнути вказаних нижче цілей у майбутньому за шкалою від 1 до 5 (1 – немає жодних можливостей, нереалістично, 5 – є всі можливості, це реалістична ціль).

Відповіді респондентів	Відсоток відповідей респонденток					Середня оцінка
	1	2	3	4	5	
Розвивати кар'єру.						
Україна	35.99%	18.51%	21.22%	9.51%	14.77%	2.49
Польща	33.57%	18.81%	24.52%	10.95%	12.14%	2.20
Мати стабільний дохід.						
Україна	17.83%	20.71%	29.71%	11.38%	20.37%	2.22
Польща	13.57%	21.90%	30.48%	13.57%	20.48%	2.24
Стати фінансово незалежною.						
Україна	28.01%	19.19%	23.26%	11.21%	18.34%	2.10
Польща	20.71%	23.10%	28.57%	11.90%	15.71%	2.28
Досягти успіху.						
Україна	22.07%	18.17%	25.47%	12.39%	21.90%	2.09
Польща	17.86%	20.00%	31.67%	15.00%	15.48%	2.29
Займатися підприємництвом.						
Україна	50.76%	15.11%	16.13%	4.92%	13.07%	2.03
Польща	44.52%	22.38%	20.48%	5.71%	6.90%	2.25

Можемо зробити такі висновки:

1. Спостерігаємо відмінності між двома групами жінок-вимушених мігранток щодо їх залученості до підприємницької діяльності. У групі жінок, що залишилися в Україні під час війни і стали ВПО, було менше жінок, які займалися підприємницькою діяльністю, у порівнянні з групою жінок, що переїхали до Польщі.

2. Незважаючи на негативний вплив війни, українські жінки-вимушені мігрантки проявляють високу готовність та мотивацію до розвитку власного бізнесу, щоб забезпечити собі та своїм сім'ям фінансову стабільність. Понад 40% респонденток в Україні та Польщі вже мають власну справу або виявляють готовність зайнятися підприємництвом, що є високим показником.

3. Значна частка вимушених мігранток відчуває нестачу знань та ресурсів, щоб розпочати перші кроки для власної справи. Це вказує на важливість розробки програм підтримки, орієнтованих на надання доступу з навчання підприємництва та фінансових ресурсів для цієї групи жінок, щоб вони могли реалізувати свій підприємницький потенціал.

4. Українські жінки, що мігрували до Польщі, виявили вищу готовність до зміни професії та навчання новим навичкам, що може пояснюватися різницею в попиті на професії на українському та польському ринках праці, необхідністю отримання додаткової кваліфікації для побудови кар'єри й власного бізнесу в Польщі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Perruchoud, R., & Redpath-Cross, J. (2011). *International Migration Law*. N 25. Glossary on migration. URL: https://publications.iom.int/system/files/pdf/iml25_1.pdf (date of access: 21.06.2023).

2. Е-дані. Внутрішньо переміщені особи. *Державне підприємство «Інформаційно-обчислювальний центр Міністерства соціальної політики України»*. URL: <https://www.ioc.gov.ua/dashboardVpo/> (дата звернення: 21.06.2023).

3. Ukraine Refugee Situation. *Refugees Operational Data Portal by UNHCR*. URL: <https://data2.unhcr.org/en/situations/ukraine> (date of access: 21.06.2023).

4. Research project: "Problem aspects of economic and social situation of women forced migrants and ways to their solving: the experience of Ukraine and Poland". Liudmyla Huliaieva. *IWM-PIASt Fellowship Programme*. URL: <https://piast.pan.pl/?lang=en&tab=fellows&elem=652> (date of access: 21.06.2023).

5. Marcin Lis *Українці coraz liczniej zakładają w Polsce firmy. Business insider*. <https://businessinsider.com.pl/gospodarka/coraz-wiecej-ukraincow-zaklada-w-polsce-firmy-mamy-dokladne-dane/8w6090f>

УКРАЇНЦІ-МІГРАНТИ У КРАЇНАХ ПІВНІЧНОЇ ТА ПІВДЕННОЇ АМЕРИКИ: ДОСВІД САМООРГАНІЗАЦІЇ (КІНЕЦЬ ХІХ – ПОЧАТОК ХХ СТ.)

Дегтярьов С.І.

*доктор історичних наук, професор
Сумський державний університет*

Масова еміграція українців до Американського континенту почалася у 1877 році. Лише за перше десятиліття у Північноамериканських сполучених штатах (назва США того часу) налічувалося близько 34 тис. українських мігрантів. Починаючи з кінця ХІХ ст. українці досить активно переселялися також до Канади, Бразилії, Аргентини, Парагваю, Венесуели, Уругваю, Куби, Мексики тощо. Там у них з'являвся реальний шанс стати повноправними господарями своєї землі, незалежними від економічного й, часто, політичного гніту російського, а на західноукраїнських землях австро-угорського урядів. Ми коротко зупинимось на перших спробах українців (синонімічно будемо використовувати також терміни «русини» і «українці-русини») самоорганізуватися у США, Канаді та Бразилії. При цьому вони намагалися не лише пристосуватися до нових реалій життя на чужині, але й зберегти при цьому власні традиції, мову, релігію тощо.

Наприкінці ХІХ – у перші роки ХХ ст. на сторінках часопису «Киевская старина» (КС) висвітлювалося становище українських (українських-русинських) емігрантів у Північній та Південній Америках. Термін «русини» у цьому часописі здебільшого вживається як синонімічний до терміну «українці». У даній роботі розглянемо декілька прикладів спроб українських емігрантів облаштувати своє життя на чужині, які протягом 1899-1904 років були висвітлені на сторінках КС.

Щодо українців-русинів у США, то в КС вказується, що протягом 1896-1899 років з Галичини до Америки емігрувало 33,5 тис. осіб, з яких ймовірно 75% були русини. Найбільше їх проживало у східній Галичині і саме звідти емігрували понад 2/3 цих переселенців. Майже третина емігрантів були вихідцями з західних районів Галичини, де населення переважно польсько-русинське [8, с.27].

Українці в США відразу намагалися самоорганізуватися, не розриваючи зв'язків із земляками. Так, 1 січня 1900 року у Нью-Йорці відбувся перший з'їзд русинів-емігрантів. У присвяченому цій події дописі на сторінках КС він називався віче та першим з'їздом галицьких малоросів-емігрантів. З'їзд проводився за сприяння священників русинського походження і церковного братства Св. Апостолів Петра та Павла. На цьому етапі це та інші братства відігравали поєднуючу роль в житті русинів, ініціювали різноманітні заходи, спрямовані на збереження культурно-етнічної

самобутності русинів в Америці. На з'їзд запрошувалися всі «справжні русини й русинки», інші братства намагалися делегувати сюди хоча б по одному представнику. Самі організатори називали цей з'їзд першим русько-американським народним віче. Проводилося воно у приміщенні Imperial Music Hall.

На з'їзді піднімалися важливі питання, що стосувалися життя русинської общини в Америці, а саме:

- стан русинської церкви;
- становище русинів-рабінників;
- заснування так званого колонізаційного товариства;
- організація культурно-просвітницьких установ і шкіл для русинів;
- допомога «матеріально незабезпеченим русинам з числа учнівської молоді».

Кожне з цих питань обговорювалося делегатами, у результаті чого приймалися відповідні рішення. До програми цього з'їзду було включено цілу низку культурних та розважальних заходів: виступи співацьких колективів, декламація і навіть кінематограф [3, с.74-75].

Приблизно у кінці 1903 року в Йонкерсі відбулося ще одне віче русинів. Тут було підняте питання про необхідність створення народної (громадської) організації русинів (ініціював Н. Підгорецький), життя яких концентрувалося здебільшого навколо русинських церковних братств і подібних організацій. Планувалося, що новостворена організація об'єднає всю русинську/українську діаспору Америки, яка вже налічувала близько 400 тис. осіб.

Під егідою цієї інституції планувалося будівництво Русинського Народного Дому емігрантів; створення інституту, де русинська молодь зможе отримувати вищу освіту. Для досягнення цієї мети вирішено заснувати спеціальний фонд, було обрано комітет з семи членів як орган майбутньої народної організації. На цей комітет і була покладена місія щодо створення Народного Дому [2, с.25-26].

Питання розселення русинів у Канаді вирішувалося на найвищому державному рівні. У 1898 році парламент ухвалив розсіяти русинські колонії по всій країні. Потрібно зазначити, що де-факто канадський уряд дотримувався цієї політики і до цього (тепер вона була закріплена законодавчо) [1, с.108].

Протягом 1890-х років русини розселялися в провінціях Манітоба, Альберта, Саскачеван та ін. Станом на 1899 рік кількість русинів у Канаді оцінювалося в 10 тис. осіб (2 тис. родин), більшість яких проживали в провінції Манітоба (близько 800 родин).

Між колоніями зазвичай відстані були досить значні, що ускладнювало процес спілкування між представниками цієї народності, порушувало родинні зв'язки тощо. В одному з випусків КС про це йшлося: «Перше, що загубиться – це складні обряди, які так сильно вкоренилися у наше сільське населення. Тут немислимі ті довгі весільні обряди, ті хрестини, ті обжинки, ті свята, взагалі вся та мережа обрядів, що обвиває все життя нашого бідного селянина» [1, с.109].

Очевидець навіть стверджував, що між русинами (галицькими) у цей період «зв'язків господарських і освітніх ніби й не видно», що ці зв'язки тільки починають зароджуватися [1, с.109]. Це й не дивно, тому що для селян-переселенців першочерговим питанням стояло, природно, питання земельне. І лише заклавши основи господарства, налагодивши побут, селяни-русини стали налагоджувати національно-культурне життя своїх колоній. На нашу думку, «втрата» традицій, про яку пише автор замітки в КС, насправді швидше відволікання від них на період налагодження життя на новому місці, тобто явище тимчасове. Хоча навіть станом на 1921 рік у середовищі українців був дуже низький освітній рівень (51% були неписьменними), все ж «українські поселення в Канаді зберігали багато рис українського села, українського побуту», скрізь лунала українська мова [7, с.76-77].

Канадський архієпископ Аделард характеризував канадських українців-русинів як незаможних, але працьовитих і ощадливих, здатних такими якостями досягти тут значного добробуту. Вони активно займалися скуповуванням земель, а до «глави держави ставляться з великою повагою, любов'ю та повагою...» [1, с.110].

Ще у 1900 році українців-русинів, які мешкали в Канаді, поділяли на три групи (т.зв. «партії»): російсько-народна, греко-католицьких русинів та московських ренегатів. Кожна з цих течій мала досить сильну підтримку серед самих русинів, а також свої друковані органи. Найбільш згуртованою була перша група. Вона налічувала понад 3 тис. прихильників, мала свою організацію «Русько-народний союз» та газету «Свобода». Її діяльність відрізнялася системністю, перед членами ставилися конкретні цілі та завдання [4, с.80].

Перші школи для русинів у Канаді починають з'являтися в останні роки XIX ст. Відомий випадок про спроби заснувати школу у колонії галицьких русинів Фок Рівер. Передбачалося, що це буде уніатська (греко-католицька) школа. Але якщо б не знайшлося священика-русина цього сповідання, представники громади погоджувалися звернутися до православного служителя культу. При цьому представники католицької церкви навіть спробували (невдало) нав'язати цілій колонії латинську школу, що викликало протести, які були також адресовані і Міністерству освіти в Оттаві [1, с.110].

Щодо Бразилії, то тут кількість русинів-емігрантів на 1900 рік оцінювалась приблизно у 30 тис. осіб. Найбільш концентровано вони проживали в колоніях Ріо Кларо та Прудентополіс. Культурне життя русинів тут було досить активним. Відомо, що у зазначених колоніях діяли 4 церкви, у місті Куритиб було засновано товариство «Руська читальня в Куритибі», метою якого було «згуртувати всіх тутешніх русинів, наскільки можливо, в одну «Громаду» для спільної народної роботи». Це суспільство започаткувало бібліотеку, для якої виписувалися русинські газети «Діло», «Свобода», закупувалися книги. Таким чином проводилася робота щодо збереження русинської мови, поширення освіти серед переселенців [5, с.27; 6, с.24-25].

У бразильській провінції Парана русинська діаспора на 1900 рік налічувала від 5 до 20 тис. осіб. Зв'язок між колоніями був дуже слабким. З метою згуртувати русинів-переселенців, захистити їх від впливу представників інших народностей, до Бразилії вирушив галичанський чернець о. Малиняк. Він планував видавати в Прудентополісі газету «Бразилійська Русь», за допомогою якої він планував досягти поставленої мети [4, с.80].

Взагалі великою мірою саме активна діяльність релігійних організацій та окремих релігійних діячів сприяла появі українських об'єднань і товариств світського характеру. Так, у м. Куритиб в 1902 році з'являється товариство «Просвіта», з 1907 – виходить україномовна газета «Зоря», у 1908 – засновано Товариство імені Т. Шевченка. В м. Прудентополіс у 1911 та 1912 роках починають виходити українські газети «Місіонар в Бразилії» та «Праця». Діяльність всіх українських організацій у Бразилії координувала Українсько-бразилійська центральна репрезентація [7, с.110-111].

Прикладів подібної самоорганізації українців-переселенців до країн Північної та Південної Америки наприкінці XIX – на початку XX ст. існує безліч. Всі вони свідчать про бажання українців зберегти власну ідентичність, передати своїм нащадкам пам'ять про їхню далеку батьківщину, традиції, мову.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Канадские русины // Киевская старина. №9. 1899. С. 107-110.
2. Народная организация русинов в Североамериканских Соединенных Штатах // Киевская старина. №1. 1904. С. 25-26.

3. Русины в Америке // Киевская старина. №2. 1900. С. 74-75.
 4. Русины в Америке // Киевская старина. №11. 1900. С. 80.
 5. Русины в Бразилии // Киевская старина. №1. 1900. С. 27.
 6. [Русини в Бразилії] // Киевская старина. №7-8. 1900. С. 24-25.
 7. Трощинський В.П., Шевченко А.А. Українці в світі. Серія «Україна крізь віки».
- T.15. К.: Видавничий дім «Альтернативи», 1999. 352 с.
8. Эмиграция из Галиции // Киевская старина. №1. 1900. С. 27.

РОЛЬ РІШЕННЯ ЄСПЛ У СПРАВІ «СЗУРОВЕЦ ПРОТИ УГОРЩИНИ» У ФОРМУВАННІ МЕДІА-ПОЛІТИКИ ЩОДО ПРОБЛЕМ МІГРАЦІЇ²

Завгородня В.М.

*кандидатка юридичних наук, доцентка
Сумський державний університет*

У глобалізованому світі транскордонна міграція стала чинником, який суттєво впливає на соціальні процеси і складно піддається регулюванню. В контексті забезпечення сталого розвитку держав, регіонів та світової спільноти загалом велике значення має конструктивність взаємодії, взаємна толерантність і повага між людьми – як тими, хто постійно мешкає в певній країні, так і тими, хто змінює своє місце проживання з тих чи інших мотивів. У цьому контексті роль інформаційного середовища, ЗМІ та соціальних мереж є вирішальною.

Рівень соціальної напруги, як і особливості ставлення до мігрантів, різні в різних країнах. Крім того, суспільні настрої коливаються в залежності від конкретних обставин, наприклад, масового припливу мігрантів через військові дії чи інші надзвичайні обставини. Медіа можуть провокувати конфлікти, створювати небажаний імідж мігранта, підкреслювати протиріччя, яких може і не бути, і навіть розпалювати ворожнечу між країнами, куди прибувають мігранти. Водночас, подача інформації про позитивні наслідки міграції, історії успіху мігрантів, адекватні пояснення причин міграції та негараздів, які супроводжують мігрантів на шляху до кращого життя (а іноді й фізичного порятунку), демонстрація прикладів налагодження зв'язків з мігрантами в громадах тощо, навпаки, сприяє соціальній солідарності, розвитку толерантності, плюралізму і, як наслідок, підвищенню стійкості суспільств до криз. Важливим є також забезпечення прозорості державної політики щодо міграції, висвітлення юридичних, соціальних та інших умов, на яких мігранти перебувають у відповідній країні.

Практично всі країни стикаються з проблемами формування інформаційної політики та діяльності ЗМІ в контексті висвітлення образу мігранта. Значний інтерес у цьому плані становлять напрацювання Ради Європи, зокрема, Звіти, підготовлені в рамках реагування на міграційну кризу 2015 року [1; 2]. Результати досліджень, викладені у Звітах, визначають необхідність координації зусиль на всіх рівнях – публічної влади, місцевих громад, неурядових організацій, комерційних та суспільних медіа. Рекомендації щодо інклюзивної медіа-політики передбачають, зокрема, що біженці та мігранти повинні бути визнані шанованими частинами аудиторії з

² Дослідження проведено на виконання міжнародного проекту в сфері освіти «Міграційна політика та право ЄС у контексті цілей сталого розвитку (101098859)» (спільний проект СумДУ, Еразмус+ Жан Моне Фонду та Виконавчого агентства з питань освіти та культури за підтримки ЄС). Підтримка Європейською комісією випуску цієї публікації не означає схвалення змісту, який відображає лише думки авторів, і Комісія не може нести відповідальність за будь-яке використання інформації, що міститься в ній.

відповідними інтересами та потребами (наприклад, щодо отримання інформації про їхні права та обов'язки, можливостей висловити власну позицію тощо).

Важливу роль для формування медіа-політики у питаннях висвітлення міграції відіграє і практика Європейського суду з прав людини. У цьому контексті варто звернути увагу на рішення у справі «Сзуровец проти Угорщини» (*Szurovecz v. Hungary*), в якому ЄСПЛ визнав що відмова надати журналісту доступ до шелтерів шукачів притулку порушила його право на поширення інформації, а отже, його право на свободу вираження поглядів (ст. 10 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод).

Заявником був Іллес Сзуровец, угорський журналіст новинного порталу *Abcsig.hu*. У травні 2015 року він подав до Управління з питань імміграції та громадянства запит на доступ до центру прийому в селищі Вамосшабаді (*Vámoszabadi*), щоб підготувати матеріал про умови життя біженців і шукачів притулку з фотографіями та інтерв'ю. У запиті він уточнив, що інтерв'юватиме лише тих людей, які самі цього забажають, і фотографії будуть зроблені винятково з дозволу відповідних осіб. Управління імміграції та громадянства відхилило запит з мотивів захисту права на приватність мешканців шелтеру. У вересні того ж року пан Сзуровец подав новий запит. Цього разу він просив дозволу потрапити до центру прийому в Дебрецені. Причиною вибору заявником саме цього центру було надання об'єктивної інформації про умови проживання там, зокрема, тому, що у квітні 2015 року Уповноважений з фундаментальних прав Угорщини представив звіт відповідно до Факультативного протоколу до Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання, вказавши, що умови життя там дорівнюють нелюдському та такому, що принижує гідність, поводженню. Журналісту знову відмовили, значивши, що ЗМІ постійно цікавляться шукачами притулку, а регулярні візити до центрів прийому порушили б їхнє приватне життя та могли поставити під загрозу їхню безпеку. Управління імміграції та громадянства пропонувало йому брати інтерв'ю за огорожею або використовувати для написання статті свої офіційні звіти про умови, в яких перебувають біженці і шукачі притулку.

Спроби оскаржити відмову в доступі не мали успіху – Будапештський адміністративний і трудовий суд визнав позов неприйнятним, оскільки відмова не була адміністративним рішенням згідно з відповідним національним законодавством і тому не підлягала судовому перегляду. Зрештою, пан Сзуровец все ж зміг представити умови життя в центрах прийому у Вамосшабаді та Кьорменді (*Körmend*) за допомогою членкині парламенту Агнеш Кунхалмі (*Ágnes Kunhalmi*), яка була допущена на їх територію, змогла зробити фотографії і поспілкуватися з мешканцями. Ці умови виявилися насправді дуже важкими і мало сумісними з людською гідністю, незважаючи на надзусилля персоналу шелтерів [4; 5].

Посилаючись на ст. 10 ЄКПЛ (свобода вираження поглядів), журналіст подав заяву до ЄСПЛ та поскаржився, що влада не дозволила йому повідомити з перших рук про умови в центрі прийому на піку кризи біженців у Угорщині.

Спираючись на свої попередні рішення, Суд дійшов висновку, що збір інформації є невід'ємною та захищеною частиною свободи преси. Перешкоди доступу до інформації в суспільних інтересах, які створила влада Угорщини, можуть становити перепони для медіа у розслідуванні і висвітленні таких справ, а отже, здатності ЗМІ виконувати свою роль публічного «сторожового пса». Отже, мало місце втручання у свободу слова заявника, оскільки воно обмежувало його свободу збирання інформації під час виконання професійних завдань.

ЄСПЛ застосував трискладовий тест, щоб визначити, чи було втручання передбачено законом, чи переслідувало законну мету та чи було необхідним у

демократичному суспільстві, як того вимагає ст. 10 ЄКПЛ. Він постановив, що воно було «встановлено законом», оскільки обмеження доступу заявника базувалося на положеннях нормативних документів Містерства юстиції Угорщини. Крім того, переслідувалася законна мета – захисту приватного життя шукачів притулку. Однак необхідність такого втручання в демократичному суспільстві і пропорційність обмежень свободи вираження поглядів і їхня релевантність була однозначно спростована. ЄСПЛ зазначив, що під в той час, як розгорталися обставини справи, в Угорщину прибула велика кількість шукачів притулку. Ця ситуація широко висвітлювалася в медіа як «криза біженців». Центр прийому вже став об'єктом уваги Уповноважений з фундаментальних прав, який констатував факти нелюдського та такого, що принижує гідність, поводження. Публічний інтерес у отриманні інформації з місць розміщення біженців і шукачів притулку як уразливих груп був особливо актуальним. Відтак, за висновком ЄСПЛ, матеріал, що його мав підготувати журналіст, слугував би меті отримання об'єктивної та незалежної інформації про добробут мігрантів, що було важливим для суспільства аспектом міграційної кризи. Суд вказав, що національні органи влади не зважили належним чином необхідність обмежень, заснованого на особистих правах (не врахувавши, зокрема, пояснень пана Сзуровця щодо того, що всі інтерв'ю будуть добровільними, а знімки робитимуться за попереднім, за потреби, письмовим дозволом) у світлі цінності запропонованого дослідження для суспільних інтересів. Суд, зокрема, зазначив, що з огляду на важливість медіа в демократичному суспільстві та висвітлення питань, що становлять значний суспільний інтерес, будь-які виправдання для обмежень свободи вираження поглядів повинні бути переконливо встановлені. Відтак, ЄСПЛ одноголосно постановив, що мало місце порушення ст. 10 ЄКПЛ.

Вивчення справи «Сзуровець проти Угорщини» демонструє, що ЄСПЛ, аналізуючи підходи різних європейських держав до доступу журналістів у місця розміщення шукачів притулку, констатував відсутність «європейського консенсусу», тож його рішення стало першим кроком для того, щоб єдині підходи були встановлені, і держави-члени Ради Європи вибудовували свою політику адміністрування у такому чутливому питанні, як висвітлення ситуації з вимушеними мігрантами на певних спільних засадах. Крім того, на нашу думку, це рішення значимим не лише в контексті свободи медіа. Воно є критично важливим і для мігрантів, як в контексті захисту їхніх прав на повагу до людської гідності, так і в аспекті визнання їх частиною аудиторії ЗМІ, можливості бути почутими і донести до суспільства власну позицію. Суд безпосередньо не вказує на цей аспект питання – адже кожен з мешканців центру прийому теоретично міг вийти за його межі, зв'язатися з представниками медіа і оприлюднити власну історію чи власні погляди. Однак, дозволимо собі зробити висновок, що владні заборони в доступі до шелтерів для журналістів створюють перешкоди для формування каналів інформації і комунікації мігрантів з широкими колами громадськості країни, до якої вони прибули, а відтак, є неприпустимими.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Council of Europe report: Media coverage of the “refugee crisis”: A cross-European perspective” DG1(2017)03 / Georgiou M., Zaborowski R. Council of Europe, 2018, URL: <https://rm.coe.int/media-coverage-of-the-refugee-crisis-a-cross-european-perspective/16807338f7>
2. Council of Europe report: Spaces of Inclusion - An explorative study on needs of refugees and migrants in the domain of media communication and on responses by community media / prepared by Community Media Institute; Bellardi N., Busch B., Hassemmer J., Peissl H., Scifo S. Council of Europe, 2018. URL: <https://rm.coe.int/dgi-2018-01-spaces-of-inclusion/168078c4b4>

3. Szurovecz v. Hungary ECtHR. Decision of October 08, 2019. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-196418>

4. Szurovecz I. Összetolt, lehasznált priccsekre zsúfolják a menekülteket Vámosszabadiban. *Abcúg*. 07.25.2015. URL: <https://abcug.hu/osszetolt-lehasznalt-priccsekre-zsufoljak-a-menekulteket-vamosszabadiban/>

5. Szurovecz I. Csak mocsok és hangyák várják a menekülteket Körmenden. *Abcúg*. 07.12.2016. URL: <https://abcug.hu/csak-mocsok-es-hangyak-varjak-menekulteket-kormenden/>

ДО ПИТАННЯ ПРО МІЖДИСЦИПЛІНАРНІ ПІДХОДИ У ДОСЛІДЖЕННІ ТЕОРІЇ МІГРАЦІЇ

Качур В.О.

*кандидатка юридичних наук, доцентка,
Національний університет біоресурсів і природокористування України*

Глобалізаційні процеси початку XXI сторіччя зачепили усі сфери суспільного життя, що своєю чергою спричинило перебудову методологічних підходів у наукових дослідженнях. Дослідники почали виходити за межі галузевої предметності і все частіше ми зустрічаємо застосування міждисциплінарного підходу у вивченні того чи іншого суспільного явища. Не стали винятком і міграційні явища та пов'язані з ними міграційні процеси.

Така ситуація в науці є закономірною, оскільки дослідженням міграції займаються різні гуманітарні напрями, які значно розширили як предмет дослідження, так і методологію та термінологію [1, с.141]. Тому розраховувати на створення єдиної теорії міграції чи наявність єдиного прийнятного термінологічного апарату не варто. Однак інтегративний чи міждисциплінарний підхід до дослідження різних аспектів міграції є затребуваним, оскільки дозволяє гнучко реагувати на міграційні виклики сьогодення, що можуть бути спричинені найрізноманітнішими чинниками.

Підтвердження цього ми можемо зустріти у науковій розвідці О. П'ятковської, в якій вона серед етапів в еволюції теоретичних підходів до дослідження поняття міграційної системи виокремила третій етап (2000-ні роки), якому характерне поглиблення міждисциплінарності у підходах до вивчення міжнародних міграційних систем та детермінант, що існують у ній [2, с.106].

Серед вітчизняних публікацій, присвячених аналізу міждисциплінарного дослідження різних аспектів міграції, на особливу увагу заслуговують статті К. Новосад та В. Гнатюка.

Зокрема, К. Новосад запропонувала порівняльну таблицю таких критеріїв міграційної теорії, як питання дослідження, рівень/одиниця аналізу, основні теорії та приклади гіпотез в розрізі антропології, демографії, економіки, географії, історії права, політики та соціології [3, с.102]. Авторка переконана, що теоретико-методологічні основи дослідження міграції можливі лише в межах міждисциплінарного підходу, а визнавати домінуючий характер однієї дисципліни над іншими у дослідженні міграції є неправомірним. Свою позицію вона аргументує тим, що предметна спільність між соціологією, географією та економікою міграції пояснює або розв'язує різні аспекти міграції населення, спільність між антропологією, демографією та юриспруденцією дозволяє уточнити вплив міграції на суспільні зміни або суспільства на міграцію, спільний комплекс залежних і незалежних змінних є головними "мостами між дисциплінами" [3, с.107].

В. Гнатюк також стоїть на позиції, що концепт „загальна теорія міграції” є конотативною матрицею пошуку конвергентних “мостів” між восьми напрямками аналізу міграційної теми у конструюванні її відносно уніфікованої схеми на базі чотирьох критеріїв аналізу - “дослідницького питання”, “рівня аналізу”, “домінуючої теорії” та “зразка гіпотези”. Але, на відміну від попередньої авторки, він продемонстрував його дію на аналізі залежних і незалежних змінних при моделюванні поведінки мігрантів та її наслідків [4, с.78-79], а також окреслив потенційні напрями дослідження загальної теорії міграції (міграційні системи, порівняльна міграційна політика, мовна інтеграція іммігрантів, соціальна, культурна, економічна інтеграція мігрантів і біженців, нелегальна міграція та загрози безпеці, сімейна динаміка та нерівність у міграції, міграція та права людини, ідентичність мігрантів, міграція та мультикультуралізм, міграція та соціальні зміни, нерівності щодо права на мобільність у контексті глобалізації [4, с.81].

Незважаючи на затребуваність міждисциплінарного підходу у вітчизняних дослідженнях міграції, можемо зустріти і певні побоювання щодо доцільності його використання. Так, О. Світлов пропонує теоретикам зосередитися на виборі однієї соціологічної теорії для аналізу і формування адекватного розуміння сутності міграційних процесів. На його думку, використання в аналізі одного явища термінології різних теорій є недопустимим, оскільки підвищує вірогідність некоректного їх застосування [5, с.41].

Щодо міжнародних публікацій останніх років, то їх аналіз засвідчує значну роль використання міждисциплінарного підходу у дослідженні різних аспектів міграції. Так, П. Шолтен, А. Писаревська та Н. Леві доповнюють дисциплінарне різноманіття цієї дослідницької галузі культурологією, лінгвістикою, дослідженнями зі сфери охорони здоров'я та багатьма іншими. Зважаючи на це, вони підкреслюють, що ця сфера є не лише мультидисциплінарною (поєднує знання з різних дисциплін) чи міждисциплінарною (з власним підходом, який поєднує аспекти з різних дисциплін), а й набуває ознак трансдисциплінарності (з підходом, який інтегрує знання та методи з різних дисциплін) [6]. Цікавими є наукові дослідження А. Фавелла “Стан теорії міграції: виклики, міждисциплінарність і критика” [7], Д. Гезельбаша та К. Доросткара “Розуміння політики законодавства про біженців та формування політики: міждисциплінарний та емпіричний підходи” [8], колективної монографії “Гендерне насильство в міграції : міждисциплінарний, феміністичний та інтерсекторальний підходи” [9], статті К. Л. Копа “Методи порівняльного міграційного права: погляди з соціальних наук” [10]. Зазначимо, що це лише незначний перелік наукових публікацій за 2022-2023 роки. Тому стверджувати про недоцільність використання міждисциплінарного підходу у дослідженні міграції є дещо необдумано. Крім того, при проведенні досліджень у цій галузі рекомендуємо використовувати інформаційний ресурс офіційної таксономії досліджень міграції (Taxonomy System) [11], яка систематизує знання про міграцію, робить їх більш зрозумілими та доступними

ЛІТЕРАТУРА:

1. Артимишин Ю. Дослідження міграційних процесів: історіографічні та методологічні аспекти. *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність* / гол. ред. Ігор Соляр; НАН України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича. Львів, 2022. Вип. 35. С.130-145. DOI: 10.33402/ukr.2022-35-130-145
2. П'ятковська О.Р. Етапи розвитку теоретичних концепцій міграційних систем. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2018. Випуск 22. С.102-107.
3. Новосад К.Я. Міграція населення у міждисциплінарному та соціологічному вимірі. *Вісник Львівського університету. Серія соціологічна*. 2018. Вип. 12. С. 100-110. DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/vso.2018.12.09>

4. Гнатюк В. Загальна теорія міграції крізь призму міждисциплінарних досліджень. *Політичні дослідження*. 2022. № 2. С. 63-84. DOI: 10.53317/2786-4774-2022-2-4
5. Світлов О.Р. Поняття "міграції": сучасні погляди та можливі перспективи в контексті теорії соціальної мобільності. *Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки*. 2012. Вип. 16. С. 33-42.
6. Scholten P., Pisarevskaya A., Levy N. An Introduction to Migration Studies: The Rise and Coming of Age of a Research Field. *Introduction to Migration Studies* / Scholten, P. (eds) IMISCOE Research Series. Springer, Cham. 2022. https://doi.org/10.1007/978-3-030-92377-8_1
7. Favell A. The State of Migration Theory: Challenges, Interdisciplinarity and Critique. *Migration Theory: Talking Across Disciplines*. 2022. 341-358.
8. Ghezelbash D., Dorostkar K. Understanding the Politics of Refugee Law and Policy Making: Interdisciplinary and Empirical Approaches. *Journal of Refugee Studies*. 2023. fead039. <https://doi.org/10.1093/jrs/fead039>
9. Freedman J., Sahraoui N., Tastsoglou, E. Gender-based Violence in Migration: Interdisciplinary, Feminist and Intersectional Approaches. Springer Nature. 2022.
10. Cope K. L. Methods for comparative migration law: insights from the social sciences. *International Journal of Migration and Border Studies*. 2023. 7(2), 166-181. <https://doi.org/10.1504/IJMBS.2023.128603>
11. Taxonomy System. Url: <https://migrationresearch.com/taxonomies>

ФІНАНСОВІ ІНСТРУМЕНТИ ДЛЯ ПОСЛІДОВНОГО ВІДНОВЛЕННЯ І ТРАНСФОРМАЦІЇ СИСТЕМИ ОСВІТИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Корнева Т. В.

кандидат юридичних наук, доцент

*Національний університет водного господарства та природокористування
м. Рівне*

Глобальний розвиток світу, нові цивілізаційні виклики, збройна агресія російської федерації та пов'язані із нею воєнно-політичні, економічні, соціальні проблеми призвели до необхідності переміщення з зони бойових дій та прилеглих до неї територій величезної кількості людей. Для України інститут внутрішньо переміщених осіб (далі ВПО) та мігрантів не є новий, адже наша держава зіштовхнулася з ним ще в 2014 році, але за інших умов, та в значно менших масштабах. Тобто, умовно можна говорити про дві категорії ВПО і мігрантів: тих, хто змушений залишити або покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків локального збройного конфлікту, тимчасової окупації, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру до 24 лютого 2022 року і після цієї дати – у зв'язку з широкомасштабною збройною агресією російської федерації проти нашої держави.

Слід зазначити, що і до війни з України щороку лише до країн Євросоюзу легально мігрували по 600 тис громадян. Скорегувавши цю цифру, наприклад, на 20%, щоб врахувати нелегальних мігрантів, отримуємо 7 млн громадян, які емігрували б з країни в наступні десять років, якби не було війни. Після початку великої війни, за оцінками ООН, з України виїхали і не повернулися 4,86 млн людей. Додайте до цього втрати під час боїв. Таким чином, у нашій державі в наступні десять років

вимальовується катастрофічний дефіцит людей економічно активного віку в розмірі мінімум 9,2 млн осіб порівняно з довоєнним 2021 роком [1].

Один з перших наслідків міграційної хвилі – фінансовий. Мільйони українців, виїхавши за кордон, починали розраховуватися там своїми українськими банківськими картками, що призвело до масштабного відпливу валюти. Проте НБУ, хоча із запізненням, заморозив офіційний курс валют і вжив жорсткі валютні обмеження, що дозволило тримати ситуацію відносно контрольованою. Однак державі довелося дорого заплатити за цю умовну стабільність, витративши за 2022 рік понад 28 млрд. дол. золотовалютних резервів.

Проте хвиля біженців з України не схожа на попередні міграційні кризи, які спіткали Європейський континент у 21 столітті. Відмінність у тому, що більшість українських біженців – жінки працездатного віку з вищою освітою, їх діти та студенти.

За розрахунками ООН та економістів, частина учнів становить 28-44%. Це створює додатковий тиск на бюджети держав, оскільки їм необхідно здійснювати додаткові видатки на освіту українців та їх адаптацію. Проте у країнах ЄС є широке політичне розуміння того, щоб надавати українським біженцям можливість вступати до університету без плати за навчання.

В Угоді про асоціацію між Україною та Європейським Союзом закріплено необхідність активізації співпраці України та ЄС у сфері вищої освіти, зокрема з метою реформування та модернізації системи вищої освіти, сприяння зближенню у сфері вищої освіти в рамках Болонського процесу, покращення якості та підвищення важливості, спрощення доступу до вищої освіти; поглиблення співробітництва між закладами вищої освіти, активізації мобільності студентів та викладачів [2].

Захист прав вразливих категорій населення в час війни є надзвичайно важливою задачею для міжнародного співтовариства. Європейські нормативні та законодавчі документи, такі як Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод, Женевські конвенції та Директива Європейського Союзу про права жертв злочинів, встановлюють стандарти та заходи, спрямовані на захист прав цих категорій населення. Проте, важливо зазначити, що наряду з прийняттям таких документів, необхідно забезпечити їх ефективну реалізацію та дотримання в країнах-учасницях та в Україні, яка рухається в ЄС. Тільки тоді ми зможемо забезпечити справедливість та захист прав людей у ситуаціях війни та післявоєнний період.

Слід відмітити, що фінансування освіти і до війни не досягало мети державної політики України в цій сфері, а саме: всебічного розвитку, навчання, виховання, виявлення обдарувань та соціалізації особистості, а з початком повномасштабної збройної агресії російської федерації ситуація значно ускладнилася. У перші дні повномасштабної війни освітній процес в українських університетах було призупинено. Багато викладачів та студентів були змушені терміново виїжджати як до більш безпечних регіонів України, так і за її межі. Через обстріли зазнали руйнувань будівлі багатьох українських закладів освіти. Україна, як і у 2014 році, після анексії Криму та початку воєнних дій на Донбасі, стикнулася з питанням переміщення діяльності університетів на підконтрольну територію. Все це змусило адаптувати освітній процес до нових умов.

14 грудня 2022 року Комітет міністрів Ради Європи схвалив План дій для України «Стійкість, відновлення та реконструкція» на 2023–2026 рр., який передбачає надання підтримки та сприяння, зокрема, в «посиленні спроможності органів управління освітою на національному, місцевому та інституційному рівнях для забезпечення участі та інклюзивної системи управління освітою, яка гарантує рівний доступ до якісної освіти для всіх» [3], а також у «підтримці закладів вищої освіти у зміцненні відкритої та інклюзивної системи вищої освіти, здатної сприяти розвитку згуртованих і демократичних суспільств на місцевому рівні, включаючи також

підтримку студентських проектів та ініціатив, які сприяють лідерству та демократичній участі в публічному управлінні» [4].

Зниження під час війни дієвості фінансових інструментів унеможливило проведення політики в галузі освіти в нормальному режимі, а висока невизначеність, спричинена війною, також ускладнює прогнозування бюджетних процесів з прийнятною імовірністю. У 2022 році масштабні відпливи валюти з України допомогли перекрити міжнародні партнери, які надавали держбюджету мільярдні кредити і гранти. Крім того, в економіку надходила валюта від трудових мігрантів. Так, у мирні 2020-2021 роки «заробітчани» щомісяця переказували в Україну 1 млрд дол. Як не дивно, але велика війна майже не вплинула на ці перекази.

Проте, навіть попри стабільні надходження від «заробітчани», саме 2022 рік став, мабуть, першим, коли витрати українців за кордоном перевищили перекази в Україну.

На сьогодні, вимушена міграція працездатного населення допомагає зберегти людський капітал, економіці проходити наслідки терористичних атак, а уряду – оплачувати все необхідне для перемоги. Проте після війни повернення українців має стати пріоритетним завданням для влади і тут необхідно задіяти усі можливі фінансові інструменти для його виконання шляхом поєднання приватних та публічних інтересів. Деретуляція та спрощення умов для ведення бізнесу, не на словах, потрібні, аби колишні мігранти могли швидко відкрити власну справу, особливо доступності кредитів. Зараз для отримання позики в банку бізнесу потрібно надати 29 документів.

Стосовно освіти, то державі вже сьогодні слід подбати про те, аби діти вимушених мігрантів не втрачали зв'язок з батьківщиною. Активний розвиток програм дистанційного навчання дітей чи паралельного індивідуального навчання за українською програмою дозволить дитині обирати між іноземним та українським вищим навчальним закладом, а студентам можливість навчатися паралельно в іноземному та українському учбовому закладі. Наразі, ЄС активно фінансує освіту та проживання української молоді, а українські батьки дедалі частіше подумують відправляти дітей за кордон.

Проте в цьому є і позитивна сторона для України, отже три роки університетської освіти для випускників шкіл – і в тебе готовий платник податків на найближчі 40 років з міцним здоров'ям (відсутність психологічних травми від війни), на якого не треба витратити 12 років фінансування шкільної освіти, бо за вас це зробила інша держава.

Але слід зазначити, якою б ефективною не стала міграційна політика нашої держави, потрібно розуміти, що всіх українців, які виїхали за кордон, назад повернути не вдасться, а саме тих, які вже освоїлися на новому місці, а через це держава має задуматися і про залучення мігрантів з інших країн в українську економіку.

Фінансування у сфері освіти потребує не тільки бюджетних коштів, міжнародних грантів та пільгових кредитів, а й фінансових джерел від приватного бізнесу, яке має бути спрямоване насамперед:

- на подоланні руйнувань закладів освіти;
- трансформації мережі закладів освіти, яка відповідатиме соціальним та економічним потребам України у післявоєнний час;
- підвищенні якості сучасної освіти з врахуванням досвіду ЄС;
- підтримці забезпечення інноваційного навчального та дослідницького середовища;
- посиленні співпраці з роботодавцями.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Троценко І. Чому Україні потрібен мільйон мігрантів щороку. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/04/17/699148/> (час звернення 21 червня 2023 року)
2. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#n2591 (час звернення 21 червня 2023 року)
3. Council of Europe Action Plan for Ukraine “Resilience, Recovery and Reconstruction” 2023–2026. Adopted by the Committee of Ministers on 14 December 2022 at the 1452nd meeting of the Ministers’ Deputies. URL: https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=0900001680a96440.
4. Там само (час звернення 21 червня 2023 року)

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ТА ВИКЛИКИ ЗАХИСТУ ПРАВ НЕПОВНОЛІТНІХ МІГРАНТІВ ПРИ ОТРИМАННІ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ

Кузьмін Д.В.

*кандидат юридичних наук, викладач
Класичний фаховий коледж Сумського державного університету*

Весперіс С.З.

*кандидат економічних наук, доцент, викладач
Класичний фаховий коледж Сумського державного університету*

Реаліями сучасного глобалізованого світу стали міграційні процеси, які є частиною сучасних суспільних відносин, в рамках яких виникають актуальні питання захисту прав неповнолітніх для більшості країн Європи. Неповнолітні мігранти стикаються із різними викликами, які пов’язані із нормами правового регулювання різних країн, та у силу специфіки цілей, які ставлять їх батьки, опікуни та вони самі часто змушені порушувати норми чинного законодавства ряду країн, через територію яких пролягають їх маршрути. Найчастішими проблемами неповнолітніх мігрантів стають ризики, пов’язані із незаконним перетином кордону [1, с. 137], втрату сімейного оточення [2, с. 918], недостатньою реалізацією потреб у медичному обслуговуванні, недостатніми можливостями з отримання освіти та правового захисту, дискримінація та проблеми, пов’язані із небезпекою трудової експлуатації [3, с. 48]. Тому основною метою цієї роботи є розгляд сучасних проблем та викликів, які потребують захисту прав неповнолітніх мігрантів при отриманні ними освітніх послуг.

В сучасних умовах розвитку суспільства освіта стає ключовим фактором становлення та адаптації неповнолітніх мігрантів [4] в новому соціокультурному середовищі [5, с. 47]. Сам процес адаптації мігрантів до загальноприйнятих норм та правил країн, де вони перебувають, є складним процесом, який має цілий ряд характерних проблем та викликів. Серед ключових проблем неповнолітніх мігрантів при потребі отримати освітні послуги виділено наступні: моральні, культурні та естетичні проблеми (морально-культурний шок), проблеми спілкування (мовний бар’єр), проблеми економічного характеру, соціальні проблеми (дискримінація, соціальна ізоляція, комунікативні проблеми, психологічні труднощі) та політико-правові особливості перебування мігрантів на території різних країн.

Неповнолітні мігранти та їх батьки, переміщуючись до нових країн, змушені зіштовхуватися з певними проблемами. Цей момент характерний особливо для світосприйняття неповнолітніх мігрантів, які змушені проходити процес адаптації до нових соціокультурних цінностей та традицій, які не характерні для історичного місця їх проживання та можуть суперечити їх естетичним, моральним, культурним, релігійним, політичним поглядам. Це явище може викликати внутрішню конфліктність, неготовність сприймати на рівні менталітету нові культурні цінності, а на рівні освітнього процесу ефективно оволодівати новими званнями, вміннями та навичками.

При організації освітнього процесу можуть бути проблеми культурного характеру. Неповнолітні мігранти можуть відчувати себе некомфортно у новому оточуючому їх середовищі [6, с. 11], серед учнів однолітків, які спільно навчаються з ними у класі, не володіти методами отримання нових знань при організації самостійної роботи та самоосвіти, мати низький поріг цифрової медіа грамотності [7, с. 40], відчувати проблеми про роботі із комп'ютерною технікою та мобільними телефонами. Зазначені проблеми можуть стати причиною появи почуттів відчуженості та неприйняття нових правил та моральних норм поведінки, викликати супротив та агресію. Їхні дії з точки зору свідомості місцевих жителів можуть здаватися неадекватними та викликати критику та обурення. Саме у цьому напрямку державна політика країн, які надають притулок неповнолітнім мігрантам та їхнім батькам, повинна бути направлена на реалізацію ряду дій, пов'язаних з їх поетапною адаптацією до нових вимог соціальної взаємодії з культурними особливостями та моральними місцевими традиціями країни.

Для адаптації потрібно реалізовувати заходи, спрямовані на подолання мовних, моральних, культурних та релігійних бар'єрів, доведення до свідомості мігрантів необхідності відповідати нормам поведінки, які притаманні країні, що надала їм прихисток. Більш ефективна адаптація мігрантів до культурних особливостей країни, де вони проживають, можлива у випадку, коли вони стають активними учасниками соціальних процесів, які відбуваються на рівні місцевих громад та країни, що дозволяє місцевим жителям та мігрантам налагодити соціальний контакт, визначити пріоритети та інтереси взаємовідносин, здійснювати культурний обмін, налагодити довіру між різними етнічними, релігійними та культурними групами. Саме тому організація освітнього процесу для неповнолітніх мігрантів на базі загальних освітніх закладів, а не спеціалізованих, у довготривалій перспективі є більш гнучкою та перспективною. Мігранти змушені будуть долати психологічні бар'єри, пов'язані із переїздом у нове культурне середовище, та виходити із соціальної ізоляції (або самоізоляції в межах своєї етнічної та культурної спільноти). Брак родинних відносин та друзів поступово буде замінюватись залученням до громадського та культурного життя місцевої громади, активністю у місцевих соціальних мережах, наявністю нових знайомств, розуміння перспективи для подальшого майбутнього результативності навчання.

Інший ряд проблем адаптації неповнолітніх мігрантів пов'язаний з економічними питаннями. Батьки та опікуни неповнолітніх мігрантів можуть мати обмежені можливості при отриманні соціальної допомоги, відчувати проблеми при спробах знайти роботу та отримати адекватну умовам регіону оплату праці, часто діти самі стають учасниками трудових відносин, що складає сукупність негативних факторів, які впливають на їхню успішність при навчанні.

Фінансові проблеми батьків неповнолітніх мігрантів впливають на неможливість платити за навчання, підручники, шкільний одяг, вони також мають обмежений доступ до електронних освітніх ресурсів, що може бути викликом для здобуття якісної освіти в умовах її цифровізації. У деяких моментах неповнолітні

мігранти можуть мати проблеми, які пов'язані із визнанням їх попередніх освітніх досягнень, що може стати причиною цілого ряду проблем щодо здобуття ними освіти та вплине на їх подальший професійний розвиток. Загалом економічні проблеми обмежують час та мотивацію неповнолітніх мігрантів для отримання ними освітніх послуг, що у глобальному сенсі є важливою проблемою ефективної адаптації мігрантів до особливостей регіонів, які надали їм притулок. Саме для ліквідації подібних проблемних моментів сім'ям неповнолітніх мігрантів потрібна фінансова підтримка від реалізації урядових програм, надання коштів з боку неприбуткових, благодійних та громадських організацій у вигляді стипендій, грантів, громадської та соціальної допомоги. Кошти, які отримані від зазначених організацій, можна спрямовувати на розширення доступності послуг від закладів освіти, технічну підтримку освітніх ресурсів на базі мовного розвитку неповнолітніх мігрантів. Важливим також є впровадження поетапних програм із адаптивним навчанням для організації ефективного навчання. Вирішення саме економічних питань є важливою складовою адаптації та успішної освіти неповнолітніх мігрантів.

Загалом проблеми, пов'язані із соціальною ізоляцією, проблемами комунікації та психологічні труднощі можуть стати важливими перешкодами для отримання нових знань неповнолітніми мігрантами у новому соціокультурному середовищі. Дискримінація мігрантів [8, с. 469] при їх навчанні у закладах освіти може проявлятися у формі негативних ставлень та обмежень доступу до рівних можливостей або у відмові надати освітні послуги. При виникненні проблем подібного характеру існує ряд підходів, які націлені на подолання дискримінації. Найчастіше це виражено на рівні законодавчих ініціатив. На рівні законів нормою є заборона дискримінації на основі раси, національності, релігії, статі. Організовується інформаційний супровід для викладачів, батьків, школярів, громадськості про неприпустимість проявів дискримінації у освітньому середовищі через лекції, тренінги, семінари, соціальну взаємодію, що сприяє формуванню толерантного та інклюзивного середовища. Активно заохочується міжкультурний діалог, де популяризуються різні культурні особливості, релігії та національні традиції. Проводяться заходи у формі виставок, концертів, фестивалів, які сприяють позитивному знайомству місцевого населення з іншими культурами. Зростає також роль співпраці місцевих адміністрацій із спільнотами мігрантів, що допомагає краще зрозуміти їх проблеми та потреби.

Отже, адаптація неповнолітніх мігрантів до особливостей культурного, правового, релігійного простору місцевих громад європейських країн стикаються з численними викликами та перешкодами при забезпеченні та реалізації їх прав на освіту. Освіта фактично виступає як основа у поетапній адаптації мігрантів, сприяючи їх соціальній взаємодії та інтеграції до місцевих громад. Проте, мігранти на цьому шляху стикаються з цілим рядом труднощів психологічного, мовного, культурного, соціального характеру, що вимагає підтримки та ресурсів для їх подолання. Усі ці проблеми потребують широкого співробітництва державних органів, місцевих громад, громадських та благодійних організацій для забезпечення права неповнолітніх мігрантів на отримання якісної та доступної освіти у новому соціокультурному середовищі в умовах розвитку сучасного діджитал-середовища.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Демчик Надія, Гаврік Роман. Юридична відповідальність за незаконне перетинання державного кордону: зарубіжний досвід правового регулювання. *Аналітично-порівняльне правознавство*, 2022, № 1, С.137-140. URL: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2022.01.25>.

2. Яковишин Р. Я. Соціальна реабілітація дітей трудових мігрантів. *Актуальні проблеми в системі освіти: загальноосвітній заклад середньої освіти – доуніверситетська підготовка – заклад вищої освіти*, 2022, № 1(2), С. 916–922. URL: <https://doi.org/10.18372/2786-5487.1.16688>.
3. Козін С. Щодо характеристики концептуальних засад захисту трудових прав мігрантів. *Knowledge, Education, Law, Management*, 2020, № 4 (32), vol. 2. С. 45-49. URL: https://web.archive.org/web/20210228061423id_/http://kelmczasopisma.com/viewpdf/1529.
4. Naseh, M., Macgowan, M. J., Wagner, E. F., Abtahi, Z., Potocky, M., & Stuart, P. H. (2019). Cultural adaptations in psychosocial interventions for post-traumatic stress disorder among refugees: A systematic review. *Journal of Ethnic & Cultural Diversity in Social Work*, 28(1), 76-97. URL: <https://doi.org/10.1080/15313204.2019.1570891>.
5. Ухова А. Соціокультурна адаптаційна поведінка інтелектуального мігранта в новому середовищі. *Journal of International Relations of KNU*. 2020. №. 51. С. 47-50. URL: <http://journals.iir.kiev.ua/index.php/knu/article/view/3968>.
6. Козубовська, І. В., Козубовський, Р. В., Сойма, Н., Мигалина, З. І. Соціально-педагогічна робота з дезадаптованими підлітками в США [монографія]. Ужгород : АУТДОР-ШАРК, 2019. 225с. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/46575>
7. Давиденко Г. Цифрова інклюзія та доступність: соціальна діджиталізація: монографія. Вінниця: ТВОРИ, 2023. 240 с. URL: [https://vsei.vn.ua/images/Doc/Nauka/Inclusivna osvita/cifrova-inklyuziya-ta-dostupnist-socialna-didzhitalizaciya.pdf](https://vsei.vn.ua/images/Doc/Nauka/Inclusivna_osvita/cifrova-inklyuziya-ta-dostupnist-socialna-didzhitalizaciya.pdf).
8. Риндзак, О. Т., Бідак, В. Я., Цапок, С. О. Соціально-економічна дискримінація мігрантів в умовах глобальної регіоналізації. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*, 2014 № 3(107), С. 469-478.

CURRENT CHALLENGES TO EU MIGRATION POLICY

Lukianets-Shakhova V.S.

*Candidate of legal sciences, associate professor
National academy of internal affairs*

Migration is a European challenge that needs a European response. The EU should work on this together, all 27 countries. Such unity made it possible to successfully defend against hybrid attacks by Belarus, against the transformation of migrants into weapons. It also made it possible to shelter millions of Ukrainian refugees fleeing putin's bombs in the EU. It is important to learn these lessons from the past – when the EU acts together, there are no challenges the EU cannot overcome. These words of the head of the European Commission formed the basis of countering the current challenges to the EU's migration policy.

Historically the free movement of workers forms part of the four freedoms upon which the European Community was founded in 1957. This right, although broadly interpreted by the European Court of Justice, has primarily focused on those who are nationals of the European Community and who are economically active, with special rules applying to their families. Today, these rights apply to all EU citizens and there is no need to show any economic activity on the part of the individual seeking to move from one Member State to another. Third-country nationals in their own right did not fall under these initial regulations, nor do they fall under the regulations as regards free movement of EU citizens [1].

Immigration and asylum issues were handled by the Member States under the Justice and Home Affairs pillar, which had been created by the Treaty on the European Union and operated on an intergovernmental basis. The intention was for Member States to coordinate their policies and adopt common positions. Any such decisions were to be decided on a unanimous basis between the Member States, with the EC institutions occupying only a peripheral role.

Here an overview of some key points and ongoing discussions related to EU migration policies up until that time. Some there might have been developments since then, so it's important to consult the latest sources and official EU documents for the most up-to-date information. Here are some general aspects to consider:

Comprehensive Approach: The EU has been pursuing a comprehensive approach to migration, emphasizing the need for a holistic strategy that addresses various aspects such as border control, asylum procedures, legal migration, integration, and cooperation with third countries.

Common European Asylum System (CEAS): The EU has been working towards establishing a Common European Asylum System to ensure a fair and harmonized approach to asylum procedures across member states. However, the implementation of the CEAS has faced challenges due to differing national interests and perspectives.

Border Control and Management: The EU has been strengthening its external borders through initiatives like the European Border and Coast Guard Agency (Frontex) and the development of integrated border management systems. Cooperation with neighbouring countries and sharing of information are key components of border control efforts.

Return and Readmission: The EU has been focusing on enhancing the effectiveness of return procedures for individuals whose asylum applications have been rejected. Cooperation with countries of origin and readmission agreements have been important in facilitating returns.

Legal Migration: The EU has recognized the need for legal pathways for migration to address labour market demands and demographic challenges. Policies promoting legal migration channels, such as skilled worker schemes, have been discussed and implemented to varying degrees across member states.

External Partnerships: The EU has been engaging in partnerships and dialogues with countries outside the EU to address migration challenges, including the root causes of migration, cooperation on border management, and addressing human rights concerns.

Solidarity and Responsibility-Sharing: The distribution of responsibility for asylum seekers and refugees among EU member states has been a contentious issue. Discussions have focused on achieving greater solidarity and burden-sharing among member states to address the disproportionate pressure faced by certain countries of first arrival.

It's important to note that migration policies and strategies are subject to ongoing discussions, changes, and evolving circumstances. The special European Council agreed on two main directions for improving the mechanism for regulating migration flows.

The first concerns the completion of work on the so-called EU Pact on Migration and Asylum [2]. One of the pilot projects in this direction involves the improvement of border procedures, exchange of experience and unification of the processes of quick and fair consideration of asylum issues, as well as the return of migrants to their countries of origin. In this context, the EU will adhere to the concept of so-called "safe countries" with which it will cooperate in matters of the return of migrants. The return procedure itself will be unified - if one EU country has made a decision to return a migrant, this decision must be accepted in the rest of the community countries, that is, other countries should not initiate consideration of such a case again. All this work should be carried out with the participation of all the European structures involved, including the border agency Frontex, the EU Asylum Agency and Europol.

The second area on which the EU leaders focused their attention during the meeting in Brussels is operational measures to strengthen the borders, which can already be implemented at the EU level and at the level of individual member states. The EU borders must be regulated and member states shall act to strengthen the external borders and prevent illegal migration. This involves the provision of an integrated package of mobile means and stationary infrastructure - from cars, cameras and security towers to electronic surveillance systems. This requires European funding. Bilateral and national funding is also welcome, stated Ursula von der Leyen [3].

In assessing the developments with regard to immigration and the EU, a strong trend towards the development of a common policy can be noted. Although a common immigration policy for certain third-country nationals was already in place under the Tampere Programme, Member States have for a long time been reluctant to give up competencies in the field of labour migration. With the Legal Migration Plan 2005, two proposed Directives and further measures to come, this position seems set to change. The recent communication from the Commission "Towards a Common Immigration Policy" amounts to a strong call for action for a common policy. It should also be noted that the external dimension of migration (cooperation with third countries) has become an increasingly important item on the EU agenda in recent years. Optimizing the benefits from circular migration has been recognized as being critical for countries of origin and destination alike, as well as for individual migrants and their families. To this end, the concept of mobility partnerships has been proposed as a concrete tool for enhanced migration management and socio-economic development. At this stage it is important that the initiatives proposed by the Commission are put into practice by Member States. The practical experiences gathered will then allow further discussion and refining of those instruments.

Here are some positive results that have been achieved through measures taken by the EU regarding migration:

Enhanced cooperation and coordination: The EU has fostered closer collaboration among member states, leading to improved information sharing, joint operations, and better coordination in addressing migration challenges. This has helped in achieving a more unified and comprehensive approach to migration management.

Common European Asylum System (CEAS): The EU has worked towards developing a common framework for asylum, aiming to ensure consistent and fair treatment of asylum seekers across member states. Although implementation has been challenging, the establishment of the CEAS has created a shared set of standards and procedures, promoting a more harmonized approach to asylum.

Financial support: The EU has allocated substantial funds to support member states in managing migration and asylum-related issues. For instance, the Asylum, Migration, and Integration Fund (AMIF) provides financial assistance for reception, integration, and return programs. Such financial support has helped improve reception conditions, promote integration initiatives, and strengthen border management capabilities.

Partnerships and agreements: The EU has engaged in dialogue and cooperation with countries of origin and transit, leading to various agreements aimed at addressing migration challenges. For example, the EU-Turkey Statement in 2016 aimed to reduce irregular migration flows from Turkey to the EU. These partnerships have contributed to better management of migration routes and the facilitation of returns.

Resettlement and relocation programs: The EU has implemented schemes to relocate refugees within member states and facilitate their resettlement from outside the EU. These programs aim to provide protection to those in need and alleviate the burden on countries disproportionately affected by arrivals. They have helped ensure a more equitable distribution of responsibility among member states.

Integration efforts: The EU has promoted integration measures to support the social inclusion of migrants and refugees. Initiatives such as language training, access to education, employment support, and cultural orientation programs have been implemented to facilitate the integration process and enhance the prospects of successful integration into European societies

Search and rescue operations: The EU has supported search and rescue efforts in the Mediterranean Sea, contributing to saving lives and providing assistance to those in distress. Operations coordinated by the EU, such as Frontex's Joint Operation Triton and Operation Sophia, have played a crucial role in preventing loss of life at sea.

These are just a few examples of positive results that have been achieved through EU measures. Migration management remains a complex and evolving issue, and the EU continues to work on addressing challenges and improving its policies and practices in this area.

REFERENCES:

1. Consolidated version of the Treaty on the Functioning of the European Union <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:12016E/TXT>
2. EU pact on migration and asylum: State of play. Briefing 23-06-2023: [//www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI\(2022\)739247](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI(2022)739247)
3. EU agrees radical reforms on migration and asylum laws <https://www.theguardian.com/world/2023/jun/08/eu-agrees-radical-reforms-migration-asylum-laws>

ВИКЛИКИ МІГРАЦІЇ ТА МОЖЛИВОСТІ ПРОГРАМ ОСВІТНІХ ОБМІНІВ ЄС³

Лук'янихіна О.А.

кандидат економічних наук, доцент

Сумська філія

Харківського національного університету внутрішніх справ

Особливістю сучасного світового розвитку є міграційні процеси між регіонами, країнами, континентами, котрі за останні 25 років вирости в абсолютних показниках з 161 млн мігрантов у 1995 року до 281 млн мігрантів у 2020 році [1].

Міграції тісно пов'язані з кількісними показниками змін людських ресурсів, котрі є найціннішим ресурсом будь-якої країни, а також з якісними характеристиками – мотивами, причинами переміщень, подальшими намірами щодо повернення, наслідками для самих мігрантів, для країн-реципієнтів, для країн-транзитерів і для країн-донорів. Отже, вимальовується широкий спектр трансформацій, котрий обумовлений міграціями – демографічних, економічних, соціальних, політичних, культурних, безпекових тощо.

До того, у конституції Міжнародної організації з міграції зазначено, що існує зв'язок між міграційними та економічними процесами, вплив на соціальний та культурний розвиток [2], а від'їзд кваліфікованих працівників з країни може бути обумовлений погіршенням соціально-економічного становища у країні, і це зазначено як одна із загроз національній безпеці України [3].

³ This publication is part of the Jean Monet Module "EU policy traffic light: gender, rights, migration and digitalization" (GA -101085606-GeRiMiD)

Co-funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or [name of the granting authority]. Neither the European Union nor the granting authority can be held responsible for them"

Серед зовнішніх міграцій в Україні переважає саме трудова міграція.

«Трудова міграція – це міграція осіб, які внаслідок погіршення економічної ситуації переїжджають на іншу територію на певний проміжок часу для того, щоб найнятись на більш оплачувану роботу та забезпечити грошима сім'ю або зробити заощадження для матеріального забезпечення свого існування після повернення додому» [4].

Трудову міграцію безпосередньо в Україні вважають значною економічною проблемою. Згідно з даними World Migration Report (станом на січень 2022), Україна посідає 8 місце у списку країн, громадяни яких виїжджають на роботу за кордон, із показником 5,5-6 мільйонів осіб [1]. Причому, важливим є індекс людського розвитку (ІЛР) країни – чим він вищий, тим більший інтерес у мігрантів залишитися у такій країні. Для наочності наведемо кількість емігрантів та іммігрантів відповідно в країнах виїзду і призначення з різним рівнем Індексу людського розвитку (табл.1).

Таблиця 1 – Кількість емігрантів та іммігрантів (в млн чол.) до частки загальної чисельності населення у 1995 і 2020 роках залежно від ІЛР[1]

роки	Як країна виїзду		Як країна призначення	
	Кількість емігрантів, тис.чол/%		Кількість іммігрантів, тис.чол/%	
	1995	2020	1995	2020
рівень ІЛР	Середній	Високий	середній	високий
Україна	5,60 /9,9%	6,05 /12,2%	5,77 /11,3	4,57 /10,4
рівень ІЛР	Високий	дуже високий	дуже високий	дуже високий
Німеччина	3,04 /3,6	3,85 /4,4%	7,28 /9,0%	14,22 /17,0%

За даними Звіту [1, с.217] впливає, що більшість міжнародних мігрантів (79,6%, або 190 млн. осіб) проживають у країнах із дуже високим рівнем ІЛР, і загальна схильність до міграційних процесів у більш розвинених країнах вища, ніж у країнах із середнім або низьким рівнем ІЛР. Крім того, зазвичай рух мігрантів відбувається у країну з більш високим рівнем розвитку.

Однією із цілей Стратегії державної міграційної політики України на період до 2025 року [3] в рамках міграції та мобільності населення України є «зменшення негативних наслідків еміграції з України та збільшення її позитивного впливу на розвиток держави», тобто спрямування міграційних процесів для цілей розвитку держави і забезпечення національних інтересів (безпеки, сталого розвитку, збільшення і збереження людського капіталу).

Т. Дракохруст [4] зазначає, що існують класифікації, коли до трудової міграції зараховують будь-яку міграцію для роботи у країні імміграції та міграцію з метою навчання.

За дослідженнями українських науковців [5] у 2015-2017 роках відсоток трудових мігрантів з вищою освітою збільшився до 16,4% у порівнянні з попередніми періодами 2005-2006 роках (13,9%) та у 2008-2009 роках (15,4%). Але зменшилась кількість з базовою середньою освітою: 9,8% (2005-2006роки), 4,6 % (2008-2009 роки), 2,5% (2015-2017роки), з повною загальною середньою освітою було емігрантів 59,0% (2005-2006роки), 64,9% (2008-2009 роки), 30,1%(2015-2017роки). Фахівців з професійно-технічною освітою від'їжджало у 2015-2017 роках 30,9%, за попередні періоди даних не було, але цікаво, що разом із попередньою категорією кількість на рівні 64%, що у деяких регіонах спричиняє нестачу електрозварювальників, працівників будівельних професій, медичних працівників тощо. Кількість трудових мігрантів з базовою або неповною вищою освітою складала 17,3% (2005-2006роки), 15,1% (2008-2009 роки), 17,1%(2015-2017роки). Звичайно, цю тенденцію не можна назвати позитивною для України, але О. Малиновська [6] зазначає, що аби не міграція

населення, то рівень безробіття в Україні був би набагато більшим. У будь-якому випадку, міграційні процеси потребують регулювання.

Управління міграційними потоками за допомогою жорсткого адміністративного регулювання для країни, яка має чітке євроінтеграційне бачення і рух у напрямку зближення із світовою спільнотою, буде суперечити окресленим і задекларованим цілям. У зв'язку з цим потрібні непрямі, більш гнучкі методи управління міграційними процесами, котрі на противагу еміграції, створюють альтернативні можливості для громадян. До таких можна віднести [3]:

1. Розвиток можливостей для тимчасового легального працевлаштування за кордоном.
2. Просування програм освітнього обміну.
3. Підвищення рівня обізнаності громадськості щодо можливостей міграції.
4. Забезпечення захисту прав громадян України, які працюють і проживають за кордоном (Закон України «Про зовнішню трудову міграцію» від 05.11.2015 №761-VIII).

Просування програм освітнього обміну здійснюється через реалізацію права на академічну мобільність учасників освітнього процесу – як здобувачів, так і викладачів. За оцінками ЮНЕСКО показники міграційної мобільності студентів за період незалежності у 1998-2020 роках мали стійку динаміку до збільшення (табл.1):

Таблиця 2 – Загальна кількість студентів на в'їзд і виїзд з України у 1998-2020 роках

Роки/ показники	1998	2000	2008	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Загальна кількість виїзних за кордон студентів ЗВО, які навчаються за кордоном усіх країн, обидві статі	16253*	23317*	31648*	68206	77420	77891	78578	77547*	79939*
У т.ч. виїзні міжнародні мобільні студенти за регіоном перебування (Центральна та Східна Європа)	8080*	8759	18979	50309	58688	58220	58318	59784	62134
Загальна кількість в'їзних міжнародних студентів обох статей	Дані 1999 року – 18 312	Дані 2001 року – 12880	32573	57583	54144	52768	49632	55333	61026

Чистий потік студентів, які навчаються за кордоном			925	- 10623	- 23276	- 25123	- 28946	2221 4*	- 1891 3*
--	--	--	-----	---------	---------	---------	---------	---------	-----------

*- Складено автором за даними джерела <http://data.uis.unesco.org/>

** - оцінка Інституту статистики ЮНЕСКО

Аналізуючи дані таблиці 2, можемо зробити висновок, що міграційна активність молоді з метою навчання за кордоном має тенденцію до збільшення, причому сальдо між тими, хто виїхав і тими, хто приїхав на навчання, останні роки, від'ємне. Українські заклади освіти, намагаючись компенсувати нестачу українських студентів спрямували свої послуги на іноземців, тим самим врятувавши ситуацію щодо стабільної роботи закладів освіти і забезпечивши інтернаціоналізацію освіти в Україні.

Для України освітня міграція наших молодих громадян може нести в собі потенційні ризики неповернення і працевлаштування у країні навчання (зазвичай, з вищим рівнем розвитку), що є втратою частки економічно активної категорії населення.

Програми освітніх обмінів є альтернативою еміграції, оскільки дають можливість, залишатися громадянами України і вчитися, працювати за рахунок грантів, стипендіальних програм тощо, котрі фінансуються закордонними закладами освіти, Європейською Комісією, міжнародними організаціями тощо.

Так, Україна приєдналася до участі у конкурсах Програми Європейського Союзу Темпус у 1993 р., у рамках якої з 1994 по 2014 рр. в Україні було профінансовано понад 300 проектів на суму на понад 89 мільйонів євро, з 2014 року бере участь у програмах ЄС Erasmus+ у сфері вищої освіти за напрямками міжнародної кредитної мобільності, співпраці між університетами, Європейських студій та інших напрямів із підвищення спроможності та академічної мобільності.

Європейська комісія дає можливість долучитись до Європейського освітнього простору і підвищити свій професійний рівень (як здобувачам освіти, так і викладачам) за такими напрямами: 1. Навчальна мобільність (проекти навчальної мобільності для вищої освіти, проекти для профтехосвіти та фахової передвищої освіти, проекти навчальної мобільності для молоді, віртуальна мобільність); 2. Співпраця між організаціями та інституціями; напрям Жан Моне (Європейські студії). В рамках нового етапу Erasmus+ на 2021-2027рр. заплановано бюджет у 28.756 млрд. євро.

З метою створення умов для підтримки освітян України у період російсько-української війни в межах затверджених Директив Європейського Союзу E+/NA/DIR/2022/017, E+/NA/DIR/2022/019 та E+/NA/DIR/2022/021 Європейська Комісія здійснює виняткові заходи для сприяння інтеграції освітян України – Проекти KA121/122: Проекти з організації мобільності (студенти та працівники) у сферах професійної (професійно-технічної) та фахової передвищої освіти (VET), шкільної освіти, освіти дорослих.

Отже, програми освітніх обмінів – академічна мобільність можуть стати ефективним інструментом для економічно активної частини населення в комплексі заходів державного управління міграцією. Реальна можливість у громадян України навчатися і працювати у закордонних закладах освіти, не полишаючи при цьому свою країну назавжди, дає можливість підвищити рівень доходу і якості життя, через низький рівень яких зазвичай люди виїжджають з країни. Крім того, включення

більшої кількості здобувачів освіти і викладачів до європейського освітнього простору, з одного боку, сприятиме їх адаптації і розумінню європейських цінностей і поглядів із збереженням національної ідентичності, а з іншого – підвищенню їх особистої конкурентоспроможності завдяки набутим компетентностям, підвищенню якості освіти підготовки фахівців у закладах освіти, інтернаціоналізації української освіти на шляху до ЄС.

ЛІТЕРАТУРА:

1. World Migration Report (станом на січень 2022). URL: <https://publications.iom.int/books/world-migration-report-2022> (остання дата звернення 20.06.2023)
2. Статут і основні тексти МОМ. Офіційний сайт МОМ. URL: <https://publications.iom.int/books/constitution-and-basic-texts> (остання дата звернення 20.06.2023)
3. Про схвалення Стратегії державної міграційної політики України на період до 2025 року: розпорядження КМУ від 12 липня 2017 р. № 482-р URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/482-2017-%D1%80#Text> (остання дата звернення 20.06.2023)
4. Дракохруст Т. В. Правове забезпечення державної міграційної політики України: монографія. Тернопіль, ТНЕУ, 2020. 416 с. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/40278/1/%D0%94%D1%80%D0%B0%D0%BA%D0%BE%D1%85%D1%80%D1%83%D1%81%D1%82.pdf>
5. Українське суспільство: міграційний вимір : нац. доповідь /Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАНУ України. К., 2018. 396 с. ISBN 978-966-02-8723-93 URL: https://www.nas.gov.ua/text/pdfNews/migration_national_report_full.pdf
6. Малиновська О.А. Міграційна політика: глобальний контекст та українські реалії : монографія. К. : НІСД, 2018. 472 с.
7. Еразмус+ під час воєнного стану в Україні / національний Еразмус+офіс в Україні. URL: <https://erasmusplus.org.ua/opportunities/mozhlyvosti-dlya-organizacij/erazmus-pid-chas-voyennogo-stanu-v-ukrayini/>(остання дата звернення 20.06.2023)

ГЕНДЕРНІ АСПЕКТИ СУЧАСНОЇ МІГРАЦІЇ З УКРАЇНИ ДО ЄС

Міщенко М.В.

*здобувач наукового ступеня доктора філософії
Національна академія внутрішніх справ*

Рівноправність є основою демократичного суспільства, яке прагне соціальної справедливості та поваги прав людини. Сьогодні європейська спільнота виходить із необхідності забезпечення кожною державою, яка претендує на членство в ЄС, відповідності її чинного та майбутнього законодавства праву Союзу настільки, наскільки це є максимально можливим. Як результат, у різних держав з'являється спільна система не лише загальних, а й галузевих принципів права, спільні цілі та завдання у зовнішніх політиках, єдиний механізм правового регулювання суспільних відносин. Важливим елементом такої спільної системи є просування гендерної рівності (gender mainstreaming) [1, с. 184-188.]. Gender mainstreaming став невід'ємною складовою політики демократичних держав Європи з початку 1980 - х рр., а стандарти

рівного ставлення до жінок і чоловіків увійшли як до первинного права, так і до вторинного законодавства ЄС. Стандарти гендерної рівності закріплені у статтях Амстердамської угоди 1997 р. та містяться у Директивах ЄС, а держави-члени ЄС зобов'язуються прописати ці положення у національному законодавстві. Крім того, періодично затверджуються Програми дій Співтовариства щодо рівних можливостей для жінок і чоловіків, створено Дорадчий комітет з питань рівних можливостей. Головні цілі цих заходів та інституцій – сприяти ефективній імплементації чинного законодавства ЄС задля повної інтеграції жінок до ринку праці та покращення їх соціального статусу.

На сучасному етапі євроінтеграційного процесу головним орієнтиром для нашої держави виступає Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (Закон України про ратифікацію від 16.09.2014 р. № 1678-VII). Глава 21 Угоди «Співробітництво у галузі зайнятості, соціальної політики та рівних можливостей» вказує на зобов'язання Сторін посилити діалог та співробітництво щодо забезпечення гідної праці, політики зайнятості, безпечних та здорових умов праці, соціального діалогу, соціального захисту, соціального залучення, гендерної рівності та недискримінації (стаття 419) [2]. На шляху до досягнення цієї мети – забезпечення гендерної рівності та рівних можливостей для чоловіків та жінок у сфері зайнятості, освіти та навчання, економічної та суспільної діяльності, а також у процесі прийняття рішень. Відповідний додаток до Угоди наводить перелік ключових Директив ЄС у сфері забезпечення недискримінації і гендерної рівності. Основу гендерної політики в ЄС сформульовано в «Дорожньому атласі рівності між чоловіками та жінками», який серед ключових напрямків діяльності містить такі:

1. Досягнення рівної економічної незалежності чоловіків та жінок: скорочення різниці в оплаті праці, розвиток жіночого підприємництва, соціальний захист та запобігання бідності;
2. Заходи, які сприяли б гармонійному поєднанню робочої, особистої та сімейної сфер життя: мобільність робочих контрактів; збільшення кількості послуг (державної/приватної форм власності) по догляду за дітьми та особами літнього віку; сімейна державна політика, чутлива до представників двох статей;
3. Залучення чоловіків та жінок до рівної участі в процесі прийняття рішень (decision-making) у політиці, в економічній сфері та бізнесі, науці та сучасних технологіях;
4. Ліквідація гендерних стереотипів у всіх сферах суспільної взаємодії, перш за все на ринку праці тощо [3].

Після повномасштабного військового вторгнення росії в Україну 24 лютого 2022 року ЄС відреагував негайно і продемонстрував дієву солідарність, підтримуючи людей, які потребують допомоги. Це включало безпосередню гуманітарну допомогу, надзвичайний цивільний захист, підтримку на кордоні, а також надання захисту тим, хто рятується від війни. Така міграція українців до ЄС внаслідок агресії росії проти України містить різноманітні гендерні аспекти, зокрема: – роль власне гендеру в процесі міграції, адже сучасні дослідження свідчать, що жінки та чоловіки можуть мати різні мотивації для міграції (можливості працевлаштування, об'єднання з сім'єю тощо) але об'єднуюча риса – загроза життю, руйнування соціального, економічного середовища та інша небезпека, через збройну агресію рф проти України; – робочі можливості та заробітна плата, міграція може відобразити статеву дискримінацію на ринку праці (жінки часто стикаються з обмеженими можливостями зайняти місця у високооплачуваних секторах). Важливо враховувати, як гендер впливає на доступ до робочих місць, заробітну плату та умови праці для мігрантів; – насилля та торгівля

людьми (жінки та дівчата, які мігрують, можуть бути більш вразливими до насильства та торгівлі людьми, адже можуть опинитися під загрозою експлуатації, сексуального насильства та інших форм дискримінації).

Вперше у своїй історії Європейський Союз ввів у дію Директиву про тимчасовий захист, яка запроваджує нормативно-правові положення для допомоги у врегулюванні масового прибуття людей [4]. Водночас Європейська комісія негайно розпочала координацію з країнами ЄС для збору інформації про ситуацію на місцях та запобігання торгівлі людьми. Генеральний директорат з питань міграції і внутрішніх справ (DG HOME) координує Платформу солідарності, яка об'єднує країни ЄС, міжнародних партнерів та агенції ЄС для забезпечення імплементації Директиви про тимчасовий захист. План ЄС із забезпечення готовності до міграції та кризових ситуацій залучено до збору важливої інформації, як-от прибуття біженців, щоб належним чином стимулювати заходи реагування з метою врегулювання міграційних процесів. Виходячи з минулого досвіду регулювання міграції, невдовзі стало зрозуміло, що країни ЄС не матимуть належних засобів для обробки заяв про надання притулку, поданих великою кількістю людей, які рятуються від війни. Щоб захистити українських біженців від загроз з боку злочинності, Європол розгорнув оперативні групи у прикордонних країнах ЄС, які межують з Україною. На прохання цих країн, Європол тепер має оперативні групи в Литві, Польщі, Румунії, Словаччині та Молдові, а на майбутнє заплановано розгортання в Угорщині. Ці групи, до складу яких входять фахівці Європолу та запрошені службовці, надають підтримку державним органам у проведенні вторинних перевірок та розслідувань на зовнішніх кордонах ЄС для виявлення злочинців та терористів, які намагаються в'їхати до ЄС у потоці біженців і зловживають даною ситуацією. Вони також збирають інформацію на місцях, яка використовується для напрацювання оцінок загрози злочинної діяльності, а також для сприяння розслідуванням [5].

У процесі міграції українців до ЄС через агресію росії проти України виникла ціла низка загроз торгівлі людьми. Зокрема, власне трафікінг людей (торгівля людьми), тобто незаконна діяльність, що передбачає набуття, перевезення, приховування або одержання контролю над людьми з метою експлуатації. У процесі міграції українців до ЄС, за умов небезпеки, збройної агресії, високою є вірогідність стати жертвами трафікінгу, особливо жінки та діти. Так звані трафікери можуть обманом або примусом залучати їх до сексуальної експлуатації, примусової праці, незаконної трансплантації органів або інших форм експлуатації. Ще однією із загроз є незаконна або ж примусова праця. Мігранти можуть опинитися в ситуаціях незаконної праці, де вони піддаються експлуатації роботодавцями. Це може включати низькооплачувану працю, погані умови праці, недотримання прав працівників і невідповідність стандартам безпеки. Сексуальна експлуатація жінок та дівчат, що мігрують, є наступною загрозою, адже вони можуть бути змушені виконувати сексуальні послуги проти своєї волі, стати жертвами сексуального насильства, примусової проституції або інших форм комерційної сексуальної експлуатації. Ці загрози торгівлі людьми в процесі міграції вимагають пильності і протидії з боку урядів, міжнародних організацій, правозахисних груп та суспільства загалом. Розуміння цих проблем і вжиття заходів для їх запобігання, виявлення та захисту потенційних жертв є важливим завданням для забезпечення безпеки та добробуту мігрантів.

Саме тому, ЄС, активізувавши Директиву про тимчасовий захист (Директива 2001/55/ЄС) та запустивши програми екстреної допомоги, які охоплюють основні потреби та пропонують допомогу на кордонах ЄС, негайно втрутився, щоб допомогти цивільним особам, які постраждали від війни в Україні. Єврокомісія висунула оперативні керівні принципи для підтримки держав-членів у застосуванні директиви, разом зі спеціальними розділами про дітей, неповнолітніх без супроводу та торгівлю

людьми. Комісія наполегливо заохочує держави-члени запровадити адекватні запобіжні заходи для осіб, які рятуються від агресії росії проти України. Вони містять надання інформації про ризики торгівлі людьми, підвищення обізнаності серед провідних фахівців, які можуть вступити в контакт з потенційними жертвами, навчання та інструкції, надані відповідним правоохоронним та прикордонним органам, а також вдосконалення раннього виявлення, допомоги та підтримки жертв. Комісія підкреслює, що захист дітей-мігрантів, які прибувають з України, є головним пріоритетом для ЄС. Спільний план боротьби з торгівлею людьми, заснований на стратегії ЄС щодо протидії торгівлі людьми (2021–2025), спрямований на вирішення питань, пов'язаних з ризиками торгівлі людьми, та забезпечування підтримки потенційних жертв.

Отже, Європейський Союз вживає різноманітні заходи для боротьби з явищами торгівлі людьми і експлуатації мігрантів. Безумовно це і формування відповідного законодавства, згадувана нами Директива про боротьбу з торгівлею людьми, яка встановлює мінімальні стандарти для протидії торгівлі людьми та захисту жертв. Ця директива передбачає криміналізацію торгівлі людьми, покращення співпраці між правоохоронними органами та підтримку жертв. Це і поліцейське співробітництво та юридична допомога, адже ЄС підтримує співробітництво між правоохоронними органами країн-членів для розслідування та припинення торгівлі людьми. В рамках Європолу створена спеціальна одиниця, яка займається боротьбою з торгівлею людьми та координує оперативні заходи між країнами-членами. ЄС також сприяє наданню юридичної допомоги жертвам торгівлі людьми. Не останнє місце посідає профілактика та освіта – ЄС акцентує на профілактичних заходах та освіті, спрямованих на попередження та свідоме усвідомлення ризиків торгівлі людьми. Це передбачає інформаційні кампанії, тренінги для фахівців, освітні програми для дітей та молоді, які навчають про можливі небезпеки та шляхи захисту. На особливу увагу заслуговує захист жертв – ЄС надає фінансову підтримку для розширення мережі установ та служб, що надають допомогу жертвам торгівлі людьми, зокрема створення притулків, надання медичної та психологічної допомоги, правової підтримки та реінтеграційні програми. Ці заходи спрямовані на попередження, виявлення, притягнення до відповідальності та захист потенційних жертв торгівлі людьми та експлуатації мігрантів. Проте, проблема торгівлі людьми залишається складною, і необхідно постійно зміцнювати зусилля для ефективної боротьби з цим явищем. Заходи, яких ЄС вживає для боротьби з торгівлею людьми та експлуатацією мігрантів, є важливими і спрямовані на протидію цим серйозним проблемам. Однак, ефективність цих заходів може бути предметом дебатів і залежить від різних факторів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Шиманська К. В. Гендерна структура української еміграції: сучасні тенденції, трансформації та соціально-економічні наслідки / К. В. Шиманська // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2017. – Випуск 11. – С. 184-188.
2. Закон України «Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони»// Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 40, ст.2021.
3. Хримова Г. О., Кочеміровська О. О. Позитивні дії в механізмі забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків: міжнародний досвід та українські перспективи. – Харків: Райдер, 2010. – 2015 с.

4. Директива Ради 2001/55/ЄС від 20 липня 2001 року про мінімальні стандарти для надання тимчасового захисту у разі масового напливу переміщених осіб та про заходи, що сприяють збалансованості зусиль між державами-членами щодо прийому таких осіб та відповідальності за наслідки такого прийому URL: https://court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/war/DirektES_2001_55.pdf (дата звернення: 20.06.2023)

5. Імплементативне рішення Ради (ЄС) 2022/382 від 4 березня 2022 року що встановлює наявність масового напливу переміщених осіб з України у розумінні статті 5 Директиви 2001/55/ЄС та запроваджує тимчасовий захист URL: https://court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/war/Implementation_rish_Ukraine.pdf (дата звернення: 20.06.2023)

ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНІ ОСОБИ ТА ЗАХИСТ ЇХ ПРАВ В УКРАЇНІ

Протсавіцька Л.С.

кандидатка історичних наук, доцентка

Національний університет біоресурсів і природокористування України

До категорії внутрішньо переміщених осіб в Україні належать як громадяни України, так і іноземці і особи без громадянства які були змушені залишити чи покинути своє місце проживання з метою уникнення негативних наслідків чи через збройний конфлікт, чи через тимчасову окупацію або ж через повсюдний посяг на насильства, а також порушення прав людини. Внутрішньо переміщеними особами вважаються також особи, які змушені були залишити своє місце проживання у зв'язку з надзвичайними ситуаціями природного чи техногенного характеру.

Кожна внутрішньо переміщена особа має право на отримання довідки про статус внутрішньо переміщеної особи. Всіх внутрішньо переміщених осіб беруть на облік за новим місцем фактичного проживання.

Кожному громадянину України, іноземцю чи особі без громадянства які переселилися з тимчасово окупованих територій гарантується дотримання в повному обсязі їх прав і свобод відповідно до Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» [1].

З метою обліку всіх внутрішньо переміщених осіб в Україні було створено єдину інформаційну базу. Відповідальність про забезпечення формування, а також ведення Єдиної інформаційної бази покладено на Центральний орган виконавчої влади, що має забезпечити реалізацію державної політики в сферах соціального обслуговування населення, соціального захисту, з питань сім'ї та дітей, волонтерської діяльності, оздоровлення та відпочинку дітей, та захисту прав депортованих осіб за національною ознакою, які повернулися в Україну.

Кожній внутрішньо переміщеній особі, відповідно до законодавства України гарантується право на оформлення документів, що посвідчують особу та підтверджують її спеціальний статус. Україна як держава вживає всі заходи, які націлені на розв'язання проблем, що стосуються соціального захисту та всіх соціальних виплат внутрішньо переміщеним особам [2, с.5].

Держава гарантує внутрішньо переміщеним особам право на зайнятість, загальнообов'язкове державне соціальне страхування, пенсійне забезпечення, соціальні послуги, загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття, у зв'язку з втратою працездатності, від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, на освіту тощо. Крім того з боку держави

вживаються всі можливі заходи, що спрямовані на розв'язання проблем пов'язаних з соціальним захистом внутрішньо переміщених осіб [3].

Зареєстровані як внутрішньо переміщені особи громадяни України, що досягли пенсійного віку, чи особи з інвалідністю, включаючи дітей відповідно до законодавства України мають право на отримання соціальних послуг. Держава також гарантує внутрішньо переміщеним особам, які звільнилися з роботи, навіть у випадку відсутності документів, що підтверджують факт звільнення, право на реєстрацію як безробітних та отримання допомоги по безробіттю, а також соціальні і інші види послуг за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням.

Особа, що взята на облік як внутрішньо переміщена особа, має право на продовження здобуття певного освітнього рівня в будь-якому іншому регіоні України як за рахунок різних джерел фінансування так і за рахунок коштів державного бюджету.

Дітям з числа внутрішньо переміщених осіб, так само як і діти, що мають статус дітей, що постраждали внаслідок воєнних дій або ж збройних конфліктів, які навчаються в навчальних закладах різного типу чи то дошкільні, чи загальноосвітні чи професійно-технічні навчальні заклади незалежно від типу, форми власності і підпорядкування забезпечуються безкоштовним харчуванням відповідно до законодавства України.

Ведучи мову про виборчі права зазначимо, що всім внутрішньо переміщеним особам, які відповідно до встановленого Конституцією України вікового цензу, мають право голосу як на місцевих виборах та референдумах, на виборах народних депутатів чи президента України.

Крім того законом України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» внутрішньо переміщені особи мають право на: єдність родини (пошук та возз'єднання членів сім'ї, що втратили зв'язок в наслідок внутрішнього переміщення); на достовірну інформацію про наявність загрози для життя або ж здоров'я на території чи то покинутого місця проживання чи тимчасового переселення, про стан довкілля, інфраструктури забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб; про безпечні умови життя і здоров'я; забезпечення органами державної влади та органами місцевого самоврядування або ж суб'єктами приватного права можливості безоплатного тимчасового проживання (при умові, що внутрішньо переміщена особа буде оплачувати вартість комунальних послуг) протягом шести місяців з моменту взяття на облік такої внутрішньо переміщеної особи; оплату вартості комунальних послуг, а також природного газу, теплової чи електричної енергії внутрішньо переміщеними особами в місцях компактного поселення внутрішньо переміщених осіб (в гуртожитках, модульних містечках, оздоровчих таборах, санаторіях, готелях, пансіонатах чи будинках відпочинку) за відповідними тарифами, що встановлені на такі послуги та товари для населення; отримання благодійної та гуманітарної допомоги; надання необхідної медичної допомоги як в державних так і в комунальних закладах охорони здоров'я; забезпечення лікарськими засобами в порядку та у випадку визначеному законодавством; сприяння у переміщенні рухомого майна внутрішньо переміщених осіб; сприяння у поверненні на попереднє місце проживання; отримання адміністративних та соціальних послуг за місцем тимчасового перебування; безкоштовний проїзд для добровільного повернення до свого покинутого постійного місця проживання у будь-яких видах громадського транспорту у випадку зникнення обставин, які стали причиною такого переміщення [1, Ст.7,9].

Разом з правами на всіх внутрішньо переміщених осіб покладаються обов'язки. В першу чергу кожна особа в Україні чи то громадянин чи особа без громадянства чи іноземець, який перебуває на території України, не залежно від того чи являється ця

особа внутрішньо переміщеною чи ні повинна дотримуватися Конституції та законів України та інших актів законодавства нашої держави; кожна внутрішньо переміщена особа повинна повідомляти про зміну місця проживання той структурній підрозділ з питань соціального захисту населення державної адміністрації, виконавчих органів міських, районних у містах рад за місцем проживання протягом 10 днів з моменту прибуття до нового місця проживання. У випадку якщо внутрішньо переміщена особа вирішить повернутися до місця свого постійного проживання, то вона повинна повідомити органи, що надавали їй довідку про статус внутрішньо переміщеної особи не пізніше як за три дні до дня виїзду; у випадку, коли особа подала завідомо неправдиві відомості з метою отримання довідки про взяття на облік відшкодувати фактичні витрати, понесені за рахунок державного та місцевих бюджетів.

Внутрішньо переміщені особи в Україні користуються тими самими правами що і громадяни України. Забороняється їх дискримінація при здійсненні ними тих чи інших прав і свобод на підставі того, що вони мають статус внутрішньо переміщених осіб.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» // *Відомості Верховної Ради, 2015, №1* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text>
2. Методичні матеріали щодо забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб та цивільного населення, які постраждали від військової агресії РФ проти України 12 розділів URL: https://sss-ua.org/Library/book/metodicni_rekomendacii.pdf
3. Закон України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» // *Відомості Верховної Ради, 2014, №26* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-18#Text>

МЕДІЙНИЙ ПОРТРЕТ УКРАЇНСЬКИХ БІЖЕНЦІВ У ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ: АНАЛІТИЧНИЙ ОГЛЯД

Рассохіна А.М.

аспірантка

Сумський державний університет

Повномасштабне вторгнення росії в Україну у лютому 2022 року стало каталізатором однієї з найбільших міграцій біженців у Європі. Швидкість і масштаб переміщення людей, спричинених війною в Україні, є безпрецедентним після Другої світової війни [1]. У Європейському парламенті комісар з питань внутрішніх справ Ілва Йоганссон підтвердила непохитну відданість держав-членів ЄС тепло приймати українських біженців, які тікають від конфлікту. Наголошуючи на моральному обов'язку забезпечити теплий прийом, вона звернулася до актуальної проблеми мільйонів людей, які шукають притулку. У відповідь на російське вторгнення країни-члени ЄС зробили революційний крок, вперше активувавши Директиву про тимчасовий захист (TPD). Цей унікальний правовий інструмент надає всім громадянам України право на проживання та роботу в ЄС протягом трьох років, а також безперешкодний доступ до освіти та житла, усуваючи необхідність подавати заяви про надання притулку [2]. За даними ЄС, орієнтовна кількість переміщених осіб з України, які скористалися TPD, становить від 7 до 8 мільйонів (переважна більшість – 86% – жінки та діти) [1].

На відміну від подій 2015 року під час сирійської кризи біженців [3], європейські ЗМІ відіграли активну роль у підтримці громадських та політичних зусиль, закликаючи прийняти українських біженців та поширюючи наративи, сприятливі для захисту і гостинності до українських мігрантів [1]. Беззаперечним є факт, що ЗМІ володіють значним впливом на адвокаційну діяльність і формування політичних рішень [4], тому задача встановлення складних взаємозв'язків між репрезентацією у ЗМІ, правовими рамками та їхнім впливом на громадське сприйняття українських біженців, характеризується значною актуальністю.

Дослідники нерідко акцентують на подвійних стандартах в діяльності ЗМІ щодо висвітлення міграційних процесів та їх впливові на громадську думку і політики урядів. Зображення біженців як загрози безпеці, як на прикладі сирійської кризи, може поставити безпеку кордонів у пріоритет над гуманітарною допомогою [5]. І навпаки, висвітлення людських історій, як в українській кризі, може призвести до більшої уваги до гуманітарної допомоги та надання притулку [1].

Подібним чином, якщо медіа наголошують на необхідності солідарності та співчуття, ці цінності можуть служити орієнтиром для дій політиків [1]. Тобто, українські біженці були зображені як такі, що заслуговують на захист, всупереч попередній риторичі про «нашесть біженців». Це стало особливо помітним коли такі лідери, як прем'єр-міністр Угорщини Віктор Орбан, який колись виступав проти неєвропейських біженців, відкрили кордони для українських біженців на початку російського вторгнення [6]. Прем'єр-міністр Болгарії Кирил Петков підтримав ці настрої, підкресливши у своїй промові що «ці люди європейці. Ці люди розумні, вони освічені люди... Це не та хвиля біженців, до якої ми звикли...» [7]. Президентка ЄК Урсула фон дер Ляєн за тиждень після вторгнення зауважила, що «всім тим, хто втікає від путінських бомб, раді в Європі» [8].

BFM TV журналіст Філіп Корбе підкреслив унікальний аспект української ситуації, заявивши: «Ми не говоримо тут про сирійців, які тікають від бомбардувань сирійського режиму, який підтримує Путін. Ми говоримо про європейців, які виїжджають на машинах, схожих на наші, щоб врятувати свої життя». Іншими словами, українці не тільки схожі на «нас»; навіть їхні машини схожі на «наші». Це спостереження про те, що навіть українські автомобілі схожі на європейські, подали як привід для збільшення допомоги українським біженцям [1].

Завдяки такому порівнянню, висвітлення в ЗМІ поступово допомогло просунути і сформуванню позитивний наратив про необхідність захисту українських біженців, оскільки вони схожі на європейців, поведуться як європейці і мають культурні та демократичні цінності, близькі до європейських. Однак важливо зазначити, що деякі вчені вважають це порівняння потенційно дегуманізуючим [1].

Більшість українців, які в'їжджали до Великої Британії з лютого 2022 року, робили це за двома спеціальними візовими маршрутами. Це сімейна схема в Україні (що дозволяє українцям приєднуватися до членів родини, які вже перебувають у Великій Британії) та схема спонсорства в Україні, більш відома як «Homes for Ukraine», яка дозволяє громадянам України приїжджати до Великої Британії, якщо вони мають спонсора, здатного забезпечити їх проживанням щонайменше на шість місяців [8].

Замість надання офіційного статусу біженця основним підходом Міністерства внутрішніх справ Великої Британії є видача віз та надання статусу резидентів (на 3 роки) громадянам України, фактично в обхід перевантаженої системи надання притулку. Уряд Великої Британії описує цю стратегію, як «індивідуальний пакет гуманітарної підтримки» [9]. Паралельно з цими заходами, британські медіа відіграли допоміжну роль у позитивному зображенні українських біженців. Наприклад, Деніел Ханнан, британський репортер The Telegraph, написав у своїй статті 26 лютого: «Вони дуже схожі на нас. Ось що робить це таким шокуючим. Війна більше не є чимось, що

приходить лише до бідного та віддаленого населення. Вона може статися з кожним» [10]. Підтримка ЗМІ та підхід британського уряду до видачі віз підкреслює позитивну динаміку вирішення проблеми українських біженців.

На початку відкриття схем для українців було багато перешкод та затримок у видачі віз. Тому з самого початку повномасштабного вторгнення великі мас-медіа Британії, зокрема The Guardian, висвітлювали обурення британців з приводу штучно створених труднощів для українських біженців [11]. Крім того, незважаючи на зусилля британської влади спростити документацію для отримання візи, британські ЗМІ наголошують на необхідності більш суттєвих заходів. Відомі благодійні організації, такі як Oxfam і Рада у справах біженців, закликали уряд скасувати візові вимоги та перевірки безпеки після прибуття [12].

Згідно з результатами дослідження, опублікованого The Guardian у 2022 році, вісім із десяти жителів Великої Британії, які прийняли українців-втікачів від війни за програмою «Homes for Ukraine», сказали, що мали позитивний досвід прийому біженців. Більшість населення вважає, що Велика Британія повинна продовжувати приймати людей із зон бойових дій [13].

Люк Трейл, британський директор More In Common, високо оцінив програму «Homes for Ukraine» за демонстрацію милосердної сторони Британії. Звичайні громадяни по всій країні відкрили свої домівки для тих, хто тікає від конфлікту, що контрастує з недавніми дебатами про міграцію та біженців [14].

Глибинні інтерв'ю, проведені у період з вересня 2022 року по лютий 2023 року, були опубліковані журналом The Conversation та пропонують розуміння досвіду українських біженців у Великій Британії, виходячи за межі статистики. Багато українців у Великій Британії зіткнулися з браком знань британців про Україну, що призвело до неправильних уявлень про їхнє походження та культуру. Деякі британські господарі вважали українців неосвіченими та необізнаними у побутових питаннях. Ці непорозуміння спричинили напружені стосунки, підкреслюючи необхідність кращої обізнаності та культурної чутливості [8].

Британські ЗМІ активно обговорюють питання невизначеності стосовно терміну дії дозволу на перебування у Великій Британії для українських біженців і можливого продовження програм «Homes for Ukraine» та «Ukraine Family Scheme», які наразі передбачають тривалість у три роки. [9]. Незважаючи на швидке впровадження урядом Великої Британії надзвичайних заходів для новоприбулих українців, що виходять за рамки підтримки інших груп, що переїжджають до країни, існують важливі сфери занепокоєння, з ризиком їх зростання у наступні місяці та роки [8].

Вже у першій половині 2022 року британські ЗМІ почали публікувати дані що свідчать про проблеми зі схемою «Homes for Ukraine»: станом на 3 червня 2022 року 145 осіб залишилися без даху над головою, з них 90 зіткнулися з розривом домовленостей між британськими хостами, а 55 не змогли навіть заселитись через непридатне або недоступне житло. Лорен Скотт, виконавчий директор організації Refugees at Home, висловила свою стурбованість ситуацією. Вона підкреслила, що залежати від доброї волі незнайомих, з якими познайомилися у Facebook, для вразливих і травмованих українських біженців було ризиковано [15].

Забезпечення справедливого і точного висвітлення міграції в ЗМІ є викликом, важливість якого тільки зростатиме у все більш глобалізованому світі. Міжнародна організація праці (МОП), Міжнародна організація з міграції (МОМ) та такі організації, як Human Rights Watch (HRW), намагаються вирішити проблему упередженості та дезінформації у висвітленні міграції шляхом розробки керівних принципів та проведення семінарів для навчання журналістів правозахисній та точній термінології при висвітленні мігрантів та шукачів притулку [16].

Отже, медіа відіграли унікальну роль та суттєво вплинули на політичні рішення ЄС та Великобританії, що призвело до створення сприятливого механізму прийому українських біженців. Висвітлюючи українську кризу, вони зміцнили уявлення про те, що біженці, які тікають із європейських зон конфліктів, заслуговують на преференційне ставлення порівняно з біженцями з інших регіонів. Цей наратив став помітним у перші дні вторгнення, поширюючись на різних медіа-платформах, включаючи телебачення, газети та соціальні мережі, такі як Twitter і YouTube. Проте вкрай важливо визнати, що ця зміна ставлення до українських біженців викликає сумніви щодо справедливості. У порівнянні з сирійськими біженцями, які також пережили серйозні конфлікти, це може створити враження нерівності щодо ставлення та підтримки [1].

У підсумку варто зазначити, що створення позитивних медійних наративів про українських біженців буде життєво важливим для збереження громадської підтримки в наступні критичні місяці, оскільки війна затягується, а очікування щодо її швидкого врегулювання і повернення зменшуються.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Sales M. The refugee crisis' double standards: media framing and the proliferation of positive and negative narratives during the Ukrainian and Syrian crises. *Euromesco*. № 129. URL: <https://www.euromesco.net/wp-content/uploads/2023/03/Policy-Brief-N%C2%BA129-1.pdf> (дата звернення 30.05.2023)
2. How European response to Ukraine refugees differs from UK. *The Guardian*. 2022. URL: <https://www.theguardian.com/global-development/2022/mar/11/we-must-welcome-them-how-europe-is-helping-ukrainian-refugees> (дата звернення 21.05.2023)
3. Reilly R., Flynn M. The Ukraine Crisis: Double Standards, Has Europe's Response to Refugees Changed? Global Detention Project. 2022. URL: <https://www.globaldetentionproject.org/the-ukraine-crisis-double-standards-has-europes-response-to-refugees-changed> (дата звернення 23.05.2023)
4. Sabatier P., Jenkins-Smith H. Evaluating the Advocacy Coalition Framework. *Journal of Public Policy*. Cambridge University Press. 1994. URL: <https://www.jstor.org/stable/4007571> (дата звернення 23.05.2023)
5. Chouliaraki L., Zaboroski, R. Voice and community in the 2015 refugee crisis: A content analysis of news coverage in eight European countries. *The International Communication Gazette*, 2017. URL: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/1748048517727173> (дата звернення 22.05.2023)
6. Bathke B. Hungary welcomes those fleeing Ukraine but not 'illegal migrants'. *InfoMigrants*. 2022. URL: <https://www.infomigrants.net/fr/post/38928/hungary-welcomes-those-fleeing-ukraine-but-not-illegal-migrants>
7. Brito R. Europe welcomes Ukrainian refugees — others, less so. *AP News*. 2022. URL: <https://bettercarenetwork.org/news-updates/news/europe-welcomes-ukrainian-refugees-but-others-less-so> (дата звернення 22.05.2023)
8. Jones S., Kogut N. Ukraine war: a year on, here's what life has been like for refugees in the UK. *The Conversation*. 2023. URL: <https://theconversation.com/ukraine-war-a-year-on-heres-what-life-has-been-like-for-refugees-in-the-uk-199923> (дата звернення 29.05.2023)
9. Machin R. The UK – a home for Ukrainians? An analysis of social security and housing policy *Journal of Poverty and Social Justice*. 2023. URL: <https://bristoluniversitypressdigital.com/view/journals/jpsj/31/2/article-p298.xml> (дата звернення 27.05.2023)

10. Henley J. EU leaders denounce 'possible genocide' in Ukraine as Russia issues denials. *The Guardian*. 2022. URL: <https://www.telegraph.co.uk/news/2022/02/26/vladimir-putins-monstrous-invasion-attack-civilisation> (дата звернення 25.05.2023)
11. The Guardian view on Ukraine's refugees: Britain's grudging welcome. *The Guardian*. 2022. URL :<https://www.theguardian.com/commentisfree/2022/mar/31/the-guardian-view-on-ukraines-refugees-britains-grudging-welcome> (дата звернення 23.05.2023)
12. UK visa rule leaving refugees stranded in war-torn Ukraine, say charities. *The Guardian*. 2022. URL :<https://www.theguardian.com/world/2022/mar/28/uk-visa-rule-is-leaving-refugees-stranded-in-war-torn-ukraine-say-charities> (дата звернення 21.05.2023)
13. Most Britons think housing Ukrainian refugees is a good thing, study shows. *The Guardian*. 2023. URL:<https://www.theguardian.com/world/2023/mar/12/most-britons-think-housing-ukrainian-refugees-is-a-good-thing-study-shows> (дата звернення 23.05.2023)
14. Tryl L. With Ukraine's refugees, a cautious approach will keep the British public on side. *More in Common*. 2022. URL:<https://www.moreincommon.org.uk/blog/with-ukraine-s-refugees-a-cautious-approach-will-keep-the-british-public-on-side> (дата звернення 27.05.2023)
15. Hundreds of Ukrainian refugees left homeless in England, data shows. *The Guardian*. 2022. URL: <https://www.theguardian.com/world/2022/jun/16/hundreds-of-ukrainian-refugees-left-homeless-in-england-data-shows> (дата звернення 22.05.2023)
16. McCann, K., M. Sienkiewicz and M. Zard. The role of media narratives in shaping public opinion toward refugees: A comparative analysis. *Migration Research Series, N° 72. International Organization for Migration*. 2023. <https://publications.iom.int/system/files/pdf/MRS-72.pdf> (дата звернення 20.05.2023)

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ЗАХИСТУ ПРАВ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ

Сіньова Л.М.

*кандидатка юридичних наук, доцентка,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка*

Повномасштабне вторгнення росії в Україну стало викликом для нашої країни, яка зазнає величезних людських, матеріальних, культурних та моральних втрат. На сьогодні в Україні офіційно зареєстровано 4 867 106 ВПО, а за міжнародними оцінками кількість внутрішніх переселенців перевищує 7 мільйонів громадян. Ще понад 4 мільйони осіб зареєструвалися для отримання тимчасового захисту у Європі.

Внутрішньо переміщеною особою є громадянин України, іноземець або особа без громадянства, яка перебуває на території України на законних підставах та має право на постійне проживання в Україні, яку змусили залишити або покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру.

Проблема історичного розвитку сучасної країни в умовах збройного конфлікту та захисту прав внутрішньо переміщених осіб є одним із пріоритетних напрямів досліджень у вітчизняній науці. Аналіз наукових досліджень та законодавства України й інших держав надав можливість констатувати про використання різних термінів (внутрішній мігрант, вимушені переселенці та ін.), що мають, як правило,

тотожне значення, однак у контексті євроінтеграції та необхідності гармонізації законодавства України з міжнародними стандартами доцільним є використання саме поняття «внутрішньо переміщені особи» (internally displaced persons), яке є єдиною загально визнаною категорією у міжнародному праві [1, с. 173].

Як наголошує голова Служби Уповноваженого з питань ВПО міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України Микола Кужельний «Україна зіштовхнулася з таким великим переміщенням людей, якого не знала Європа ще з часів Другої світової війни. За різними оцінками майже третина України знаходиться в стані переміщення. До того ж ці переміщення відбуваються хаотично, люди можуть переїхати в одне місце, потім вимушені їхати в інше. Міністерство реінтеграції працює постійно з партнерами, з громадськими організаціями над удосконаленням законодавства і нормативної бази. Одна з важливих задач - поновити доступ до реєстрів та сприяти, щоб люди могли отримувати адміністративні послуги і допомоги вчасно» [2].

Слід наголосити, що на початку війни Урядом були прийняті нормативно-правові акти щодо соціальної підтримки тимчасово переміщених, безробітних та ін. Тому важливо в умовах воєнного стану забезпечувати належне та своєчасне виконання місцевих бюджетів. Для забезпечення ефективного функціонування бюджетної сфери у період дії воєнного стану Офіс Президента України, Уряд, Верховна Рада України, РНБО та інші центральні органи виконавчої влади приймають низку швидких, ефективних та оперативних рішень [3, с. 200-201].

Інститути громадянського суспільства як суб'єкти забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб повинні демонструвати реальні результати із забезпечення законних інтересів ВПО, які на сьогодні складають одну із самих незахищених верств населення та є предметом особливої уваги з боку держави та міжнародних організацій. Інститути громадянського суспільства разом із ВПО мають виробляти цілі та досягати їх – або безпосередньо спільними зусиллями, або у діалозі з державою, іншими громадськими структурами, бізнесом. Людина є найвищою цінністю, тому вся діяльність таких організацій має бути спрямована на захист прав внутрішньо переміщених осіб, розвиток їхніх ініціатив, надання різного виду допомоги [4, с. 155-156]. Слід наголосити, що Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод є міжнародною угодою, відповідно до якої держави-учасниці Ради Європи зобов'язались забезпечити основні права всім громадянам, яка передбачає систему контролю за імплементацією прав людини (положень щодо них) на національному рівні. Таким чином, росія спричинила серйозні погіршення ситуації з правами людини на всій території країни та порушила всі норми міжнародного гуманітарного права [3, с. 198].

Правовий статус внутрішньо переміщених осіб – це сукупність прав, свобод і обов'язків внутрішньо переміщених осіб (громадян, іноземців, осіб без громадянства), закріплених у міжнародних актах та національному законодавстві й гарантованих органами публічної влади та іншими суб'єктами права. Від змісту правового статусу безпосередньо залежать соціально-правові можливості внутрішньо переміщених осіб [5, с. 178].

Постановою КМ України № 740 від 28 червня 2022 року «Деякі питання захисту прав депортованих та внутрішньо переміщених осіб» затверджено Положення про Уповноваженого з питань внутрішньо переміщених осіб, де його основним завданням є участь у формуванні та реалізації державної політики з питань внутрішньо переміщених осіб та громадян України, які покинули своє місце проживання на тимчасово окупованій російською федерацією території України внаслідок збройного конфлікту або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту та/або тимчасової окупації частини території України та виїхали за кордон, сприяння

реалізації їх прав і свобод та створення умов для добровільного повернення таких осіб до покинутого місця проживання або інтеграції за новим місцем проживання.

Постановою КМ України № 332 від 20 березня 2022 року «Деякі питання виплати допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам» було запроваджено надання допомоги на проживання ВПО, у 2022 році з державного бюджету було виділено 52,8 млрд. грн. понад 2,3 млн. ВПО отримали допомогу на проживання.

Постановою КМ України № 214 від 07 березня 2022 року «Деякі питання надання державної соціальної допомоги та пільг на період введення воєнного стану» зазначається, що під час воєнного стану виплата призначених державних допомог та пільг не зупиняється.

Постановою КМ України № 162 від 26 лютого 2022 року «Про особливості виплати та доставки пенсій, грошових допомог на період введення воєнного стану» передбачено альтернативні способи виплати та доставки пенсій, грошової допомоги на період введення воєнного стану на випадок збоїв у роботі будь-якого банку та для ВПО, які отримують пенсію через поштового оператора.

Таким чином, захист внутрішньо переміщених осіб та їхніх прав, а також постачання їм гуманітарної допомоги є першорядним обов'язком держави. Держава має визнавати, формувати, дотримуватися та реалізовувати захист внутрішньо переміщених осіб, належним чином забезпечувати їхнє фінансування, яке передбачене законодавством, відкритого та рівного доступу до інформації про державні пільги та гарантії, механізми їх реалізації, доступу до реалізації права на отримання всіх пільг та гарантій, прозорості та підзвітності діяльності органів державної влади, їх посадових осіб у сфері соціального забезпечення даної категорії осіб.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Наливайко Л., Ісаєва Н. Поняття «внутрішньо переміщена особа» у національному та зарубіжному законодавстві: теоретико-правовий аспект Міжнародно-правова оцінка російської воєнної агресії в Україні та захист фундаментальних прав людини: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 16 липня 2022 р.) / Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Асоціація українських правників. Київ: «Видавництво Людмила», 2022. с. 343

2. Онлайн-презентація посібника корисної інформації для переселенців "Захист прав внутрішньо переміщених осіб: 2022 рік. Нові виклики — нові рішення" URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-presshall/3612125-zahist-prav-vnutrisno-peremisenih-osib-2022-rik-novi-vikliki-novi-risenna.html>

3. Сіньова Л.М. Деякі новації законодавства про захист прав людини в умовах війни Міжнародно-правова оцінка російської воєнної агресії в Україні та захист фундаментальних прав людини: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 16 липня 2022 р.) / Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Асоціація українських правників. Київ: «Видавництво Людмила», 2022. с. 343

4. Кошляк Н. Роль інститутів громадянського суспільства у забезпеченні прав внутрішньо переміщених осіб: концептуалізація проблеми Міжнародно-правова оцінка російської воєнної агресії в Україні та захист фундаментальних прав людини: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 16 липня 2022 р.) / Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Асоціація українських правників. Київ: «Видавництво Людмила», 2022. с. 343

5. Наливайко Л., Коршун А. Правовий статус внутрішньо переміщених осіб в умовах воєнного стану: доктринальний аспект Міжнародно-правова оцінка російської воєнної агресії в Україні та захист фундаментальних прав людини: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 16 липня 2022 р.) / Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Асоціація українських правників. Київ: «Видавництво Людмила», 2022. с. 343

ПОНЯТТЯ «СЕРЙОЗНОЇ ТА ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ЗАГРОЗИ» В МІГРАЦІЙНОМУ ПРАВІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ⁴

Славко А.С.

*кандидатка юридичних наук
Сумський державний університет*

Міжнародне право прав людини накладає на держави певні зобов'язання, у тому числі - стосовно поводження з біженцями та мігрантами загалом. Наприклад, як наголошують дослідники, незалежно від сфери правового регулювання, у разі екстрадиції особи до іншої держави Україна бере на себе зобов'язання дотримуватися основних її прав і законних інтересів, що гарантовані Конвенцією про захист прав людини й основоположних свобод [1]. При цьому, основними видами порушення прав людини у рамках екстрадиції можуть вважатися застосування смертної кари, ризик катування, нелюдського, та такого, що принижує гідність, поводження чи покарання чи грубе порушення права на справедливий суд.

Оцінка ризику неналежного поводження з особою, однак, має здійснюватися не лише у рамках екстрадиційних проваджень, а і під час інших проваджень, пов'язаних з висилкою чи видворенням мігрантів з території певної держави, надання їм статусу біженців чи осіб, які потребують захисту тощо. Європейський Союз не є винятком і встановлює правила, спрямовані на уніфікацію відповідних стандартів і правил, зокрема – стосовно оцінки загроз, які існують у державі походження мігранта.

Зокрема, Директива 2011/95/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 13 грудня 2011 року про стандарти кваліфікації громадян третіх країн або осіб без громадянства як бенефіціарів міжнародного захисту, єдиного статусу для біженців або осіб, які мають право на додатковий захист, а також щодо змісту наданої охорони передбачає, що «необхідно запровадити єдині критерії, на підставі яких шукачі міжнародного захисту визнаються такими, що мають право на додатковий захист. Ці критерії мають бути виведені з міжнародних зобов'язань згідно з інструментами прав людини та практикою, яка існує в державах-членах» (§ 35). При цьому, ризики, яким загалом піддається населення країни або частина населення, як правило, самі по собі не створюють індивідуальної загрози, яка б кваліфікувалася як серйозна шкода (§ 36) [2].

Частина 3 статті 4 цієї ж Директиви встановлює які саме обставини мають бути врахованими у ситуації, коли розглядається заява особи про надання статусу біженця чи особи, яка потребує додаткового захисту. Загалом, Директива передбачає, що розгляд заяви про міжнародний захист здійснюється на індивідуальній основі та включає в себе врахування:

⁴ Дослідження проведено на виконання міжнародного проекту в сфері освіти «Міграційна політика та право ЄС у контексті цілей сталого розвитку (101098859)» (спільний проект СумДУ, Еразмус+ Жан Моне Фонду та Виконавчого агентства з питань освіти та культури за підтримки ЄС). Підтримка Європейською комісією випуску цієї публікації не означає схвалення змісту, який відображає лише думки авторів, і Комісія не може нести відповідальність за будь-яке використання інформації, що міститься в ній.

а) усіх відповідних фактів, оскільки вони стосуються країни походження на момент прийняття рішення щодо заяви, включаючи закони та правила країни походження та спосіб їх застосування;

б) відповідних заяв та документації, наданих заявником, включаючи інформацію про те, чи зазнав або може зазнавати заявник переслідування чи серйозної шкоди;

с) особистого становища та особистих обставин заявника, включаючи такі фактори, як походження, стать і вік, щоб оцінити, чи, виходячи з особистих обставин заявника, дії, яких заявник зазнав або яким міг би бути підданий, становлять переслідування або серйозну шкоду;

д) того, чи була діяльність заявника після виїзду з країни походження здійснена з єдиною або головною метою створення необхідних умов для подання прохання про міжнародний захист, щоб оцінити, чи ця діяльність піддасть заявника переслідуванню чи серйозній шкоді, якщо він повернеться до цієї країни;

е) того, чи можна обґрунтовано очікувати, що заявник скористається захистом іншої країни, громадянство якої він або вона може підтвердити [2].

У низці випадків у Суду ЄС виникла потреба провести аналіз концепції «серйозної та індивідуальної загрози». Так, у справі *Meki Elgafaji and Noor Elgafaji v Staatssecretaris van Justitie* Суд ЄС розтлумачив зміст положень статті 15 чинної на той момент Директиви 2004/83/ЄС таким чином: «наявність серйозної та індивідуальної загрози життю чи особі заявника про додатковий захист не залежить від умови, що заявник надасть докази того, що він є конкретною мішенню через фактори, пов'язані з його особистими обставинами; існування такої загрози може вважатися встановленим у виняткових випадках, якщо ступінь невибіркового насильства, що характеризує збройний конфлікт, що відбувається ([ця обставина] оцінюється компетентними національними органами, до яких подається заява про надання додаткового захисту, або судами країни-члена, до якої направляється рішення про відмову в такому клопотанні) досягає такого високого рівня, що є вагомі підстави вважати, що цивільна особа, повернута до відповідної країни або, залежно від обставин, до відповідного регіону, буде виключно на через його присутність на території цієї країни чи регіону, стикаються з реальним ризиком піддатися цій загрозі» [3].

У справі *CF and DN v Bundesrepublik Deutschland* знову виникла необхідність тлумачення поняття «серйозної та індивідуальної загрози». Спир стосувався заяви двох громадян Афганістану, які подали заявки на отримання притулку. Адміністративні органи їм відмовили у відповідному статусі, і саме цю відмову заявники оскаржували перед національним судом. Суд ЄС у рамках провадження про попереднє рішення вказав, що «стаття 15(с) Директиви 2011/95 повинна тлумачитися як така, що перешкоджає тлумаченню національного законодавства, згідно з яким, якщо цивільна особа не є конкретною мішенню через чинники, що стосуються його чи її особистих обставин, встановлення серйозної та індивідуальної загрози життю або особі цієї цивільної особи через «невибіркоче насильство в ситуаціях ... збройного конфлікту», у значенні цього положення, залежить від умови щоб співвідношення між кількістю жертв у відповідній зоні та загальною кількістю осіб, що становлять популяцію цієї території, досягало фіксованого порогу» [4].

Більше тлумачень згаданої концепції наводить у своїх висновках Генеральний адвокат. Він використовує низку підходів: буквальне тлумачення, системне тлумачення, тлумачення з точки зору мети та тлумачення у світлі захисту прав людини. Зрештою, Адвокат доходить таких висновків: «Статті ... повинні тлумачитися як такі, що перешкоджають національній практиці, згідно з якою визнання серйозної та індивідуальної загрози життю з причин невибіркового насильства в ситуаціях збройного конфлікту, може бути висунута у випадку, коли ця цивільна особа не є

конкретною мішенню через чинники, характерні для її обставин, лише якщо співвідношення між кількістю втрат у відповідній зоні, а і загальна кількість осіб, що складають населення цієї території, досягає фіксованого порогу [5].

Щоб перевірити рівень невибіркового насильства під час збройного конфлікту, з метою визначення того, чи існує реальний ризик серйозної шкоди у значенні статті 15(с) Директиви 2011/95, необхідно здійснити комплексну оцінку, як кількісну, так і якісну, усіх відповідних фактів, що характеризують цей конфлікт, на основі збору об'єктивної, надійної та актуальної інформації, включаючи, зокрема, географічний масштаб ситуації невибіркового насильства, фактичне місце призначення заявника у разі його повернення до відповідної країни чи регіону, інтенсивність збройних протистоянь, тривалість конфлікту, рівень організації залучених збройних сил, кількість убитих цивільних осіб, поранених або переміщених в результаті бойових дій осіб, а також характер методів або тактики ведення війни, що застосовувалися сторонами конфлікту» [5].

Отже, можна дійти висновку, що, незважаючи на спроби Європейського Союзу встановити відносно уніфіковані критерії визначення «серйозної та індивідуальної загрози» у контексті міграційних процедур, кожна держава має змогу самостійно передбачити відповідні критерії у національному міграційному законодавстві. Наразі можна констатувати, що завдяки Директиві та рішенням Суду ЄС уніфікація відбулась переважно на рівні процедур, а не матеріального права.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кулик М. Й. Дотримання прав особи, видача (екстрадиція) якої запитується, з урахуванням практики Європейського суду з прав людини. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2017. Вип. 1. С. 204-212.

2. Directive 2011/95/EU of the European Parliament and of the Council of 13 December 2011 on standards for the qualification of third-country nationals or stateless persons as beneficiaries of international protection, for a uniform status for refugees or for persons eligible for subsidiary protection, and for the content of the protection granted (recast) / EUR-Lex. Access to European Union Law. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32011L0095>

3. Judgment of the Court (Grand Chamber) of 17 February 2009. Meki Elgafaji and Noor Elgafaji v Staatssecretaris van Justitie. / EUR-Lex. Access to European Union Law. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62007CJ0465&qid=1691156140882>

4. Judgment of the Court (Third Chamber) of 10 June 2021. CF and DN v Bundesrepublik Deutschland. / EUR-Lex. Access to European Union Law. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62019CJ0901&qid=1691156140882>

5. Opinion of Advocate General Pikamäe delivered on 11 February 2021. CF and DN v Bundesrepublik Deutschland. / EUR-Lex. Access to European Union Law. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62019CC0901&qid=1691156140882>

ПРАВО ВПО НА ОСВІТУ: ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ

Славко О.О.

вчитель історії та правознавства

Глибокобалківський ЗЗСО I-II ступенів з дошкільним підрозділом Решетилівської міської ради Полтавської області

Управління верховного комісара ООН у справах біженців оцінює кількість дітей-біженців, які перебувають поза освітніми установами, в 3,5 мільйонів осіб [1]. На рівні дошкільної освіти середній загальний показник охоплення навчальними закладами у 2020/2021 році дітей-біженців становив 42 відсотки. Для початкової ланки відповідний показник сягнув 68 відсотків. Для рівня середньої школи він становив 37 відсотків, що свідчить про те, що для учнів-біженців залишаються значні структурні перешкоди для доступу до середньої освіти. На рівні старшої школи частка охоплення за той самий період становила 6 відсотків [2].

Ці дані демонструють загалом невтішну тенденцію: переважно діти-біженці залишаються неохопленими навіть шкільною освітою. З огляду на особливу вразливість переміщених осіб, така ситуація призводить до низки негативних наслідків: такі діти частіше стають жертвами торгівлі людьми, сексуальної та трудової експлуатації, залучаються до злочинної діяльності тощо. Відсутність базової шкільної освіти призводить до додаткових труднощів у ході інтеграції у суспільство держави перебування для дітей-біженців. Як наголошують дослідники, згідно зі статтею 26 Загальної декларації прав людини, освіта є важливим інструментом захисту людської гідності. Права людини стають ще більш значущими, коли їх реалізація знаходиться під загрозою – наприклад, коли люди змушені тікати від збройного конфлікту чи переслідувань, або просто тому, що вони хочуть покращити свій соціально-економічний стан. Коли вони прибувають у нові країни, їхня освітня ситуація може бути невизначеною [3].

У той же час, право на освіту є базовим для людини, і мігранти та переміщені особи - не виключення. Так, стаття 22 Конвенції про статус біженців проголошує, що щодо початкової освіти Договірні Держави надаватимуть біженцям те ж правове становище, що й громадянам. Щодо інших видів народної освіти, окрім початкової, і зокрема щодо можливості навчатися, визнання іноземних атестатів, дипломів та ступенів, звільнення від плати за право навчання та зборів, а також щодо надання стипендій Договірні Держави надаватимуть біженцям найсприятливіше правове становище, принаймні становище не менш сприятливе, ніж те, яким звичайно користуються іноземці за таких самих обставин [4]. Конвенція ООН про права дитини у статті 3 проголошує, що «в усіх діях щодо дітей, незалежно від того, здійснюються вони державними чи приватними установами, що займаються питаннями соціального забезпечення, судами, адміністративними чи законодавчими органами, першочергова увага приділяється якнайкращому забезпеченню інтересів дитини» [5].

На рівні Ради Європи право на освіту гарантоване статтею 2 Першого протоколу до Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод: «Нікому не може бути відмовлено в праві на освіту. Держава при виконанні будь-яких функцій, узятих нею на себе в галузі освіти і навчання, поважає право батьків забезпечувати таку освіту і навчання відповідно до своїх релігійних і світоглядних переконань» [6]. Відповідно до Стратегії Ради Європи з прав дитини (2016-2021), діти, які пересуваються та іншим чином постраждали від міграції, є однією з найбільш уразливих груп у Європі сьогодні, і в деяких країнах вони стикаються з обмеженим доступом до юстиції, освіти, соціальної сфери та охорони здоров'я [7]. У більш новій

(чинній) версії Стратегії йдеться, що «Рада Європи розглядатиме ситуації вразливості дітей у всіх своїх пріоритетних сферах, застосовуючи антидискримінаційний підхід відповідно до статті 14 Європейської конвенції з прав людини, у тому числі шляхом вирішення ситуацій щодо дітей, які ... постраждали від міграції та вимушеного переміщення ... Ці групи дітей стикаються з додатковими перешкодами, пов'язаними з дотриманням їхніх прав, зокрема права на охорону здоров'я, освіту, доступ до правової допомоги або захисту від насильства та експлуатації... » [8].

На національному (всеукраїнському) рівні проблема залучення дітей до шкільної освіти набула дещо іншого забарвлення. В Україні знаходиться порівняно невелика кількість дітей-біженців, проте є значна кількість дітей-ВПО. Як інформує Міністерство соціальної політики України, наразі в Україні налічується 4,9 мільйонів внутрішньо переміщених осіб [9]. Скільки серед цих осіб неповнолітніх, які мають бути охоплені шкільною освітою, наразі точно невідомо. Тим не менш, ми оцінюємо таку частку як доволі високу, адже переважно саме неповнолітніх прагнуть евакуювати з небезпечних регіонів.

Частина 9 статті 7 Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» передбачає, що «взята на облік внутрішньо переміщена особа має право на продовження здобуття певного освітнього рівня на території інших регіонів України за рахунок коштів державного бюджету або інших джерел фінансування». Також для дітей з числа внутрішньо переміщених осіб..., які навчаються у дошкільних, загальноосвітніх, професійно-технічних навчальних закладах незалежно від підпорядкування, типів і форми власності, передбачено забезпечення безкоштовним харчуванням [10].

Стратегія державної політики щодо внутрішнього переміщення на період до 2025 року практично ігнорує освітні потреби ВПО. Так, у тексті Стратегії визнається, що «недостатній рівень доступної психологічної допомоги і реабілітації для внутрішньо переміщених осіб ... ускладнює процеси адаптації у новому середовищі, в тому числі освітньому» та що «з метою налагодження діалогу між внутрішньо переміщеними особами та населенням приймаючих територіальних громад є необхідним проведення спільних освітніх, соціальних, культурних, навчальних та інших заходів, а також інформаційних кампаній, спрямованих на мирне співіснування, сприяння соціальній згуртованості та інтеграції» [11]. Також серед основних завдань, покликаних розв'язати вказані проблеми, вказано на необхідність «забезпечення доступу внутрішньо переміщених осіб до освітніх послуг». Тим не менш, серед стратегічних цілей створення належних умов для освіти ВПО не значиться. Деякі конкретні заходи щодо полегшення доступу ВПО до освітніх послуг передбачені Операційним планом заходів з реалізації у 2023-2025 роках Стратегії державної політики щодо внутрішнього переміщення на період до 2025 року, проте вони лише частково спрямовані на залучення ВПО до шкільної освіти [11].

Відтак, ми нагадуємо, що середня освіта в Україні є обов'язковою (стаття 2 закону України «Про повну загальну середню освіту» [12]) і пропонуємо запровадити більш ретельні механізми контролю за залученістю ВПО до шкільної освіти. Відповідний моніторинг може здійснюватися як централізовано, так і на рівні територіальних громад, які приймають ВПО. На нашу думку, такі механізми сприятимуть реалізації принципу недискримінації в освіті.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Starting Out - Why education for refugees matters / UNHCR. URL: <https://www.unhcr.org/starting-out-why-education-refugees-matters/>
2. Education / UNHCR. URL: <https://www.unhcr.org/what-we-do/build-better-futures/education>

3. Coomans F. Education for migrants: an inalienable human right. *UNESCO Courier*. 2018. № 4. Р. 46-50. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000265904/PDF/265904eng.pdf.multi>
4. Конвенція про статус біженців / Законодавство України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_011#Text
5. Конвенція ООН про права дитини / Законодавство України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text
6. Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод / Council of Europe. URL: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/convention_ukr
7. Council of Europe Strategy for the Rights of the Child (2016-2021) (2016) / Council of Europe. URL: <https://edoc.coe.int/en/children-s-rights/7207-council-of-europe-strategy-for-the-rights-of-the-child-2016-2021.html>
8. Council of Europe Strategy for the Rights of the Child (2022-2027) (2012) / Council of Europe. URL: <https://rm.coe.int/council-of-europe-strategy-for-the-rights-of-the-child-2022-2027-child/1680a5ef27>
9. Внутрішньо переміщені особи / Міністерство соціальної політики України. URL: <https://www.msp.gov.ua/timeline/Vnutrishno-peremishcheni-osobi.html>
10. ЗУ «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» від 20.10.2014 № 1706-VII / Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text>
11. Розпорядження КМУ «Про схвалення Стратегії державної політики щодо внутрішнього переміщення на період до 2025 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2023-2025 роках» від 7 квітня 2023 р. № 312-р / Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/312-2023-%D1%80#n10>
12. ЗУ «Про повну загальну середню освіту» від 16.01.2020 № 463-IX / Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>

ІМПЕРСЬКИЙ НАРАТИВ У СЕРЕДОВИЩІ СУЧАСНОЇ РОСІЙСЬКОЇ ЕМІГРАЦІЇ

Товстий В.О.

аспірант

Сумський державний університет

Повномасштабне вторгнення в Україну в 2022 році стало каталізатором значної хвилі еміграції з російської федерації. З одного боку, за межі країни виїхала значна кількість людей, що позиціонували себе як ліберальні демократи та публічно висловлювали свою думку. Політичний режим в росії почав стрімко еволюціонувати від авторитарного до тоталітарного, відтак, будь-яка критика влади, і, особливо, антивоєнні виступи стали жорстко каратися репресивним апаратом. Умовно ліберальні та опозиційні медіа, які були потрібні для зняття суспільної напруги і каналізації настроїв незгодної частини населення, у тоталітарній системі стали зайвими. Так само, зайвими стали політичні аналітики, публіцисти, філософи, візіонери і взагалі будь-які лідери думок, чия позиція тією чи іншою мірою не відповідала парадигмі, яку транслює російська влада. Країну покинули навіть колишні можновладці і політики, які не перебували в жорсткій конфронтації з режимом. Наприклад, у березні 2022 року подав у відставку з посади спеціального представника президента російської федерації та виїхав за межі держави колишній віце-прем'єр та один з ідеологів і безпосередніх творців економічних реформ 90-х

років. Після від'їзду він також вийшов з керівництва низки російських бізнес-структур [1].

Ті ж незгодні, хто залишився в росії, навіть за допис чи відео у соціальних мережах ризикують отримати значний термін ув'язнення. При чому, чим довше триває війна, тим більш жорстокішими і абсурдними стають вирoki для політичних в'язнів. Так, у грудні 2022 року за висловлені під час прямої трансляції в YouTube твердження про злочини російських окупантів проти мирних жителів Бучі до 8,5 років позбавлення волі був засуджений російський громадський і політичний діяч, депутат однієї з районних (муніципальних) рад Москви Ілля Яшин [2]. Відповідно до виголошеного звинувачення прокуратура інкримінувала йому повідомлення неправдивих відомостей про дії збройних сил російської федерації у місті Буча з мотивів «політичної ненависті». У квітні 2023 року 25-ти річний термін отримав опозиційний журналіст Владимир Кара-Мурза. Примітним у цьому контексті є коментар очільника зовнішньополітичного відомства Чехії Яна Ліпавського, який зазначив у твіт-повідомленні, що вважає головною причиною 25-річного вирoku критичне ставлення засудженого до російської агресії проти України, «правду про війну в Україні [3]. Як видно з наведених та багатьох інших, можливо, менш яскравих, але симптоматичних прикладів, висловлювати альтернативну позиції влади думку і залишатися в росії є критично небезпечним. При цьому в умовах війни режим зміцнів настільки, що жодні виступи незгодних, на жаль, не можуть мати успіху. Більше того, цей режим підтримується більшою частиною населення країни-агресорки. Тож поодинокі голоси проти агресії, воєнних злочинів, масштабних порушень прав людини в середині самої росії приречені на те, що їх в усякому разі змусять замовкнути. Відтак, люди, чий життєві інтереси не вписуються у рамки підтримки владної парадигми, просто вимушені емігрувати задля збереження життя і свободи.

Не варто забувати і про тих емігрантів, які не мають жодних політичних переконань, є абсолютно індиферентними як до імперського наративу, так і до ідей свободи, демократії і права народів на самовизначення, проте теж обирали виїзд за межі російської федерації з економічних мотивів (побоювання реальної дії санкцій, наявність нерухомого майна чи інших активів за кордоном тощо) або ж через банальний страх опинитися в лавах мобілізованих і померти на українській землі. Цікаво відзначити той факт, що проведення так званої «першої хвилі» мобілізації в росії не супроводжувалося обмеженнями на виїзд. За низкою оцінок, що спираються не на російські джерела, а на досить приблизні дані країн, до яких в'їжджали мігранти з росії (приблизність пояснюється тим, що одна й та ж особа могла прибувати послідовно до кількох країн), з держави-агресорки з початку повномасштабного вторгнення вибули і не повернулися від 500 до понад 800 тисяч осіб [4]. Цифри є досить масштабними самі по собі, навіть для такої великої країни, як росія, і з урахуванням можливих неточностей. На відміну від СРСР, звідки виїхати було надзвичайно складно, російська федерація не перекрила свої кордони у 2022 році, дозволивши всім тим, хто не співчуває режиму, або не готовий помирати за нього, покинути межі держави. Фактично, був створений ще один канал зняття соціальної напруги, розпорошення протестної частини суспільства, яка теоретично могла виступити проти війни і змінення тоталітаризму. Ці люди виїхали, і наразі, у 2023 році можна спостерігати зовсім інші тенденції – в квітні поточного року державна дума кардинально змінила правила гри. Реєстр військового обліку в росії нині формується в автоматизованому режимі, тож повістка до військкомату, надіслана в електронному кабінеті сервісу «Держпослуги» (який мають значна кількість громадян), буде блокувати переміщення особи через кордон [5]. Отже, з одного боку, ми можемо зробити висновок, що російська влада вже не боїться жодних протестів і впевнена в контролі за ситуацією в середині країни. З іншого, відзначимо той факт, що

емігрантське середовище нової хвилі за межами російської федерації вже більш-менш сформувалося кількісно і якісно та навряд чи буде зазнавати кардинальних трансформацій за відсутності якихось вагомих факторів впливу і суттєвої зміни обставин.

При цьому «нові» емігранти у низці випадків демонструють досить цікаві і, на перший погляд, нелогічні настрої та специфічні поведінкові патерни на підтримку глибинних підвалин держави, яку вони вимушено покинули задля самозбереження. Політичні емігранти затято критикують владу, ніби не помічаючи незаперечної її легітимізації і підтримки більшістю населення, відкидаючи колоніальну сутність російського режиму, відбілюючи воєнних злочинців тощо. Додамо, що часто такі тенденції можна спостерігати і серед тих, хто виїжджав раніше, починаючи з 90-х років минулого століття у пошуках більш забезпеченого і благополучного життя, однак не інтегрувався повноцінно в культурне середовище країн перебування, не розуміє повною мірою або не поділяє цінностей західної цивілізації.

Значний інтерес у цьому контексті представляє дослідження, проведене волонтерською ініціативою «Як не стати овочем» та платформою «Аналізує». Об'єктом вивчення стали висловлювання 91-го росіянина з числа публічних опозиціонерів про Україну з 2014 по 2022 рік, а також публікації у 9 російських медіа, які позиціонують себе як опозиційні до режиму Путіна. Дослідники ставили за мету продемонструвати, наскільки такі опозиціонери підсилюють чи послаблюють Україну на полі інформаційної війни, чи транслують вони (свідомо або несвідомо) штампи російської пропаганди в українському та західному інформаційному просторі [6]. Результати дослідження вражають. Так, з 91 особи послідовно підтримують Україну у боротьбі з агресором всього 6; лише 40 визнають, що Крим є невід'ємною частиною України і має бути повернутий без жодних застережень та умов типу проведення нового референдуму або спільного управління. Низка так званих «хороших росіян» в еміграції на різі лади засуджує жорстокість міжнародних санкцій «які шкодять простим росіянам», критикує візові обмеження; пропонує українцям змиритися з тим, що «росія не може програти», а Заходу – припинити постачати зброю аби уникнути ескалації конфлікту чи переростання його в ядерний; звинувачує у війні саму Україну або США чи НАТО, котрі «спровокували росію»; ставить на одну дошку українців, які стали жертвами війни, і росіян, «постраждалих від путінського режиму». Подібним же чином виглядає і редакційна політика опозиційних медіа (як традиційних, так і YouTube каналів). Результати дослідження показують, що найбільш об'єктивно і неупереджено висвітлюють події в Україні журналісти видання The Insider. Інші ж скоріш шкодять Україні в її протистоянні російській пропаганді і інформаційним маніпуляціям – від запрошення спікерів певного штибу до поширення прямих імперських наративів [6; 7]. Невипадково Національна рада Латвії з електронних ЗМІ констатувала, що діяльність телеканалу «Дощ» в Латвії становить загрозу національній безпеці цієї країни та анулювала йому ліцензію на мовлення [8]. Відтак, телеканал вимушений був переміститися в Нідерланди

Відзначимо, що методологія цитованого дослідження не передбачала специфічної вибірки «опозиціонерів в еміграції». Деякі з цих людей покинули росію задовго до початку агресії (Юрій Швець, Андрій Піонтковський), інші – після 2014 року (Борис Акунін, Юлія Латиніна), а деякі – вже під час повномасштабного вторгнення (Катерина Шульман, Людмила Уліцька). Однак, абсолютна більшість наразі перебуває в еміграції, за окремими винятками (наприклад, ув'язнений Олексій Навальний чи Генрі Резнік, який продовжує правозахисну діяльність в росії, але утримується від меседжів політичного характеру). Ті публічні росіяни, які перебувають закордоном, продовжують формувати російськомовний інформаційний простір. В самій росії їх аудиторія дуже невелика, що зрозуміло з огляду на чіткі

ознаки тоталітарного режиму, порте на Заході, в Україні, в інших пострадянських республіках до думок російських лібералів продовжують дослухатися. І в цьому контексті наявність імперських наративів у риториці «хороших росіян» представляє серйозну небезпеку.

Цілком можна погодитися зі словами прем'єр-міністра уряду Чеченської Республіки Ічкерія у вигнанні Ахмеда Закаєва, який стверджує, що «так звані російські ліберальні опозиціонери, які перебувають на Заході, становлять більшу загрозу, ніж президент росії», адже меседжі (наприклад, про катастрофічні наслідки можливого розпаду російської федерації), які вони намагаються донести західній, а іноді, й українській громадськості, дезорієнтують суспільство і насправді направлені на збереження імперії [9]. Однак варто зауважити, що проблема набагато глибша. Тези про братні народи, про велич російської і другосортність української культури, про те, що оскільки серед тих, хто імперію вибудовував було багато українців, то і український народ повинен нести відповідальність за кровожерність і агресію цієї імперії прямо націлені на те, щоб нівелювати українську ідентичність та суверенітет держави Україна. Критикуючи путіна, російські ліберали насправді допомагають йому реалізувати плани повернення до поділу сфер впливу у форматі Ялтинської конференції, відновлення росії в кордонах СРСР і, як наслідок, програшу західного світу і його системи цінностей у геополітичній боротьбі.

Таким наративам досить важко протидіяти, адже зовні вони ховаються під маскою лібералізму і засудження режиму. Однак, їх треба чітко розпізнавати, доносити їхню імперську природу до суспільства через публічну дискусію, вживати обмежувальні заходи щодо поширення контенту на рівні державної кампанії і законодавчих заборон.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Some prominent Russians quit jobs, refuse to support war. *The Associated Press*. March 25, 2022. URL: <https://apnews.com/article/russia-ukraine-putin-europe-sustainable-development-aff6614f63d6d4805430cd1a659b3bbb>
2. Ганюкова О. Російського опозиціонера Яшина засудили до 8,5 років позбавлення волі за «фейки» про армію РФ: він говорив про злочини в Бучі. *Obozrevatel*. 12 грудня 2022. URL: <https://news.obozrevatel.com/ukr/russia/rosijskogo-opozitsionera-yashina-zasudili-do-8-5-rokiv-pozbavlennya-voli-za-fejki-pro-armiyu-rf-vin-govoriv-pro-zlochiny-v-buchi.htm>
3. Кара-Мурза засуджений у Росії за правду про війну проти України – міністр закордонних справ Чехії. *Радіо Свобода*. 18 квітня 2023. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-kara-murza-vyrok-chehija-reakcija/32367775.html>
4. Escape from War: New data puts the number of Russians who have left at more than 800,000 people. *Re-Russia*. URL: <https://re-russia.net/en/review/347/>
5. Електронні повістки та заборона виїзду за кордон: в росії прийняли новий закон про військовий обов'язок. *Дзеркало тижня*. 11 квітня 2023. URL: <https://zn.ua/ukr/WORLD/elektronni-povistki-ta-zaborona-vijizdu-za-kordon-v-rosiji-prijnali-novij-zakon-pro-vijskovij-obovjazok.html>
6. Дослідження: наскільки опозиційні публічні росіяни та медіа є корисними для України в інфополі / Інформаційна гігієна під час війни. Дослідження та інструменти боротьби від ініціативи «Як не стати овочем». URL: <https://www.inforules.com.ua/critics-of-putin-research>
7. Мороз О. Від «хорошого» до «корисного» один Крим. Як опозиційні росіяни підігрують пропаганді РФ. Дослідження. *Українська правда*. 22 листопада 2022. URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2022/11/9/7375505/>

8. Camut N. Latvia shuts down exiled Russian TV channel Dozhd. *POLITICO*. December 6, 2022. URL: <https://www.politico.eu/article/latvia-media-regulator-shut-down-russia-tv-dozhd/>

9. Російські ліберали на Заході становлять більшу загрозу, ніж Путін – Ахмед Закаєв. *УКРІНФОРМ*. 30 червня 2023. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3729884-rosijski-liberali-na-zahodi-stanovlat-bilsu-zagrozu-aniz-putin-ahmed-zakaev.html>

ДО ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ЗМІСТУ ПОНЯТТЯ «ВИМУШЕНА МІГРАЦІЯ»⁵

Швагер О.А.

*кандидатка юридичних наук
Сумський державний університет*

Питання міграції завжди є доволі складним, оскільки її формують соціальні, економічні, культурні, демографічні та політичні наслідки певних соціальних змін, які відбуваються в суспільстві. Так соціальна трансформація часто має на міграцію складний і часто досить суперечливий вплив.

Міграція – це процес в результаті якого особи внаслідок соціально-економічних, політичних та інших обставин, примусово або добровільно, здійснюють внутрішнє або зовнішнє переміщення як через міжнародні кордони, так і всередині держави для задоволення чи збереження власних потреб [1, с. 389].

Міграцію слід розглядати як будь-яке переміщення у просторі, сукупність механічних, професійних і міжгалузевих переміщень, змін просторового положення мігрантів відносно територіально закріплених структур населення [2, с. 376].

Основними ознаками, що характеризують міграційну поведінку населення та визначають особливості міграційного переміщення, а отже ідентифікують тип міграції, можна вважати територіальні ознаки, правові ознаки та способи залучення до процесу міграції. Територіальні (адміністративні) ознаки враховують факт перетину адміністративних кордонів певної держави та відповідне громадянство мігрантів. Зазвичай у світовій практиці за територіальними ознаками розрізняють внутрішню міграцію (переміщення населення у адміністративно-територіальних межах держави), зовнішню міграцію (перетин кордону країни, переміщення населення до інших держав) та транзитну міграцію (перебування населення на території третьої країни в процесі міграції до приймаючої країни) [3, с.64].

За організацією: добровільна, вимушена, примусова. Добровільна міграція – коли рішення про міграцію приймає сам мігрант, примусова міграція – виселення або вигнання, тобто ситуація, коли мігрант позбавлений права вибору, а до переміщення його примушує державна влада. Що стосується добровільної міграції, то на нашу думку, вона має досить незначну частку в загальному міграційному потоці, адже будь-яка особа приймає рішення про переїзд під впливом багатьох, часто негативних чинників (низького рівня оплати праці; відсутності роботи; екологічних, економічних та політичних проблем; відсутності можливостей для особистого розвитку та ін.). До добровільних можна віднести переселення у зв'язку з одруженням; зміною житлових умов на кращі ніж були; підвищенням по роботі. Вимушена міграція – зміна місця

⁵ Дослідження проведено на виконання міжнародного проекту в сфері освіти «Міграційна політика та право ЄС у контексті цілей сталого розвитку (101098859)» (спільний проект СумДУ, Еразмус+ Жан Моне Фонду та Виконавчого агентства з питань освіти та культури за підтримки ЄС). Підтримка Європейською комісією випуску цієї публікації не означає схвалення змісту, який відображає лише думки авторів, і Комісія не може нести відповідальність за будь-яке використання інформації, що міститься в ній.

проживання на певний час або назавжди усупереч бажанням людей, до якої спонукають стихійні лиха, війни, голод, переслідування. В таких випадках мігрант все ж має право мінімального вибору, наприклад, періоду чи напряму міграції. До вимушеної міграції можна віднести переселення населення з АР Криму після його анексії, а також зі східної України через проведення АТО. Біженці опинились у достатньо складній ситуації, однак мали право самостійно визначити область, у яку б хотіли переїхати [4, с.63-64].

Вимушена міграція може мати наслідки, відмінні від добровільної міграції, як для населення країни призначення, так і для населення країни походження, а також для самих мігрантів. У той час як добровільна міграція, ймовірно, слідує міркуванням економічних вигод для мігрантів, вимушена міграція є результатом сил, які знаходяться поза контролем мігрантів.

Чинниками вимушеної міграції є переслідування, конфлікти, репресії, природні та техногенні катастрофи, які створюють загрозу життю і свободі людей. Згідно з міжнародним правом, суб'єктами вимушеної міграції є біженці та переміщені особи.

Є три типи вимушених мігрантів: особи, що шукають притулку – претенденти на отримання статусу біженця, тобто громадяни інших держав або особи без громадянства, які, будучи вимушеними переселитися з місця свого постійного проживання, подали прохання про отримання статусу біженця в країні імміграції, але ще не отримали його; особи, що мають тимчасовий статус біженця – громадяни інших держав або особи без громадянства, яким державні органи країни імміграції надали тимчасовий захист і права на певний період, ідентичні правам біженців, та власне біженці – громадяни інших держав або особи без громадянства, які змушені були мігрувати з причин, досить вагомих для державних органів країни в'їзду, щоб надати їм необхідний захист і право проживання та працевлаштування на необмежений термін, що й передбачає статус біженця [4, с.63-64].

Отже, поняття «вимушена міграція» розглядається у двох вимірах – національному (внутрішньому) та міжнародному.

Поняття «внутрішня міграція» у правовому вимірі варто розуміти як соціальний процес переміщення особи (осіб) у межах адміністративно – територіальних одиниць однієї країни без перетину міжнародно-визнаних державних кордонів зі зміною назавжди чи на певний час постійного місця проживання, який викликаний об'єктивними негативними факторами військово-політичного, природного, техногенного характеру та у разі звернення до уповноважених на це державних органів передбачає обов'язковість їх розгляду та впливає на зміну правового статусу такої особи (осіб) [5, с. 55].

Таким чином, під внутрішньою вимушеною міграцією слід розуміти вимушене територіальне переміщення громадян в межах адміністративно-територіальних одиниць, без перетину державного кордону в результаті наслідків збройного або військового конфлікту, екологічної катастрофи, політичних подій, переслідування на ґрунті релігії або етнічної приналежності, насильства, здійсненого по відношенню до громадян або членів їх родин [6, с. 352].

Внутрішня вимушена міграція як об'єкт державного управління – це вид суспільних відносини щодо соціальної мобільності населення в межах держави, учасники яких змінюють місце постійного проживання незалежно від власної волі, що впливає на зміну їх правового статусу. Механізми та напрями державного регулювання вимушеної внутрішньої міграції різняться залежно від етапу переміщення, поділяючися на (1) ті, що повинні здійснюватись до моменту набуття статусу внутрішньо переміщеної особи, та (2) ті, що повинні здійснюватись після набуття такого статусу [7, с.149].

Зовнішні, або міжнародні мігранти – це особи, які перетинають міжнародні кордони незалежно від місця їх постійного проживання. Ця категорія людей охоплює не лише суто мігрантів, а й біженців, тощо. Їх статус визначається законодавством країни, що приймає, та нормами міжнародного права [8, с. 112].

Міжнародна вимушена міграція може бути тимчасовою, наприклад, коли біженці знаходять тимчасове місце проживання в безпечній країні, очікуючи повернення на батьківщину, або постійною.

Підсумовуючи, вимушена міграція відрізняється за змістом в правових, соціологічних та політичних дефініціях. Вимушена міграція включає низку правових та/або політичних категорій, усі з яких стосуються людей, які були змушені залишити свої домівки та шукати притулку деінде. Термін «вимушена міграція» за своїм змістом відображає ситуацію, коли порушуються основні права людини внаслідок чого люди змушені покинути свої домівки через насильство, переслідування, стихійні лиха або природні, техногенні катастрофи, незалежно чи є така міграція внутрішньою чи міжнародною.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Ярмистий М. М. Наукові підходи до визначення поняття міграція та міграційна політика. *Гілея: науковий вісник*. 2015. № 94. С. 387-391.
2. Побулавець Н. Л. Концептуальні підходи до дефініцій поняття «міграція». *Соціально-трудова відносина: теорія та практика*. 2014. № 1. С. 373-376.
3. Следь О.М. Вимушена міграція: ознаки поведінки та фактори впливу. *Наукові праці ДонНТУ. Серія: економічна*. 2019. №1 (20). С. 63-71.
4. Стельмашук Л. С. Особливості прояву сучасних видів міграції населення. *Молодий вчений*. 2015. №. 4 (2). С. 62-66.
5. Мандзій С.В. Внутрішня вимушена міграція» як правова категорія: дискусійні питання сутності та змісту. *Scientific Papers of the Legislation Institute of the Verkhovna Rada of Ukraine*. 2021. №. 2. С. 49-58.
6. Капінус О. Я. Внутрішня вимушена міграція: визначення поняття. *Публічне управління XXI століття: традиції та інновації : зб. тез XVII Міжнар. наук. конгресу, 27 квітня 2017 р. – Х. : Вид-во ХарPI НАДУ «Магістр», 2017. 544 с. С. 350-353.*
7. Соловйов Є. В. Внутрішньо вимушена міграція як об'єкт державного регулювання. *Теорія та практика державного управління*. 2016. №. 3. С. 146-150.
8. Левенець А. В. Міжнародно-правові стандарти прав мігрантів та їх імплементація в Україні. *Ukraina po Rewolucji Godności. Prawa człowieka – tożsamość narodowa/ Uniwersytet Łódzki ; red.: T. Lachowski, V. Mazurenko .– Lodz; Olsztyn : Bookmarked Publishing & Editing, 2017. С.111-116*

ЄВРОПЕЙСЬКА БЕЗПЕКА В КОНТЕКСТІ МІГРАЦІЙНИХ ВИКЛИКІВ

Тодоров І. Я.

*доктор історичних наук, професор
Ужгородський національний університет*

Міграція як явище виникла та розвивалося одночасно з розвитком людської цивілізації. Але протягом останніх років міграційні переміщення у сучасному світі набувають значних масштабів, що, безумовно, є однією з ознак його глобалізації. Дуже важливо акцентувати студіювання міграційних процесів у вимірі безпекознавства. Донедавна панувала позиція щодо відсутності прямого зв'язку між безпекою та міграцією.

Проте насправді міграція є реальним і потенційним викликом безпеці. Саме завдяки транснаціональному характеру, зростаючій динаміці та впливу на усі сфери життя, міграція сприймається як явище, котре становить серйозний виклик звичній парадигмі впевненості та порядку, тобто національній та міжнародній безпеці.

Взаємозв'язок між міграцією та безпекою віддзеркалює суспільна думка, політична боротьба й урядові рішення. Тривалий час міграція не охоплювалася безпековим дискурсом, оскільки погляд на безпеку обмежувався, по-перше, лише безпекою держави, по-друге, загрозами геополітичного та воєнного, тобто зовнішнього характеру, тоді як міграція розглядалася як питання внутрішніх справ.

У рамках такого підходу було зрозуміло, що криза безпеки, внутрішній конфлікт чи інтервенція, масове порушення прав людини призводять до міграції. Зворотний зв'язок (вплив міграції на безпеку) потрапляв у поле зору дослідників меншою мірою. Розширення погляду на безпеку відбулося порівняно недавно, коли після завершення холодної війни дедалі більшу увагу почали привертати не «жорсткі», тобто воєнні, а так звані «м'які» загрози безпеці

Системно взаємозв'язок міграції та безпеки вперше було розглянуто в роботах М. Вайнера, який писав, що міграція впливає не лише на внутрішню стабільність, а й на міжнародну безпеку, вказував на те, що загрозу безпеці може становити не тільки приплив іноземців, а й відплив власних громадян. На думку Мирна Вайнера, міграція та безпека пов'язані не лише прямим, а й зворотним зв'язком, тобто безпекові заходи держав впливають на переміщення населення. Мирон Вайнер розглядав наслідки міграції для безпеки за чотирма напрямками: політичним, правовим, соціо-економічним, культурним [5].

Внутрішньополітичні наслідки прибуття великих груп іноземців до Європи виявляються у посиленні екстремістських кіл, політичних успіхах крайніх правих партій, які активізуються на хвилі зростаючого занепокоєння припливом чужинців. Вектори впливу міграції на економічну безпеку відрізняються залежно від того, йдеться про країну призначення чи походження мігрантів. Небезпеки міграції передусім фіксуються в суспільствах, які приймають, що, загалом, парадоксально, оскільки завдяки іммігрантам вони поповнюють свої людські та інтелектуальні ресурси, тобто основні фактори виробництва, чим посилюють економічну безпеку.

Попри це, населення часом негативно ставиться до міграції через її вартість, тобто додатковий тягар на систему соціальної допомоги, користувачами якої часто стають мігранти, підвищення навантаження на системи освіти, транспорту, забезпечення житлом.

Однак у підсумку мігранти відпрацьовують ці витрати і створюють для країни перебування додатковий дохід. Оцінка впливу імміграції на економіку залежить від характеристик міграційних потоків. Так, біженці коштують державі притулку більше, ніж трудові мігранти. Ммісцеве населення інколи сприймає мігрантів як конкурентів на ринку праці, звинувачуючи їх у тому, що внаслідок готовності працювати за мінімальну винагороду вони не лише відбирають робочі місця, а й знижують загальний рівень заробітної плати. Проте значно мірою міф

Мігранти частіше, ніж місцеве населення, фігурують у кримінальній статистиці не лише як злочинці, а й як жертви. Ще більшу небезпеку для держави, суспільства та окремої особи несе міжнародний тероризм, оскільки більшість терористів – іммігранти.

У сфері культури й ідентичності міграція може розглядатися як загроза базовим цінностям суспільства, тобто його безпеці, внаслідок різниці в культурах прибулого і місцевого населення, порушення мігрантами узвичаєних культурних норм. Нерідко щодо мовно, релігійно, культурно відмінних людей виникають упередження, формуються забобони, що посилює негативне сприйняття суспільством мігрантів.

Прояви расизму та ксенофобії можуть загрожувати внутрішній стабільності держави, трансформуватися в загрози особистій безпеці людей.

Весною 2015 року економічна та політична нестабільність у країнах Африки та Близького Сходу спричинила появу великої кількості біженців та нелегальних мігрантів до Європейського Союзу. До 2015 року європейські країни в загальному давали притулок близько 280 тис. осіб у рік, то з січня 2015 року до кінця року побила всі рекорди та зросла до 2 млн. [1].

ФРН пропонувала державам Євросоюзу вирішувати всі проблеми, що стосуються біженців, спільно. Торішній президент Європарламенту Мартін Шульц зазначив, що головною проблемою, яка виникла через мігрантів, є не великий потік мігрантів, а недостатня залученість усіх країн задля прийняття спільних правил вирішення проблем з їх розселенням, а це, у свою чергу, створює проблему нерівномірного навантаження на міграційні служби окремих держав Європи. Принцип розподілу біженців між країнами за квотами виправдав себе не в усіх державах ЄС. Як приклад, Мальта, Фінляндія заповнили свою квоту на 94%, а Польща та Угорщина категорично відмовилися надавати притулок мігрантам, хоча на їхню частку припадало відповідно 7 тис. і 1,3 тис. осіб [3]. Мабуть, що в сучасних умовах, коли криза вже знаходиться на стадії ескалації, система квотування є несвоєчасною та не такою необхідною. Така політика має мало шансів на ефективний результат тоді, коли щодо неї потрібен консенсус і згода усіх двадцяти семи держав Євросоюзу. Старання ЄС, на жаль, так і не призвело до створення дієвих механізмів контролю за міграцією та чітких алгоритмів вирішення проблеми.

З осені 2015 р. західні медії почали поширювати інформацію про зв'язок між напливом біженців у Європу та російською агресією проти України. Сирійське телебачення веде пропаганду в «російському стилі», закликаючи людей їхати. Одночасно Росія спонсорує крайні праві європейські організації та радикальні антиісламські рухи. Очевидна мета таких дій: для Росії — створити в Європі хаос та завадити підтримці України. Мігранти також створюють додаткове соціальне навантаження — через неповагу до норм та традицій країн перебування.

З початком повномасштабної агресії РФ проти України в ЄС посилюється міграційна криза, якої не бачили з 2015-2016 років. Тим часом росія продовжує руйнувати енергетичну інфраструктуру та змушувати українців жити в нестерпних умовах. Нова хвиля біженців до Європи – неминуча. Євросоюз уже готується приймати ще більше переселенців із України, у той час як кількість біженців із країн Азії та Африки також зростає. Після російського вторгнення країни Євросоюзу гостинно зустріли потоки українських біженців, які змушені були рятуватися від війни за кордоном. Багато вимушених переселенців встигли повернутися з інших країн в Україну, коли здавалося, що початковий тиск Росії відбитий. Проте напередодні зими Кремль вирішив використати нову тактику — бити по енергетичній інфраструктурі, залишаючи українців без світла, тепла та води. Зрештою в Європі побоюються ще однієї хвилі переселенців з України через важку ситуацію, що склалася. При цьому країни Євросоюзу зазнають серйозного міграційного навантаження через постійний приплив біженців з інших частин світу, враховуючи Північну Африку, Близький Схід та Азію. Як пише FT, напруга через ситуацію з нелегальними мігрантами в ЄС неухильно зростає [4].

До того ж у Євросоюзі вже триває дискусія щодо політики подвійних стандартів через те, що українців у Європі зустрічають набагато краще, ніж біженців з інших країн світу, що непокоїть правозахисників. У країнах Європи кількість громадян України, зареєстрованих як біженці, сягнула понад 4,75 мільйона людей, йдеться у даних Агентства у справах біженців ООН. Восени кількість українських громадян, які шукають притулку в європейських країнах, скоротилася.

Найбільше – у Польщі, Німеччині та Франції. В Україні ставлення до співвітчизників-біженців в Європі є досить позитивним. Разом з цим, є диференціація залежно від «додаткових фактів» про конкретну категорію біженців [2].

Отже, події останніх 10 років переконливо доводять, що Росія наполегливо і системно створює міграційну кризу в ЄС і таким чином знижує безпековий потенціал Європи. Геополітичною метою РФ є руйнація Європейського Союзу і ініціювання безпекових загроз через міграцію є засобом досягнення такої мети.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Майданик А. І. Міграційна криза в ЄС та її вплив на безпекову ситуацію у світі // Наукові записки студентів та аспірантів. Серія «Міжнародні відносини» / ред. кол. : П. Степанець, О. Близняк та ін. Острог : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2020. Вип. 5.- С. 308.
2. «Мета путіна — створити кризу з біженцями і чинити на Європу ще більший тиск». URL: <https://inshe.tv/suspilstvo/2022-12-13/726544/>
3. Швеція закриває свій кордон із Данією через біженців. URL : <http://gazeta.ua/articles/life/sveciya-zakrivaye-svij-kordon-iz-daniyeyucherez-bizhenciv/669606>.
4. Migration fatigue: Europe braces for new influx of Ukrainians. URL: <https://www.ft.com/content/cf00788c-2799-4d4e-9158-666d1a31ca26>.
5. Weiner M. The Global Migration crisis: Challenge to state and Human Rights. NY: HarperCollisCollegePublishers, 1995. – 253 p.

КОНЦЕПТ «МІГРАЦІЯ» І МІГРАЦІЙНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ В МОНДІАЛІЗОВАНОМУ СВІТІ ХХІ СТОЛІТТЯ: ІСТОРИЧНИЙ, ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНИЙ І МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТИ

Циватий В.Г.

*кандидат історичних наук, доцент, Заслужений працівник освіти України,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка*

Питання розвитку, становлення і стратегічного інституціонального розвитку держав європейського простору у ХХІ столітті потребує вивчення та узагальнення набутого ними досвіду. У більшості держав Європи демократизація передувала дуже складним і драматичним процесам раціонально-бюрократичної модернізації держави і національної консолідації. На жаль, сьогодні понад 30% українських вчених працюють на розвиток економіки зарубіжних країн, а інтелектуальна міграція стала звичним соціально-політичним явищем в Україні й досить актуальною проблемою для сучасної України. Саме тому – інтелектуальна міграція й потребує, по-перше, детального аналізу міграції висококваліфікованих кадрів, яка в умовах глобалізації набуває масштабних обертів, і, по-друге, удосконалення процесу регулювання політичних напрямів держави щодо зменшення обсягів інтелектуальної міграції в майбутньому [1, с. 178-185].

Після краху біполярної системи, на початку ХХІ століття людство виявилось в ситуації існування різних центрів сили/центрів впливу (поліцентрична або постбіполярна система міжнародних відносин). Мондіалізований світ, що затверджується на наших очах, стає унікальним продуктом безпрецедентної стадії глобалізації, яку вона досягла до теперішнього часу [2, с. 25-29].

Інтеграція у сфері зовнішньої політики та безпеки є одним із найбільш амбітних і, водночас – найбільш суперечливих вимірів інтеграційних процесів в Європейському

Союзи, що відповідно має свої історичні інституційні традиції та стратегічні напрями, зокрема – і у сфері міграційної політики. Формування міграційної політики сучасної України розпочалося після здобуття державної незалежності. Разом із тим, попри багатовікову бездержавність, Україна зберігала державницькі традиції, зокрема й у сфері міграційної політики та її інститутів, які, безумовно, мали вплив на державотворення новітніх часів. Основною рушійною силою подальшої еволюції міграційної політики в нульових роках ХХІ ст. була необхідність приведення законодавства у відповідність до Конституції України та взятих державою міжнародних зобов'язань (міжнародно-правовий аспект). Реалізація цього завдання мала за результат ухвалення цілої низки важливих законодавчих актів.

Упродовж першого десятиліття нового століття міграція, і в першу чергу – інтелектуальна міграція, поступово почала привертати дедалі більше уваги влади та суспільства, перетворювалася на помітний елемент політичного життя. Стався справжній прорив в удосконаленні міграційного законодавства України, активізації міжнародного співробітництва. Водночас, управлінські функції у сфері міграції лишалися розпорошеними, спеціально уповноважений у відповідній сфері орган виконавчої влади не був створений, концепція державної міграційної політики, яка б визначила основні її цілі та засоби їх досягнення, не ухвалена. Пріоритети діяльності держави з управління міграціями перебували переважно і майже виключно в правовій площині й фактично не включали соціально-економічних аспектів переміщень населення, які є для цього явища визначальними.

Важливою складовою цього процесу – є інтелектуальна міграція. Вона актуалізувалася на сьогодні в умовах поліцентричного світоустрою як для України, так і окремих держав Європейського Союзу. В умовах наростання соціального напруження та збройних конфліктів у світі, інтенсифікації процесів міжнародної міграції населення (як добровільної, так і вимушеної) загострюється проблема їх регулювання. Адже неефективна міграційна політика не тільки спричиняє ряд проблем соціально-економічного, культурного характеру, а й призводить до виникнення реальних загроз національній безпеці держави. Так, через слабкий прикордонний контроль, нелегальну міграцію, неінтегрованість іммігрантів у приймаючий соціум виникають такі негативні явища, як сепаратизм, зростання злочинності, військова агресія, теракти тощо.

Значні еміграційні потоки призводять до вимивання найціннішого людського потенціалу за межі країни, що веде до демографічних втрат, інтелектуальних втрат та економічної кризи. Усі вказані проблеми є актуальними на сьогодні для України, і їх вирішення загострює необхідність підвищення ефективності міграційної політики нашої держави. Актуальність і гострота міграційної проблематики зумовили піднесення інтересу до неї широкого кола науковців у 2016-2023 роках.

Оскільки державна міграційна політика є складовою як зовнішньої, так і внутрішньої політики держави, то у науковій літературі розрізняють, відповідно, зовнішню і внутрішню міграційну політику. При цьому зазначається, що метою зовнішньої політики має бути сприяння нарощуванню економічного потенціалу держави, зростанню добробуту населення, а головне – посилення безпеки країни. Ми систематизували ті цілі та завдання міграційної політики, які визначено в основних нормативно-правових документах, і найголовніші, на нашу думку, виходячи з вимог сьогодення. Так, об'єктами регулювання зовнішньої міграційної політики є процеси імміграції, еміграції та транзиту населення.

Внутрішня політика покликана регулювати процеси внутрішньої міграції населення (як добровільної, так і вимушеної). Для комплексності аналізу, а також чіткості постановки цілей і завдань, пропонуємо в структурі внутрішньої політики виділити ще один важливий блок, що стосується зовнішньої міграції. При цьому слід

пам'ятати, що пов'язані з нею проблеми вирішуються всередині країни. Йдеться про адаптацію та інтеграцію іноземців, які приїхали до України на постійне місце проживання чи на тривалий час, а також необхідність розробки ефективних механізмів повернення громадян України, які проживають за її межами, та сприяння їх успішній реінтеграції [3].

Крім того, вважаємо, що важливим завданням міграційної політики сьогодні є також запобігання масовій еміграції українців за кордон шляхом впливу на фактори, що стають її причинами (воєнний стан 2022-2023 років; війна росії проти України). Йдеться про необхідність покращення можливостей працевлаштування на українському ринку праці, підвищення рівня оплати праці, забезпечення належних умов праці та життя населення нашої держави. Важливе значення також має національно-патріотичне виховання молоді. Ці та інші завдання міграційної політики можна виконати тільки в тісній взаємодії з іншими напрямками державної політики та міжнародними партнерами [4].

В умовах інноваційного розвитку економіки інтелектуальні ресурси є одним з ключових чинників, що визначають конкурентні переваги країн на світових ринках. Загострення дефіциту національних науково-технічних кадрів, що відзначається практично у всіх розвинених державах на початку XXI століття, і посилення їхньої боротьби за зарубіжні уми й таланти надзвичайно актуалізували проблему інтелектуальної міграції, у потоки якої залучені вчені, викладачі закладів вищої освіти, експерти міжнародних організацій, службовці та інші категорії висококваліфікованих фахівців, а також студенти/здобувачі вищої освіти і стажисти.

На загальному тлі міжнародних переміщень населення, у цілому істотно інтенсифікувалися потоки інтелектуальної міграції, які вирізняються особливим динамізмом. Особливо вражають показники еміграції з країн, що розвиваються і держав пострадянського простору. Значне розширення масштабів інтелектуальної міграції в останні роки зумовлено цілим рядом факторів. Серед них особливо слід виділити високий і швидко зростаючий попит економіки на науково-технічні кадри та високий рівень знань, який часто не здатні задовольнити місцеві системи освіти і ринки праці, що обумовлює необхідність широкого залучення зарубіжних фахівців і студентів [5].

Каталізатором інтелектуальної міграції виступають глобалізаційні процеси, у першу чергу у сфері ринку праці, бізнесу, освіти, інформаційно-комунікаційних технологій тощо. Як показує досвід розвинених країн, іммігранти відіграють істотну роль в їх науково-технічному прогресі. Найбільш яскравим прикладом того є саме США, які висунулися на передні рубежі світового технологічного розвитку, випередивши в багатьох областях своїх європейських конкурентів. На рівні окремих країн здійснюється цілий комплекс заходів міграційної та науково-технічної політики, покликаних оптимізувати управління потоками інтелектуальної міграції. Щоб залучити зарубіжних фахівців і студентів, і стимулювати повернення тих, хто виїхав раніше, розвинені держави адресують своїм співвітчизникам широкий перелік міграційних та інших програм, змагаючись в їх привабливості [2, с. 25-29; 6, р. 435-452].

У цілому політику зростаючого числа країн щодо фахівців і студентів відрізняє наявність комплексу різноманітних пільг і можливостей, що підвищують привабливість навчання і роботи на даній території і стимулюють приплив зарубіжних науково-технічних кадрів. У другому десятилітті XXI століття потоки інтелектуальних мігрантів у розвинені країни різко розширилися. При цьому посилюються циркуляційні пересування фахівців і студентів і між самими розвинутими державами, у першу чергу в рамках ЄС. Відзначається також вплив умов з Європи в США, проте в більшості країн континенту вона має обмежені масштаби і

компенсується припливом у них науково-технічних кадрів з інших держав. Інтелектуальні іммігранти, незважаючи на те, що потенціал їх чималої частини використовується не найефективнішим чином, відіграють дуже важливу позитивну роль у науково-технічному і соціально-економічному розвитку приймаючих держав [2, с. 25-29; 7, р. 26-36; 8, с. 09-12; 9, р. 60-64].

Отже, міжнародне-правове майбуття, майбутнє праці України – це її молодь. Це мільйони людей, які не тільки є успішні й перспективні. Багато з них шукає захисту і підтримки, у т.ч. в системі профспілок. Так, вони розраховують на свої сили. Проте, обставини бувають різні. Профспілки повинні не просто бути відкриті до розмови з трудовими мігрантами усіх вікових категорій, релігій, культур. Вони мають випереджати їх ризики і небезпеки.

З проблем інтелектуальної міграції варто акцентувати увагу на наступних рекомендаціях/пропозиціях:

- продовжити подальшу реформу органів виконавчої влади у сфері міграції та забезпечити скоординовану діяльність різних відомств та органів влади різного рівня у сфері міграційної політики, зокрема створити центральний орган виконавчої влади з питань міграції та діаспори;

- створити базу даних кваліфікованих українських спеціалістів, які перебувають за кордоном (із представників української діаспори, трудових мігрантів, їхніх дітей, які навчаються у ЗВО за кордоном, та українських студентів, які поїхали на навчання за кордон) і бажають надавати консультативну та іншу допомогу Україні, з чітким розподілом за країнами перебування, кваліфікаціями, науковими ступенями, вченими званнями тощо.

- розробити програми повернення та реінтеграції українських працівників-мігрантів на батьківщину, які передбачали б допомогу реемігрантам у пошуку прийнятної місця роботи, забезпечення доступу до професійного навчання/перепідготовки, бізнес-курсів для тих, хто бажає започаткувати власну справу;

- активізувати потенціал роботи регіональних статистичних служб у частині обліку та статистики міграції, закласти єдиний методологічний, організаційний, термінологічний, фінансовий, технічний, інформаційний підхід до створення баз даних територіального рівня;

- запровадити регулярний моніторинг міграційних процесів в Україні, підтримувати дослідницькі проекти, спрямовані на вивчення особливостей міграції кваліфікованих спеціалістів.

Невід'ємною складовою міграційної політики є міжнародне співробітництво. Хоча інтереси України як країни походження та інтереси країн призначення українських мігрантів суттєво відрізняються, обидві сторони зацікавлені в організованій, законній і безпечній міграції, що відкриває реальні можливості для співпраці.

У відповідь на ризики втрат населення в результаті міграції Україні доцільно шукати домовленостей з іншими державами про запровадження програм циркулярних, тимчасових переміщень, що відповідає й їх інтересам, оскільки звільняє від витрат на інтеграцію мігрантів, зменшує невдоволення щодо прибуття іноземців. Предметом спільних дій – у відповідь на сучасні виклики для міграційної політики – могли би стати також програми повернення, сприяння щодо реінтеграції поверненців в українське суспільство.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Мирончук О. «Відплив інтелекту» як фактор конкурентоспроможності в глобалізованому світі. *Дослідження міжнародної економіки: Зб. наук. пр. К.: ІСЕМВ НАН України*. 2011. № 2 (67). С. 178-185.
2. Циватий В.Г., Бурейко Н.М. Імміграційні процеси та імміграція з Латинської Америки до США: інституційно-політичні дилеми сучасного світоустрою. *Зовнішні справи: науковий журнал*. 2015. № 5. С. 25-29.
3. Chekalenko L.D., ed. Tsivatyi V. Foreign Policy of Ukraine: monograph / Based on the scientific concept of Professor Lyudmyla D. Chekalenko / Scientific editor Rector of the Diplomatic Academy of Ukraine under the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine V. Tsivatyi. К.: «LAT&K», 2016. 294р.
4. Малиновська О.А. Міграційна політика: глобальний контекст та українські реалії: монографія. К.: НІСД, 2018. 472 с.
5. Українська міграція в умовах глобальних і національних викликів XXI століття. Львів, 2019. 110с.
6. Tsivatyi Viacheslav. Międzynarodowa polityka bezpieczeństwa i migracyjna Ukrainy w kontekście rozprzestrzeniania się pandemii COVID-19: diasporalne i instytucjonalne cechy migracji zarobkowej. *Zagrożenia bezpieczeństwa w procesach globalizacji. Zagrożenia zdrowotne. Monographie*. Lublin. Zamość 2022. P. 435–452.
7. International Relations. Edited by Stephen McGlinchey. Bristol, England, 2017. Part I: Diplomacy. P. 26-36.
8. Циватий В.Г. Міграційна політика України та українська трудова міграція в XXI столітті: інституціональний і стратегічний дискурси в контексті поширення пандемії COVID-19. Migration Policy of Ukraine and Ukrainian Labor Migration in the XXI century: Institutional and Strategic Discourses in the Framework of the COVID-19. *Економічний вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. 2021. №18. С. 09–12.
9. Tsivatyi V. Hr. Migration policy, immigration process and immigration from Latin America to the United States: institutional, regional and international political discourses. *Креативний простір: електронний науковий журнал*. Харків: СГ НТМ «Новий курс», 2023. № 12. С. 60-64.

Електронне наукове видання

СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ДЛЯ МІГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ: ПРАВОВІ, ОСВІТНІ ТА ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ

Матеріали
науково-практичного круглого столу
(Суми, 24 червня 2023 року)

Відповідальна за випуск В. М. Завгородня
Комп'ютерне верстання А. С. Славко

Формат 60×84/8. Ум. друк. арк. 8,14. Обл.-вид. арк. 8,66.

Видавець і виготовлювач
Сумський державний університет,
вул. Римського-Корсакова, 2, м. Суми, 40007
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3062 від 17.12.2007.